

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE I TEHNOLOGIJE

NASTAVNI PLAN I PROGRAM

ZA DEVETI RAZRED NIŽE SREDNJE ŠKOLE

Priština, jun 2006.

Glavni urednik:

Dr. Fehmi Ismajli

Urednici:

Enesa Kadi

Ramush Lekaj

Lektor i korektor:

Suada Džogovi

UNMIK

IPVQ

INSTITUCIONET E PËRKOHSHME VETËQEVERISËSE
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA

QEVERIA E KOSOVËS – GOVERNMENT OF KOSOVO – VLADA KOSOVA

MINISTRIA E ARSIMIT,
E SHKENCËS DHE E
TEKNOLOGJISË

MINISTRY OF
EDUCATION, SCIENCE
& TECHNOLOGY

MINISTARSTVO ZA
OBRAZOVANJE, NAUKU I
TEHNOLOGIJU

Kabineti i Ministrit

Office of the Minister

Kabinet Ministra

ADMINISTRATIVNO UPUTSTVO

Primjena Plana i programa za deveti razred

BROJ: MONT 7/2006.

DATUM: 20. 01. 2006.

Na osnovu člana 1.3, tačka c), Pravilnika UNMIK-a, br. 2001/19 o Izvršnim organima Privremenih samoupravnih institucija Kosova, člana 6.1, paragraf (b), kao i člana 7.1, Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju Kosova izdaje ovo Administrativno uputstvo:

Član 1.

Cilj

Cilj ovog Administrativnog uputstva je primjena Nastavnog plana i programa za deveti razred, kao rezultat prestrukturiranja u osnovnom obrazovanju.

lan 2.

Plan i program

Nastavni plan i program za deveti razred priložen je ovom Administrativnom uputstvu.

lan 3.

Primjena

- 3.1. Nastavni plan i program za deveti razred primjenjuje se od školske 2006/2007. godine.
- 3.2. Primjenom Plana i programa za deveti razred stupaju van snage dosadašnji planovi i programi za deveti razred niže srednje škole.

lan 4.

Stupanje na snagu

Ovo Administrativno uputstvo stupa na snagu sa potpisom Ministra.

Agim Veliu, Ministar

SADRŽAJ

Administrativno uputstvo, **3**

UPUTSTVO ZA PRIMJENU PLANA I PROGRAMA, 7

I Uvod, **7**

II Ciljevi, **8**

III Opšti objektivi, **10**

IV Vrednovanje, **11**

V Metodološka uputstva, **14**

VI Izvori i nastavna sredstva, **15**

VII Nastavni plan, **15**

VIII Izborna nastava, **16**

JEZICI I KOMUNIKACIJA

BOSANSKI JEZIK, 21

ENGLESKI JEZIK, 53

FRANCUSKI JEZIK, 75

NJEMA KI JEZIK, 93

MATEMATIKA, 121

PRIPRODNE NAUKE

BIOLOGIJA, 135

FIZIKA, 155

HEMIJA, 169

GEOGRAFIJA, 181

DRUŠTVENE NAUKE

GRAĐANSKO VASPITANJE, 199

HISTORIJA, 211

UMJETNOSTI

MUZIČKO VASPITANJE, 137

LIKOVNA UMJETNOST, 249

TEHNOLOGIJA

TEHNOLOGIJA SA INFORMATIKOM, 263

TJELESNI I SPORTSKI ODGOJ, 275

UPUTSTVA ZA PRIMJENU PLANA I PROGRAMA

I UVOD

Obrazovanje predstavlja vodeće područje djelovanja društvenog, političkog i ekonomskog razvoja Kosova.

Viziju za stvaranje jedne savremene škole po meunarodnim standardima započetu poslije završetka rata, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT) realizuje preduzimajući i svestrane i praktične korake na svim poljima djelatnosti.

Na ovom putu, od historijskog značaja za razvoj i napredak kosovskog društva, MONT teži da promijeni gledišta u procesu razvijanja ličnosti sa jasnom vizijom za njegovu budućnost i njegovo mjesto.

Ovo stvara potrebne preduslove za integraciju pojedinaca i kosovskog društva u političkim kretanjima, ekonomskom, intelektualnom, naučnom i tehnološkom razvoju, kao i socijalno-kulturnom razvoju razvijenih evropskih i svjetskih zemalja.

Razvoj ovoga nastavnog plana i programa zasniva se na osnovi jedne naučne procedure, kako po obliku, metodološkom pristupu, organizaciji i razvijanju predmetnog sadržaja, tako i po izlaganju rezultata znanja, nastavnih sredstava, metoda, tehnike i instrumenata ocjenjivanja.

Profesionalne radne grupe za izradu nastavnih planova i programa bile su stalno u toku najnovijeg razvoja u obrazovanju i u konsultaciji sa meunarodnim ekspertima. U ovom procesu razvoja planova i programa, koji je izrađen na dugoročnoj strategiji MONT-a, znatan doprinos dali su UNICEF, vlade i agencije nekih zemalja.

Posebna pažnja posvećena je njegovanju pozitivnog stava prema učenju, stimulaciji učenika da se angažuju na opravdan način u ispunjavanju školskih zahtjeva, razvoju vještina iz svakodnevnog života, uvijek imajući u vidu karakteristike fizičkog i psihičkog razvoja ovog uzrasta.

Realizacija ciljeva ovog plana i programa zavisi e od posve enog rada nastavnika, kojima se ovaj plan i program i posve uje. Da bismo olakšali primjenu ovog nastavnog plana i programa, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju Kosova organizova e, s vremena na vrijeme, predavanja sa nastavnicima koji e biti vo eni od eksperata odgovaraju ih oblasti sa dodatnim uputstvima ovoga plana i programa.

II CILJEVI

Nastavni plan i program za deveti razred ima za cilj da kod u enika:

- osigura adekvatne uslove za intelektualni, estetski, fizi ki, društveni, moralni i duševni razvoj;
- osigura orijentaciju i pomogne u realizaciji njihovih li nih interesa za ispunjavanje aspiracija preko u enja;
- obavi konsolidaciju znanja, dogaja, orijentaciju sklonosti i sposobnosti u izgradnji njihove budu nosti;
- omogu i iskoriš avanje mnogih izvora za osiguravanje i preradu informacija, kao i razvoj kriti kog pristupa informacijama i injenicama koje se nude;
- omogu i da samostalno preduzimaju inicijativu i nezavisno djelovanje, uvijek uzimaju i u obzir osnovna pravila ponašanja u grupi, u zavisnosti od razli itih vrsta djelatnosti koje razvijaju.

Radne grupe za izradu planova i programa, u skladu sa sadržajem, izabrale su opšte objektivne i specifi nosti za ostvarivanje navedenih ciljeva kojima su jasno odre eni o ekivani rezultati na kraju devetog razreda.

III OPŠTI OBJEKTIVI

Da bismo sproveli ciljeve ovog plana i programa, potrebni su rezultati u enja koji mogu biti opšteg stepena i specifi ni. Uvijek se prethodno postavljaju opšti rezultati u enja koji treba da budu potrebnog opšteg stupnja i da se jasno razlikuju sa aspekta stupnja komplikovanosti ili cjeline koju želimo posti i.

Na osnovu postavljenog cilja Nastavnog plana i programa za IX orijentacioni razred, MONT teži da, na kraju školske godine, u enik može posti i sljede e opšte objekte:

A. Da razvija stavove i vrijednosti:

- da ima kriti ki stav prema predmetu,
- da bude otvoren,
- da bude tolerantan,
- da uživa poštovanje,
- da bude dobrovoljan.

B. Da poznaje:

- rje nik (terminologiju),
- injenice,
- koncepte,
- principe,
- procedure i metode.

C. Da razumije:

- injenice i na ela (da ih primjenjuje u jednostavnim situacijama),
- sadržaj materijala,
- odnos uzrok-efekat,
- opravdanost metoda i procedura.

D. Da primjenjuje u novonastalim situacijama:

- injenice i principe,
- procedure i metode,
- rješavanje problema.

E. Da analizira:

- rastavljanje informacija,
- upoređivanje činjenica,
- odnos između uzroka i efekta,
- izvještaj događaja u jednom tekstu.

F. Da sintetizuje (kritičko mišljenje - kompleksno)

- poznavanje relevantne i nerelevantne informacije,
- razliku između mišljenja i činjenice,
- primjenu principa u rješavanju problema,
- interpretaciju ilustracionog materijala,
- poznavanje pretpostavki.

Da bismo ocijenili postignuća ovih objekata treba razviti procedure i potrebna sredstva mjerenja (pogl. vrednovanje).

IV VREDNOVANJE

Vrednovanje (ocjenjivanje) je proces posmatranja, sistematskog prikupljanja, analize i interpretacije informacija u cilju određivanja stepena do kojeg je učenik savladao nastavne ciljeve. Ono treba da se oslanja na objektivne rezultate programa određenog nastavnog predmeta i određenog nivoa.

Ovaj proces zasniva se na osnovnim principima kojima treba biti:

- određivanje cilja i prednosti procesa vrednovanja / ocjenjivanja;
- primjena odgovarajućih instrumenata mjerenja u skladu sa ciljem kako bi se mjerilo ono što se želi izmjeriti;
- obezbjeđenje kvalitetnih informacija o postignutom rezultatu učenika putem kontinuiranog mjerenja i vrednovanja;
- mjerenje i vrednovanje treba da su uravnoteženi, da se obuhvati cjelokupni programski sadržaj predmeta;
- održivo vrednovanje podataka o tačnosti stepena postignuća učenika;
- primjena tehnika vrednovanja sa kojima jasno razlikujemo postignuća učenika.

IV 1. Instrumenti vrednovanja

Predmetni nastavnici i škole treba da biraju i primjenjuju dovoljan broj instrumenata i sredstava za mjerenje i vrednovanje, kao što su:

- posmatranje,
- upitnik (samovrednovanje),
- pismeni izvještaj o jednom praktičnom radu ili istraživanju,
- usmeno izražavanje,
- pismeno izražavanje,
- kontrolni listići (koriste se za manevarske vještine snalažljivosti),
- dosije ili portfolio (samovrednovanje),
- test na bazi kriterijuma i objektivna,
- test dostignuća sačinjen na osnovu zahtjeva (pitanja):
 - odgovor sa više alternativa,
 - kratki i otvoreni odgovor,
 - izabrani otvoreni odgovor i drugi,

kao i svaki drugi instrument koji nastavnik smatra potrebnim.

Svaka škola postavlja standarde ili kriterijume na osnovu kojih se utvrđuje stepen postignuća na kraju nastavnog procesa za deveti razred.

IV 2. Stepen usvojenosti

Na kraju školske godine svaki učenik treba da dostigne određeni (potrebni) stepen usvojenosti nastavnog gradiva:

- odličan (stepen najviše usvojenosti),
- vrlo dobar (stepen više usvojenosti),
- dobar (stepen srednje usvojenosti),
- dovoljan (stepen dovoljne usvojenosti),
- nedovoljan (stepen nedovoljne usvojenosti).

Dostignuti stepen usvojenosti nastavnog gradiva direktno zavisi od standarda (v. tabelu) koji se baziraju na:

Opšti objektivi	Stepen najviše usvojenosti 90%	Stepen više usvojenosti 80%	Stepen srednje usvojenosti 60%	Stepen dovoljne usvojenosti 40%	Stepen nedovoljne usvojenosti
<i>Poznavanje predmeta</i>	Najveće sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u običnim situacijama.	Više sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u običnim situacijama.	Srednje sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u običnim situacijama.	Ograničene sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u običnim situacijama.	Nedovoljne sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u običnim situacijama.
<i>Razumijevanje naučnih procesa</i>	Najviše sposobnosti razumijevanja i primjene činjenica, načela i odnosa uzrok –posljedica, prikupljanje i organizacija informacija, jednostavno rasuđivanje.	Više sposobnosti razumijevanja i primjene činjenica, načela i odnosa uzrok –posljedica, prikupljanje i organizacija informacija, jednostavno rasuđivanje.	Srednje sposobnosti razumijevanja i primjene činjenica, načela i odnosa uzrok –posljedica, prikupljanje i organizacija informacija, jednostavno rasuđivanje.	Ograničene sposobnosti razumijevanja zadataka i naučnih procesa.	Nedovoljne sposobnosti razumijevanja zadataka i naučnih procesa.
<i>Kritičko mišljenje</i>	Visoke sposobnosti kritičkog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjujući i objašnjiva načela i interpretivne vježbe.	Sposobnosti kritičkog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjujući i objašnjiva načela i interpretivne vježbe.	Ograničene sposobnosti kritičkog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjujući i objašnjiva načela i interpretivne vježbe.		
<i>Manevarske vještine</i>	Stepen zadovoljavajućih i stepen sposobnosti manevarskih vještina.	Niži stepen usvojenih sposobnosti (nekih) manevarskih vještina.			

V METODOLOŠKA UPUTSTVA

Izbor nastavnih metoda je u kompetenciji nastavnika nastavnog predmeta.

Izbor se vrši zavisno od potreba i zahtjeva u enika, sadžajnih specifičnosti nastavnih tema, sa didaktičkom osnovom, nivoom formiranja u enika i dr.

Metode i tehnike rada sa uenicima treba kombinovati, da budu raznovrsne, u smislu pospješivanja dinamike i razbijanja monotoniije i motivisanja u enika.

Metode i tehnike nastave su toliko raznolike, koliko i metode i tehnike u enja. Nastavnik može primijeniti tehnike i različite kombinovane nastavne metode radi postizanja što boljih rezultata u procesu nastave.

Nastoje i da ispunimo zahtjeve za što kvalitetnijom nastavom, sugerišu se neke tehnike i metode:

- izlaganje i objašnjenje,
- usmeno izražavanje,
- pismeno izražavanje,
- učenje kroz rješavanje problema,
- diskusija (debata),
- rad u grupama,
- predstavljanje i interpretacija,
- tehnike kritičkog mišljenja,
- idejna inspirativnost (brainstorming),
- samoistraživanje (traganje).

Za određene teme koje karakteriše dovoljan broj informacija može se primijeniti i interaktivna nastava kombinovana sa praktičnim aktivnostima.

Za određene nastavne teme može se uspješno izvoditi nastava u prirodi, različite studijske ekskurzije, posjete raznim organizacijama i dr.

U svim slučajevima primjena naznačenih nastavnih metoda i tehnika treba da bude zajedno sa upotrebom odgovarajućih didaktičkih sredstava i pomagala, bez kojih se ne mogu postići očekivani rezultati.

VI IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Da bi se efektivno realizovala nastava i u enja ovog plana i programa, nastavnici i u enici treba da koriste razli ite izvore i sredstva informisanja. Do sada, glavni izvor informisanja bio je školski udžbenik odgovaraju eg predmeta.

Pored raznih školskih udžbenika, sugerišemo da se koriste i drugi informativni materijali:

- priručnici, atlasi, brošure;
- novine, stručni i naučni časopisi;
- fotografije, posteri, proglasi, šeme, dijagrami, karte, tabele;
- modeli, crteži, makete;
- fotoslajdovi, filmovi, videokasete;
- računarski programi, internet, CD i dr.

U nadležnosti je nastavnika da, zavisno od datih uslova u kojima škola radi, nalazi izvore informacija i pomoćna nastavna sredstva, vodeći računa o ravnoteži usmenih, vizuelnih, auditivnih i audiovizuelnih podataka sa posebnim naglaskom na bitne argumente koji utiču na kvalitet učenja.

Ova sloboda izbora nastavnih izvora treba da pripada i učeniku.

VI NASTAVNI PLAN

Br.	Nastavni predmeti	Godišnji fond časova	Postotak
1.	<i>Bosanski jezik i književnost</i>	140	12.90%
2.	<i>Engleski jezik</i>	105	9.67%
3.	<i>Matematika</i>	105	9.67%
4.	<i>Biologija</i>	70	6.45%
5.	<i>Fizika</i>	70	6.45%
6.	<i>Hemija</i>	70	6.45%

7.	<i>Geografija</i>	35	3.57%
8.	<i>Građansko vaspitanje</i>	35	3.57%
9.	<i>Historija</i>	70	6.45%
10.	<i>Muzičko vaspitanje</i>	35	3.57%
11.	<i>Likovno vaspitanje</i>	35	3.57%
12.	<i>Tehnologija</i>	70	6.45%
13.	<i>Tjelesni odgoj i sport</i>	70	6.45%
14.	Izborna nastava: predmeti ili novi kursevi (npr. građansko vaspitanje, etika, zdravstveni kursevi, prava i sloboda čovjeka, obrazovanje za preduzetnike, TIK, zaštita životne sredine ili drugo što je privlačno za učenike i od interesa za zajednicu. Mogu se izabrati novi nastavni predmeti iz: Pravci ekonomije i prava (ekonomija, poljoprivreda, pravo) i iz Osnova tehnike (elektrotehnika, mašinstvo, građevinarstvo, industrija).	140	12.90
	Ukupno:	1085	100.0

VIII IZBORNA NASTAVA

Izborna nastava naziva se tako jer je učenici biraju po želji, prilikom izbora, potrebama ili interesima. Predmet, kurs ili djelatnost za izbornu nastavu može se sugerisati od Ministarstva za obrazovanje, nauku i tehnologiju ili na osnovu zahtjeva učenika, roditelja, nastavnika ili drugih zainteresovanih faktora iz zajednice. Posebno bi bilo poželjno da konkurišu nezaposleni nastavnici sa kompletnim projektom (predmet, kurs ili djelatnost i plan, program, tekst i način realizacije).

Izborna nastava može se organizovati iz: predmeta ili novih kurseva (npr. građansko vaspitanje, etika, kurs iz zdravstva, prava i sloboda čovjeka, obrazovanje za preduzetnike, tehnologija informisanja i

komunikacije, zaštita životne sredine ili bilo šta drugo što je privlačno za učenika i od interesa za sredinu).

Mogu se izabrati novi nastavni predmeti i iz oblasti ekonomije (ekonomija, poljoprivreda, pravo) i iz osnova tehnike (elektrotehnika, mašinstvo, građevinarstvo, industrija).

Predmet, kurs ili djelatnost za izbornu nastavu treba da traje ne manje od tri mjeseca.

Za predmet, kurs ili djelatnost treba da se izjasne najmanje 15 (petnaest) učenika (ako razred ima više od jednog odjeljenja), a ukoliko razred ima samo jedno odjeljenje, onda je potrebno da se za predmet, kurs ili djelatnost izjasni polovina odjeljenja na način kako bi se mogla organizovati izborna nastava.

Za izbornu nastavu, na osnovu zahtjeva zainteresovanih, odlučuju stručni organi škole u saradnji sa Regionalnom kancelarijom za obrazovanje prije početka školske godine. Na način izjašnjavanja učenika, roditelja ili drugih zainteresovanih, kao i vrijeme kada će oni ovo obaviti, odlučuju organi škole, ali svakako bitava procedura treba da se završi prije početka školske godine.

Planove i programe za izbornu nastavu izrađuje škola u saradnji sa Regionalnom kancelarijom za obrazovanje i stručnjacima odgovarajućih oblasti iz zajednice (ako ima takvih).

Izborna nastava, kada se prihvati od stručnih organa škole, ima status redovne nastave, sa jedinom iznimkom da će se izborna nastava vrednovati (ocjenjivati) opisnom ocjenom (ne negativnom).

JEZICI I KOMUNIKACIJA

- BOSANSKI JEZIK
- ENGLISKI JEZIK
- FRANCUSKI JEZIK
- NJEMAČKI JEZIK

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

(4 aso nedjeljno, 140 asova godišnje)

UVOD

Nastavni sadržaji Plana i programa bosanskog jezika za IX orijentacioni razred sukcesivni je nastavak ranijih sadržaja, njihovo proširivanje i produbljivanje sa ciljem usvajanja novih znanja od strane učenika u procesu afirmacije njihove govorne i pismene kulture. Književno-jezičko obrazovanje učenika primarno je u kontekstu ostalih obrazovnih standarda. Ono im omogućuje da pravilno i kvalitetno razumiju i usvajaju znanja iz svih naučnih oblasti, da razvijaju svoje intelektualne i kreativne sposobnosti, da svoja književno-jezička znanja primjenjuju u praksi metodama naučnosti i operativnosti adekvatno se služe naučnom terminologijom i tehnološkom leksičkom semiotikom.

Nastava i nastavni sadržaji bosanskoga jezika i književnosti osobita su konstituenta nacionalnog identiteta svih Bošnjaka u savremenim evropskim, i svjetskim, društvenim okvirima, a u ovom nacionalno-evolutivnom diskursu i Bošnjaka Kosova kao najznačajniji afirmativ u njihovoj historijskoj dijahroniji i sinhroniji.

Bosanski književni jezik, sa lokalnim govornim specifičnostima na Kosovu, u okvirima svoje dijalektološke mape, dobija novi kreativni karakter u opštoj, i integralnoj, sociolingvističkoj funkcionalnosti, pa i u obrazovanju kao vidu komunikacije i lingvističke kulture.

Nastava bosanskog jezika i književnosti, sem obrazovno-naučne uloge, ima i osobitu društvenu funkciju – formiranje humane, duhovno i radno osposobljene ličnosti učenika, odnosno uvijek visoke etičke i kreativne kulture, kvalitetnog znanja i pravilnog mišljenja, spremnog da u skladu sa ovim principima bude aktivan faktor progresa u savremenoj društvenoj zajednici.

Nastavni plan i program za predmet Bosanski jezik i književnost uspostavljen je po funkcionalnim principima (kontinuitet, korelacija,

integracija, vertikalno-spiralni tok). U programskim sadržajima središnje mjesto zauzimaju jezik i književnost Bošnjaka, u kontekstu izuavanja književno-jezične tradicije evropskih naroda (njihovih vrhunskih dostignuća, književnih pojava, refleksa i procesa). U kontekstu historijskog razvoja književnosti prezentirani su najznačajniji predstavnici bošnjačke i evropske, odnosno svjetske, književnosti. Nastavni sadržaji iz oblasti teorije književnosti i stilistike obrađuju se sukcesivno, u toku interpretacije i analize književnih djela – njihovih estetskih, književnohistorijskih, društvenih i jezičko-stilskih specifičnosti. U pristupu književnoumjetničkog tekstu, u skladu sa pedagoško-psihološkim zahtjevima, posebna pažnja kreativnom uvođenju u enika u tehnike interpretacije i njihovom osposobljavanju da razumiju književnoumjetničke pojave.

Nastavnikove informacije su od osobitog značaja. One moraju biti potpune, sadržajne, konkretne i prilagođene toku i tipu rada. Obavezan je rad na odgovarajućim odabranim primjerima iz književnih djela (rad na tekstu).

Djela koja su predviđena za domaću lektiru interpretiraju se po istoj metodologiji kao djela iz obaveznih nastavnih sadržaja, na osnovu prethodnog čitanja i priprema u enika za samoradnju. Izbor djela za interpretaciju, iz korpusa predviđenog za lektiru, mogu da vrše sami učenici, uz konsultacije i planiranje sa nastavnikom. Interpretacija djela, kao i diskusija u vezi sa njom, može biti individualna i u grupama – razvrstana po temama ili drugim književnoumjetničkim kriterijima.

U proučavanju jezika i jezičkih sadržaja (jezika u upotrebi – komunikacija i jezika u književnom djelu – umjetnička funkcija jezika) posebna se pažnja posvećuje osposobljavanju učenika da razumiju fonološke, morfološke, leksičke, sintaksičke i stilske karakteristike, mekategorijske distinkcije, tvorbene modele i mogućnosti, leksičku i sintaksičku metaforiku, stilogenu distribuciju, jezičku polifoniju i slikovnost, mekategorijsku i unutarkategorijsku fleksiju i jezičku kreaciju, kao i distinktivne i umjetničke funkcionalne odnose između narodnog i standardnog jezika odnosno njihove norme.

Za uspješnu obradu nastavnih sadržaja iz predmeta Bosanski jezik i književnost najproduktivniji je postupak rad na tekstu književnog djela, prilaženje djelu sa estetsko-umjetničkog i stilsko-jezičkog aspekta, a u ovom diskursu i osposobljavanje učenika za samoradnju i stvaralačke navike. Ostvarivanjem ovih principa, čitanjem djela i pripremom za rasprave, uz asistenciju nastavnika, učenici stiču pravilnu i kompletnu sliku o piscu i vremenu nastanka književnog djela, o književnim i društvenim obilježjima i stilovima, o književnoj periodizaciji i njenim kriterijima,

kao i o sociolingvisti kim spoznajama i humanisti kim vrijednostima bosanskog jezika i književnosti u kontekstu svjetske književne i jezičke zajednice.

Ovaj Nastavni plan i program obuhvata književno-jezičko stvaralaštvo Bošnjaka Bosne i Hercegovine, Sandžaka, Kosova, kao i onih u dijasporama, jer je bošnjački književno-jezički krug jedinstven.

Nastavni plan i program Bosanski jezik i književnost za IX orijentacioni razred, sem sadržaja iz književno-jezičke kulture Bošnjaka, iz perioda s kraja XIX vijeka do Prvog svjetskog rata, kao i perioda između dva svjetska rata, obuhvata i književne vrijednosti srodnih južnoslovenskih naroda i književne vrijednosti drugih naroda u okruženju, te i vrhunske vrijednosti iz oblasti moderne svjetske književnosti.

OPŠTI CILJEVI

Osnovni cilj nastave bosanskog jezika i književnosti u IX orijentacionom razredu, kao i u prethodnim razredima, je sticanje odgovarajućih i kvalitetnih znanja iz ove naučno-obrazovne oblasti, njihova praktična primjena u procesu daljeg školovanja, u svakodnevnom životu i standardima savremenog društva i savremene tehnološke evolucije.

Takođe, generalni cilj nastave bosanskog jezika i književnosti je i naučnoistraživačko proširivanje i samopotvrđivanje znanja sticanih u prethodnom školovanju i životnom iskustvu (onom izvan škole – u porodici i društvu).

U ovom kurikularnom kontekstu je i uključivanje uenika u evropske standarde i perspektive obrazovanja i humane edukacije temeljene na principima deklaracija o ljudskim pravima.

S obzirom da su bosanski jezik i književnost prirodni i historijski afirmativni nacionalnog identiteta Bošnjaka, isto onoliko koliko su i drugi jezici i njihove literature u svijetu za ostale nacionalne kulture, to oni u ovom diskursu čine generalnu civilizacijsku tekovinu sinkretizovanu u multikulturalnim aspektima. U ovom kontekstu, Nastavni plan i program bosanskog jezika i književnosti imaju, kao opšti cilj, osmišljavanje uzajamnosti književno-jezičkih kultura svih nacionalnih zajednica na Kosovu i u svijetu, a izuavanjem njihovih kulturoloških dostignuća i vrijednosti i uvažavanje tradicije i duhovne nadgradnje svjetske zajednice naroda.

POSEBNI CILJEVI

Nastavni plan i program bosanskog jezika i književnosti za IX orijentacioni razred, sem opštih ima i posebne ciljeve (objektive):

1. Ovladavanje sintaksi kom analizom bosanskog jezika (u umjetni kim, znanstvenim i drugim tekstovima, kao i u govornom – usmenom diskursu).
2. Osposobljavanje u enika da razumiju funkciju sintaksi kih jedinica u tekstu, da prepoznaju vrste nezavisnih i zavisnih re enica i njihovu stilogenu semiotiku u umjetni kom tekstu.
3. Primjenjivanje ste enih znanja iz sintakse u pisanoj i govornoj kreaciji.
4. Nastavljanje sa ovladavanjem raznih tipova tekstova (uvo enje u kreativno raspravljanje). Osposobljavanje u enika da vode pravilnu kulturu dijaloga, usmene i pisane rasprave, prvenstveno u kontekstu umjetni kog eseja, diskusije, pisanja svih vrsta školskih zadataka i drugih oblika pisane i govorne kreacije.
5. Prou avanje bosanskohercegova ke (bošnja ke) književnosti iz austrougarskog perioda.
6. Prou avanje bosanskohercegova ke (bošnja ke) književnosti od 1918. do 1945. godine (književni preporod, bosanski jezik u umjetni koj komunikaciji i njegov društveni status).
U ovom kontekstu, kao objektiv, stoji i izu avanje književnih vrijednosti susjednih naroda i vrhunskih književnih djela iz kruga svjetske baštine.
7. Sagledavanje i razumijevanje stilskih tokova moderne književnosti u svjetskim i južnoslovenskim okvirima (književni pravci, glavni predstavnici).
8. Osposobljavanje u enika za samostalan pristup književnom djelu (analiti ki pristup na principima teorije književnosti). U enici se osposobljavaju da samostalno itaju i tuma e umjetni ka književna djela i da razvijaju sopstvene kreativne sposobnosti.

9. Afirmacija jezika i književne kulture i tradicije Bošnjaka Sandžaka i Kosova u okvirima bošnja kog nacionalno-kulturnog identiteta i njegove perspektive.
10. Prou avanje književnosti ima višestruki zna aj: saznajni, estetski, stilsko-jezi ki, kreativni, i dr.
11. Prou avanje književno-teorijskih pojmova i stilsko-jezi kih aspekata književnosti ima za cilj osposobljavanje u enika da razumiju vrijednosti književnih djela i njihov zna aj za svjetsku kulturu.
12. Obrada djela iz oblasti predvi ene lektire ima za cilj da kod u enika razvija smisao za samostalan rad, za itanje i kreaciju u vanškolskom vremenu, produbljivanje i proširivanje znanja sticanih tokom nastave, pisanje eseja i drugih analiti kih oblika kreativnog karaktera, razvijanje kulture govora, slušanja i književno-jezi ke interpretacije.
13. Preko pisanih školskih i doma ih zadataka, i eseja (lektira), u enici se motivišu za samostalan rad i izbor književnih djela koja e itati i izu avati, stimulišu za istraživa ki rad u oblasti književnosti i jezika, kao i u oblasti sintaksostilistike na primjerima književnih djela i govorne komunikacije.
14. U kontekstu objektivna nastavnog Plana i programa Bosanski jezik i književnost za IX orijentacioni razred je upu ivanje u enika u oblast medijske kulture (historijat i dometi filma u BiH) i u oblast muzi ke kulture (slušanje opera, gledanje baleta), kao i prezentacije književnih djela u sredstvima medijske komunikacije (ekranizacija dramskih djela, romana, i dr.). U ovom kontekstu je i pra enje savremene književne periodike (asopisa), kao i pra enje književne komunikacije preko interneta.

PLANIRANI SADRŽAJI - STRUKTURA SADRŽAJA

(4 asa nedjeljno, 140 asova godišnje)

KATEGORIJE	POTKATEGORIJE	Broj asova	Svega asova	%
I JEZIK	1. Historija bosanskog jezika	15	35	25,00
	2. Jezik u upotrebi (kultura izražavanja)	20		
II KNJIŽEVNOST I LEKTIRA	1. Narodna (usmena) književnost Bošnjaka (lirika, epika, narodna proza – vrste i oblici).	30	100	71,40
	2. Pisana (umjetni ka) književnost Bošnjaka: a) Književnost na orijentalnim jezicima i alhamijado književnost; b) Novija bošnja ka književnost (poezija, pripovjetka i roman, drama).	50		
	3. L e k t i r a Napomena: <i>Obnavljanje i utvr ivanje</i>	14		
III MEDIJSKA KULTURA	1. Film (filmska umjetnost) kao medijsko sredstvo u procesu obrazovanja.	5	5	3,60
	2. Publicistika i periodika (novine, asopisi).			
UKUPNO ASOVA		140	140	100

OPERATIVNI CILJEVI NASTAVNIH SADRŽAJA

1. KATEGORIJA: JEZIK (35 ASOVA)

Potkategorije	Sadržaj	Specifi ni objektivi	O ekivani rezultati	Me upredmetne veze
I Historija bosanskog jezika	Historija bosanskog jezika. Prvi pisani spomenici na bosanskom jeziku.	Ime jezika, narodni i pisani jezik u historijskoj dijahroniji. Etimologija etnonima Bošnjak // Bosanac i ktetika bošnja ki // bosanski. Povelja bana Kulina (29.08.1189.) i Hvalov zbornik (1404) – dokumenti na bosanskom jeziku pisani bosan icom.	U enici treba da: - razumiju razvitak i specifi nosti bosanskog jezika; - znaju historijske sadržaje bosanskog jezika; - razumiju semiotiku i sinonimiju etnonima Bošnjak // Bosanac i ktetika bošnja ki // bosanski; - znaju osnovne historijske i jezi ke specifi nosti i vrijednosti prvih pisanih spomenika bosanskog jezika;	<i>Historija</i> <i>Geografija</i> <i>Skulptura</i>
	Bosanski jezik u osmanlijskom periodu i u periodu Austro-	Me ujezi ki utjecaji i me ujezi ka simbioza, inkorporiranje orijentalizama u kontekst	- razumiju jezi ku simbiozu u periodu osmanlijske bosanske kulture; - prepoznaju orijentalizme u	

	<p>Ugarske monarhije.</p> <p>Odnos prema bosanskom jeziku na Be kom i Novosadskom dogovoru i poslije njih.</p> <p>Bosanski jezik u kontekstu i kontinuitetu susjednih (srodnih i drugih balkanskih) jezika.</p>	<p>bosanskog jezika i njihova komunikativna i stilogena funkcija, odnos austrougarskih vlasti i drugih subjekata prema bosanskom jeziku, prva gramatika bosanskog jezika.</p> <p>Jezički rezultati Bečkog dogovora i njihov odraz na bosanskohercegovačku jezičku situaciju. Primjena rezultata i odluka Bečkog dogovora i standardizacija jezika. Odnos prema bosanskom jeziku na Novosadskom dogovoru.</p> <p>Međusobni utjecaji u oblasti fonologije i fonetike, morfologije i sintakse, jezička simbioza i jezičke distinkcije na primjerima govorne komunikacije i književnih djela.</p>	<p>bosanskom jeziku;</p> <p>- znaju prilike pod kojima se bosanski jezik razvijao u periodu Austro-Ugarske monarhije;</p> <p>- znaju odnos prema bosanskom jeziku na Bečkom i Novosadskom dogovoru;</p> <p>- prepoznaju osnovne sličnosti i razlike između bosanskog i susjednih balkanskih jezika;</p>	
--	--	---	--	--

	<p>Leksi ke i sintaksi ke pozajmice u bosanskom jeziku.</p> <p>Standardizacija bosanskog jezika.</p> <p>Deklaracija o bosanskom jeziku.</p> <p>Dijalekatske osobine bosanskog jezika i njegovih narje ja.</p>	<p>Stilogena funkcija leksi kih pozajmica (orijentalizmi, albanizmi, grecizmi, germanizmi, galicizmi, kroatizmi, i dr.).</p> <p>Jezik alhamijado književnosti, savremeni govorni i književni bosanski jezik (obrada na primjerima usmene i pisane književne tradicije).</p> <p>Deklaracija kao rezultat historijske realnosti i nacionalnog identiteta.</p> <p>Osvrt na govore u Bosni i Hercegovini, Sandžaku, Kosovu (govori Gore, Župe, Podgora, Prizrena i okoline) i na govore Bošnjaka u dijasporama (Makedonija, Turska, zemlje Zapadne Evrope).</p>	<p>- prepoznaju leksi ke pozajmice u bosanskom jeziku i njihovu stilogenu funkciju;</p> <p>- poznaju proces standardizacije bosanskog jezika i njihove književne norme;</p> <p>- znaju osnovne odluke sadržane u Deklaraciji o bosanskom jeziku;</p> <p>- prepoznaju dijalekatske specifi nosti bosanskog jezika (u govoru i na tekstovima);</p>	
--	---	---	--	--

	<p>Latinica kao primarno pismo svih Bošnjaka. Ranija pisma Bošnjaka.</p> <p>Rje nici bosanskog jezika.</p> <p>Dijalektalizmi i druge leksi ke i sintagmatske strukture u bosanskom jeziku.</p>	<p>Kratak osvrt na historiju pisma u Bosni i Hercegovini i u drugim izoglosama bosanskog jezika (glagoljica, irilica, bosan ica, arabica, latinica).</p> <p>Informacije o prvim rje - nicima bosanskog jezika i njihovom jezi kohistorijskom zna aju (Muhamed Hevai Uskufi: Potur-Šahidija; Alija Isakovi : Rje nik karakteristi ne leksike u bosanskom jeziku; S. Halilovi : Rje nik bosanskog jezika, i dr.).</p> <p>Dijalektalizmi, lokalizmi, arhaizmi, neologizmi, antonimi, sinonimi i homonimi, frazemi i karakteristi ne gnome u sistemu bosanskog jezika.</p>	<p>- znaju pojave i razvitak pisama u bosanskohercegova koj historiji kulture;</p> <p>- znaju pojavu prvih rje nika bosanskog jezika i njihov zna aj;</p> <p>- prepoznaju dijalektizme i drugu leksiku i strukture u kontekstu standardnog bosanskog jezika, njihovu semiotiku i stilsku funkciju u pisanoj i govornoj komunikaciji.</p>	
--	---	--	---	--

Potkategorije	Sadržaj	Specifi ni objektivi	O ekivani rezultati	Me upredmetne veze
II Jezik u upotrebi (kultura izražavanja)	<p>Prakti na primjena pravopisnih normi bosanskog jezika u svim oblicima komunikacije.</p> <p>Jatovski refleksi je/ije kao osnovne karakteristike bosanskog jezika.</p> <p>Izgovaranje i pisanje intervokalnog j.</p>	<p>Proširivanje znanja o interpunkciji, upotrebi velikih i malih slova (pisanje stranih li nih imena i prezimena, pisanje toponima i sli nih geografskih pojmova sintagmatske strukture, pisanje naziva ustanova i raznih asocijacija), i sl.</p> <p>Jatovski refleksi u kontekstu dijalektološke mape bosanskog jezika (sa osvrtom na govore Sandžaka i na govore Bošnjaka Kosova).</p> <p>Izgovaranje i pisanje intervokalnog j (uvježbavanje na sekvencama iz govorne komunikacije i na primjerima iz doma ih i pisanih zadataka).</p>	<p>U enici treba da:</p> <p>- primjenjuju ste ena znanja u svakodnevnoj praksi pisane i govorne kulture;</p> <p>- prepoznaju i pravilno upotrebljavaju jatovske reflekse je/ije;</p> <p>- pravilno pišu i izgovaraju j u intervokalnoj poziciji;</p>	

	<p>Izgovaranje i pisanje spiranta h.</p>	<p>Spirant h u govornoj i pisanoj komunikaciji (uvježbavanje na primjerima govora i pisanog teksta).</p>	<p>- pravilno pišu i izgovaraju spirant h u svim pozicijama;</p>	
	<p>Uo avanje tvorbenih modela rije i na primjerima pisanih tekstova i usmene komunikacije.</p> <p>Pravilno izgovaranje i pisanje svih struktura re enica i izraza.</p> <p>Izražajno itanje stihova, proznog i dramskog teksta.</p>	<p>Uo avanje morfoloških struktura (tvorbene modeli i njihove derivacije) na primjerima usmene komunikacije i na primjerima pisanih tekstova.</p> <p>Pravilno izgovaranje re enica (dikcija, intonacija, re eni ni akcenat). Pravilno pisanje svih struktura re enica i izraza različite stilogene funkcije.</p> <p>Uvježbavanje izražajnog itanja na različitim tekstovima (dikcija, intonacija, leksi ki akcenat, interpretacija teksta, i sl.).</p>	<p>- prepoznaju tvorbene modele rije i, njihovu strukturu i semiotiku;</p> <p>- pravilno pišu i izgovaraju sve oblike re eni nih struktura;</p> <p>- pravilno itaju sve oblike tekstova;</p>	

	<p>Njegovanje kulture usmene komunikacije (dijalog, monolog, debata, govor spikera, razni komentari, diskusije).</p>	<p>Njegovanje kulture dijaloga, debate, diskusije. Umjetni ko interpretiranje monologa.</p>	<p>- sti u kulturu pravilnog govora i slušanja;</p>	
	<p>Doma i zadaci</p> <p>Pismeni zadaci (etiri pismena zadatka u toku nastavne godine).</p>	<p>(v. pod NAPOMENA, t. 2, na kraju ove agende).</p> <p>(v. pod NAPOMENA, ta ka 1, na kraju ove agende).</p>	<p>- razvijaju kulturu samostalnog rada;</p> <p>- razvijaju kulturu pismenog izražavanja i samostalnosti u radu.</p>	

2. KATEGORIJA: KNJIŽEVNOST I LEKTIRA (100 ASOVA)

Potkategorije	SADRŽAJ	Specifi ni objektivi	O ekivani rezultati	Me upredmetne veze
<p>I Narodna (usmena) književnost Bošnjaka (lirika, epika, narodna proza – vrste i oblici).</p>	<p>Lirska narodna poezija.</p> <p>Pjesni ki jezik i njegova stilogena funkcija.</p> <p>Analiza stilskih izražajnih sredstava na primjerima pjesama koje se obra uju (metafora, metonimija, komparacija, personifikacija, refleksija,</p>	<p>Proširivanje pojmova o lirskoj narodnoj poeziji (motivi, teme, oblici versifikacije, pjesni ki jezik).</p> <p>Emocionalnost, slikovitost, ritmi nost, zvukovnost, polisemi nost.</p> <p>Tokom obrade ukazivati na osnovne vrste i podvrste lirskih narodnih pjesama kao i na osnovne vrste lirskih umjetni kih pjesama (ljubavne, rodoljubive, socijalne, deskriptivne, i dr.).</p>	<p>U enici treba da:</p> <p>- znaju osnovne sadržaje o narodnoj lirskoj poeziji i njenim vrstama i oblicima;</p> <p>- razumiju funkciju jezika u poeziji, njegovu semiotiku i stilsku polivalentnost;</p> <p>- znaju da analiziraju sve poetske oblike, da razumiju pjesmu i osje aju njene umjetni ke vrijednosti;</p>	<p><i>Historija</i> <i>Geografija</i> <i>Sociologija</i> <i>Muzi ka kultura</i> <i>Likovna kultura</i></p>

	<p>hiperbola, alegorija, gradacija, simbol, antiteza, i dr.).</p> <p>Poetska funkcija epiteta, sonance, aliteracije.</p> <p>Lirsko-epske narodne pjesme (balade, romanse, poeme).</p>	<p>Primjena komparativne metode obrade usmene i pisane lirike na principima teorije književnosti.</p> <p>Obrada na primjerima pjesama koje su prezentirane u udžbeniku.</p> <p>Preporu uju se za obradu sljede i primjeri: Hasanaginica, Smrt Omera i Merime, Jusuf i Džemilja, Dva su cvjeta u bostanu rasla, i dr. Komparativno, sa osvrtom na umjetni ke lirsko-epske pjesme, obraditi i Srebreni ki inferno Džemaludina Lati a.</p>	<p>- znaju vrijednosti jezika u poetskoj funkciji;</p> <p>- prepoznaju lirsko-epsku pjesmu i njene karakteristike, razumiju šta je lijepo i uzvišeno u umjetnosti;</p>	
	<p>Narodna epska poezija (epska pjesma, ep – osnovne karakteristike.</p>	<p>Obrada epskih pjesama na odabranim primjerima.</p>	<p>- znaju opšte karakteristike epske pjesme i epa (na primjerima bošnja ke epike);</p>	

	<p>Ženidba Smailagi Mehe Avda Me edovi a.</p> <p>Narodna proza (vrste i oblici narodnih prozних tvorevina, motivi, fabule, kompozicije, eti ke komponente, jezi ko-stilska sredstva karakteristi na za usmeno narodno pripovijedanje).</p>	<p>Obrada na odabranim fragmentima; osvrt na strukturu epa, kompoziciju, historijsku konotaciju likova i na epsku komponentu bosanskog jezika.</p> <p>Obrada na odabranim primjerima (prezentiranim u udžbeniku, ali i drugim – iz lektire i druge literature).</p>	<p>- poznaju sadržaj i umjetni ke vrijednosti epa Ženidba Smailagi Mehe;</p> <p>- znaju karakteristike bošnja ke narodne proze, razumiju njene tematsko-motivske resurse i stilsku fleksiju;</p>	
<p>II</p> <p>Pisana (umjetni ka) književnost Bošnjaka. Književnost na orijentalnim</p>	<p>Umjetni ka lirska poezija (vrste i oblici, versifikacija, jezi ko-stilska sredstva).</p>	<p>Obra ivati na odabranim primjerima (prezentiranim u udžbeniku, lektiri i drugoj literaturi), sa osobitim osvrtom na osnovne karakteristike bošnja ke umjetni ke lirske poezije</p>	<p>- razumiju umjetni ku pjesmu, da je razlikuju od narodne, znaju vrste umjetni kih pjesama i njihove osnovne karakteristike;</p> <p>- poznaju glavne predstavnike književnosti na orijentalnim</p>	

<p>jezicima i alhamijado književnost. Novija bošnja ka književnost (poezija, pripovijetka i roman, drama.</p>		<p>(lirske vrste, motivi i teme, orijentalni diskurs, fenomen bosanskog jezika u lirici Bošnjaka, osobnosti versifikacije u književno-historijskoj dijahroniji, savremeni diskurs i književni pravci). Osvrt na sevdalinke i druge ljubavne pjesme, socijalnu, rodoljubivu i deskriptivnu poeziju (prezentiranu u udžbeniku). Teorijski književni aspekt obrađivati paralelno – na relevantnim primjerima.</p>	<p>jezicima i alhamijado književnosti; - poznaju glavne predstavnike novije bošnja ke književnosti i njihova važnija djela;</p>	
	<p>Književnost na orijentalnim jezicima i alhamijado književnost.</p>	<p>Obrada na odabranim primjerima – izbor pisaca i njihovih djela prezentiranih u udžbeniku. Osobiti osvrt na jezik djela alhamijado pisaca. Osvrt na razvitak i umjetni ke vrijednosti novije bošnja ke lirike u</p>	<p>- Poznaju važnija djela bošnja kih pisaca koji su stvarali na orijentalnim jezicima i alhamijado pisaca; - znaju razvitak i ujetni ke vrijednosti novije bošnja ke književnosti, njene glavne</p>	

	<p>Novija bošnja ka književnost (vrste, oblici, stilsko-jezi - ki diskurs, evropski umjetni ki kontekst).</p> <p>P o e z i j a (važniji predstavnici) Musa azim ati Skender Kulenovi Mak Dizdar Izet Sarajli Iljaz Dobardži amil Sijari Rifat Burdžovi Muhamed Abdagi Husein Baši</p>	<p>kontekstu savremenog evropskog pjesništva.</p> <p>Obrada na primjerima prezentiranim u udžbenicima. Tokom obrade angažovati u enike na samostalan rad i proširivanje znanja o bošnja kim pjesnicima i književno-umjetni kim vrijednostima njihove poetske kreacije.</p>	<p>predstavnike i njihova važnija djela;</p> <p>- poznaju književno stvaralaštvo glavnih predstavnika novije bošnja ke poezije;</p>	
	<p>Zuvdija Hodži Jašar Redžepagi Zaim Azemovi Hamid Isljami Vejsel Hamza Sadik Idrizi Uzeir Ajradini Azir-Adžo Kulji i</p>			

	Fahreta Bajšini Bela Džogovi Meho Barakovi Omer Turkovi Denisa Turkovi Avdija Kajevi Avdija Avdi			
	<p>Pripovijetka i roman (važniji predstavnici i djela po izboru). amil Sijari Mehmed – Meša Selimovi Muhamed Abdagi Husein Baši Zuvdija Hodži Zaim Azemovi Nedžad Ibrišimovi Sadik Idrizi</p> <p>D r a m a (pojava, razvitak i karakteristike drame u bošnja koj književnosti, za eci dra-</p>	<p>Obrada djela po izboru i na tekstovima prezentiranim u udžbenicima, lektiri i drugoj relevantnoj literaturi (eseji, prikazi, biografsko-bibliografski tekstovi).</p> <p>Obrada drame "Ramiza" (na primjeru fragmenta iz udžbenika).</p>	<p>- poznaju razvitak pripovjetke i romana u bošnja koj književnosti; - poznaju stvaralaštvo predstavnika bošnja ke proze, pro itaju njihova važnija djela i razumiju historijsku u umjetni ku suštinu ovih djela;</p> <p>- poznaju stepen razvijenosti dramskih oblika u književnosti Bošnjaka;</p>	

	me u književnosti Bošnjaka Kosova). Muhamed Abdagi			
	L e k t i r a	<p>Tokom nastavne godine obraditi sedam djela.</p> <p><i>Predlažu se za obradu sljedeća djela:</i></p> <p>Homer: Ilijada // Odiseja (po izboru u enika) Hiljadu i jedna noć (jedna priča po izboru u enika) Bokarovi Dekameron (jedna priča po izboru u enika) V. Šekspir: Hamlet // Romeo i Julija (po izboru u enika) Š. Boranin: Emina (u alternaciji, po izboru u enika, može i drugo djelo) S. Hadrović Vrbički: Žrtva Uzeir Ajradini: Vuk kod zubara</p>	<p>- pročitaju djela predviđena kao lektira, da ih razumiju i pravilno interpretiraju, da stiču navike za samostalan rad u nastavnoj praksi, da proširuju svoja znanja o bošnjačkoj i svjetskoj književnosti.</p>	

3. KATEGORIJA: MEDIJSKA KULTURA (5 ASOVA)

Potkategorije	Sadržaj	Specifi ni objektivni	O ekivani rezultati	Me upredmetne veze
I Film (filmska umjetnost).	Filmska umjetnost kao medijsko sredstvo u procesu obrazovanja.	Film kao vrsta umjetnosti. Društveni zna aj filmske kulture. Uloga filma u obrazovanju u enika. Upu ivanje u enika da gledaju filmove iz konteksta obrazovnog programa.	U enici treba da: - znaju osnovne pojmove o filmskoj umjetnosti, znaju vrste filmova i njihov zna aj za opštu kulturu;	<i>Književnost</i> <i>Historija</i> <i>Geografija</i> <i>Muzi ka kultura</i> <i>Likovna kultura</i> <i>Matematika</i> <i>Fizika</i> <i>Hemija</i> <i>Biologija</i>
II Publicistika i periodika	Publicistika i periodika u procesu obrazovanja.	Dnevna štampa (novine), asopisi i druga sli na medijska sredstva u funkciji obrazovanja (proširivanja znanja u enika).	- sti u navike da itaju korisne publikacije i proširuju svoja znanja.	<i>Književnost</i> <i>Filozofija</i> <i>Historija</i>

NAPOMENA:

1. Predviđena su **četiri pismena zadatka** u toku nastavne godine (4 sata za pripremu, 4 za izradu zadataka i 4 sata za ispravku i diskusiju o zadacima). Nastavnik, prema uslovima rada i prema ciljevima nastave, može ove radne sate organizovati i drugačije.
2. Izradu **domaćih zadataka** nastavnik organizuje prema potrebi i ciljevima nastave, a njihovu kontrolu obavlja rutinski – na početku svakog sata (kao uvod u novu nastavnu jedinicu). Domaće zadatke nastavnik može pregledati i ocjenjivati i u vannastavnom toku rada. O domaćim zadacima nastavnik može dati sažetu opisnu (ne brojčanu) ocjenu sa uputstvom za dobar rad.
3. **Pisce** (prvenstveno pjesnike) poželjno je obrađivati tematski – po izboru nastavnika (na primjer: posebno dječe pisce, posebno predstavnike pojedinih književnih pravaca, i sl.).
4. U izboru djela za **lekturu** mogu učestvovati (sarađivati) i učenici, ali djela moraju biti iz konteksta književnosti za deveti razred.
5. Nastavnik može u školi oformiti literarnu **sekciju**, dramsku sekciju, novinarsku sekciju, sekciju mladih istraživača (istraživanja u oblasti jezika i jezičke kulture, sakupljanje narodnih umotvorina, i sl.).
6. Nastavnik može upućivati učenike da se pravilno i redovno služe sredstvima medijske tehnologije (da prate prezentiranje dobrih filmova, opera, dramskih djela, književnih komentara i razgovora, sajmova knjiga, i sl.).
7. Čitanje dnevne štampe, časopisa i sličnih medijskih sredstava je od osobitog značaja. Nastavnik može upućivati učenike na kontakte sa ovim vannastavnim sredstvima obrazovanja.

ME UPREDMETNI I ME UPROGRAMSKI PRISTUPI

Nastavni sadržaji predmeta Bosanski jezik i književnost za IX razred, kao u prethodnim razredima, povezuje se sa programskim sadržajima drugih predmeta, prvenstveno sa onima koji su mu srodni po tematici i ciljevima (vrste umjetnosti, društvene nauke, oblici medijske kulture i informatike, matematika poetika i lingvistika, kao i sve druge nauke u oblasti kojima je jezik izražajno sredstvo).

Ova korelacija je od osobitog značaja za aspekt produblјivanja i proširivanja u eni kih znanja sticanih na osnovima jezika i književnosti i nastavnim procesima tokom života. Osobito su ove korelacije značajne za usavršavanje vještina i tipova čitanja i govorenja (izražajno čitanje, čitanje umjetni kih tekstova, vidovi govora i govorni tempo), zatim za afirmaciju kulture pisanja i slušanja, kao i za druge oblike pisane, govorne i tehnološke (informatičke) komunikacije.

Me upredmetne i me uprogramske veze mogu biti uspostavljene izme u nastavnih sadržaja predmeta Bosanski jezik i književnost i nastavnih sadržaja sljede ih predmeta:

- **Historija** (sadržaji o jeziku – njegovom porijeklu i rasprostranjenosti, historijsko-dijalektološke mape, govorne izoglose i aree, pojava književnih pravaca stilisti kostrukturnih metoda u kontekstu društvenohistorijskih zbivanja, slike i tematika društvenih odnosa u umjetni kom djelu, historičnost likova, književnost kao umjetni ka historija društva);
- **Geografija** (geografsko-dijalektološke karte, izoglose u kontekstu geografske mape, društvena sredina u umjetni kom djelu i geografski prostor, geografska regija kao objekat u književnom djelu);
- **Umjetnost** (slikarstvo, vajarstvo, muzika – odnosi izme u umjetni kog stvaranja sredstvima jezika, boje, zvuka, gra evinskog materijala, alternativna umjetni ka sredstva izražavanja, pojava i sinkretičnost umjetni kih pravaca, analitičke komponente u društvenohistorijskim slikama umjetni kih djela, umjetni ka terminologija u pristupu i analizi svakog umjetni kog djela, funkcije umjetni kih djela);
- **Ostali predmeti** (korelativni odnosi mogu i su i sa ostalim predmetima i njihovim nastavnim sadržajima – u realizaciji i primjeni jezi kih normi i pravopisa, u semiotici jezi kih distinkcija, u kulturi čitanja, govorenja, pisanja i slušanja);
- **Korelativni odnosi** se uspostavljaju izme u jezika i književnosti i sredstava medijske kulture (televizija, radio, internet, pozorište, film, medijska periodika);
- **Nastavnici jezika i književnosti** i nastavnici drugih predmeta treba da uspostavljaju korelaciju me u nastavnim sadržajima koji su predvi eni operativnim ciljevima, kao i sve druge oblike me uprogramske saradnje tokom cijele školske godine.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Nastava bosanskog jezika i književnosti može se uspješno realizovati upotrebom (primjenom) više nastavnih metoda u procesu obrazovanja. Radna praksa je pokazala da su dobri rezultati i dostignu a postizani primjenom razli itih nastavnih metoda, gdje svaka ima svoju specifi nu funkciju i kreativnu vrijednost.

Tokom nastavnog procesa u enicima treba prezentirati one sadržajne jezi ko-literarne vrijednosti koje e im biti potrebne za dalje nivoe školovanja, za sticanje opšte kulture i znanja u životu.

Kao posebna metodološka aktivnost nastavnika je da u enike motiviše da sami rasu uju i donose zaklju ke pri obradi nastavnih jedinica u kontekstu širih programskih sadržaja.

Nastavnik treba da upozna i uvažava pedagoško-psihološke sposobnosti u enika i da u radnom procesu upotrebljava odgovaraju e didakti ko-metodi ke principe. Osobito je zna ajna didakti ka formula da je u enik uvijek u centru obrazovno-radne kreacije, koju nastavnici i ostali pedagoški radnici uspostavljaju primjenjuju i afirmisane metodološke standarde. Tok jezi ko-literarne didakti ke komunikacije treba da ima metodi ki smjer: **nastavnik – tekst – u enik ili u enik – tekst – nastavnik**. U metodi ko-kreativnom kontekstu je i individualna komunikacija: **u enik – tekst**. Tako e je produktivna i posredna i neposredna komunikacija: izvor, prenosilac, kanal, primalac – cilj.

Sem opštih metoda, savremena nastava jezika i književnosti ima i svoje posebne metode. Od mnogih metoda koje se mogu primjenjivati u nastavi bosanskog jezika i književnosti, primjenljive su sljede e:

- metoda itanja i rada na tekstu (tekst-metoda);
- metoda razgovora (dijaloška);
- metoda izlaganja i objašnjavanja (monološka);
- **metoda prakti nog rada** (metoda nau nog istraživanja: oblast jezika // dijalektologija, prozodijskih osobina lokalnih govora, sakupljanje raznih oblika usmene književnosti, rad na sredstvima medijske tehnologije – spiker, reporter, urednik, lektor, koreograf, glumac, recitator, organizator kulturnih sve anosti);
- **metoda interaktivnog u enja** (simultani kompjuterski CD-programi, internet, auditivna i vizuelna tehnologija, film, pozorište);
- **metoda individualniog rada u enika** (u enje, istraživanje, prezentiranje individualne poetsko-jezi ke kreacije);

- **metoda rada u grupama** (u enje, timsko istraživanje, timsko prezentiranje istraživa kih rezultata, kultura diskusije i dijaloga);
- **kombinovana metoda** (itanje teksta, razgovor o tekstu, objašnjenje i pokazivanje).

Resurs nastavnih metoda u savremenim pedagoško-obrazovnim standardima pruža mogu nosti za širi izbor i primjenu novijih i savremenijih metodoloških varijanata. U realizaciji operativnih sadržaja nastavnik e primjenjivati najproduktivnije metode kojima se stvaraju uslovi za postizanje dostignu a najvišeg stepena.

Oblici (forme) rada

Sem ovdje izloženih metoda, u nastavi bosanskog jezika i književnosti mogu se primjenjivati i razni oblici rada, kao što su:

- individualni rad u enika (formiranje navika za samostalni rad);
- rad u grupama (timski rad) i saradnja me u grupama (rad na široj temi ili književno-jezi kom projektu);
- rad u parovima i saradnja me u parovima (tandem rad);
- rad sa svim u enicima (itanje, slušanje, govor, pisanje);
- diferencirani rad (dopunski i dodatni);
- specijalni rad sa u enicima posebnih potreba (manja ošte enja vida, sluha, manje govorne smetnje);
- debatne forme rada (tribine, okrugli stolovi, rasprave, diskusije, takmi enja u vještini govora, afirmacija demokratije sa konkretnim primjerima);
- nau no-istraživa ke forme rada (tematika, kompozicija, sadržaj, citati i fusnote, razlika izme u rezimea i recenzije).
- medijske forme rada (TV i radio spiker, konferansije, fotoreporter, izvještava -dopisnik, sportski izvješta , telefonski razgovor, itanje internet-tekstova);
- u enje putem raznih igara (kviz, recitali kao kolektivne igre, vještine glume kroz igru, imitacije i komi ne scenske sekvence, u enje na izletima – skupljanje bionimske leksike, sportske igre).

Svaka didakti ka inovacija i inicijativa u nastavnom procesu su korisne, osvježavaju e i privla ne za u enike, koje nastavnik treba da

upu uje na kontinuitet i aktivnosti u u ionici, školi i van škole – da itaju, zapisuju, prikupljaju i sistematizuju leksiku, da opažaju i upoznaju sredinu u kojoj žive, da misle na nezavisano na in i da argumentovano afirmišu svoja mišljenja.

Poznati didaktički principi moraju biti cilj svakog oblika nastavne prakse i postizanja dostignu a predvi enih ovim planom i programom.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Sem tradicionalnih nastavnih izvora (udžbenici iz oblasti jezika i književnosti, djela pisaca koja se obra uju ili njihovi fragmenti), u nastavi na bosanskom jeziku i književnosti, za uspješnu realizaciju programskih sadržaja, kao nastavno sredstvo primjenjuje se i druga odgovaraju a literatura (eseji, recenzije, bibliografski podaci, studije nau nog karaktera, lingvisti ko-dijalektološki zbornici, razni tipovi rje nika, almanasi, antologije, razni književno-jezi ki asopisi, i dr.).

U enike treba navikavati da se služe odgovaraju im knjigama i literaturom u školskim bibliotekama i itaonicama, kao i u onim vanškolskim, gdje su im na raspolaganju razna literarno-jezi ka sredstva.

Kompjuteri, komunikatori (direktna veza u enik – ure aj), specijalni elektronski komunikativni ure aji, elektronske u ionice, kombinacija grafoskopa i respondera, kao i sva druga (savremena) sredstva, kojima škola raspolaže, mogu se koristiti u nastavi bosanskog jezika i književnosti.

U okviru nastave bosanskog jezika i književnosti potrebno je formirati odgovaraju e nau no-literarne sekcije, kao što su: nau no-istraživa ka (oblast jezika, oblast usmene književnosti i drugih oblika književno-jezi kog folklora), literarna, dramska, recitatorska, novinarska, i sl.). Rad u ovim sekcijama u enicima pruža mogu nost da se koriste odgovaraju im sredstvima i da produbljuju i proširuju svoja znanja i vještine koje žele da ostvaruju u daljem životu (bavljenje glumom, režijom, žurnalistikom, medijskom komunikacijom, nau no-istraživa - kim radom, pjesništvom, prevodilaštvom, menadžmentom u oblasti kulture, filmskom kulturom i tehnologijom).

Lektira, kao nastavno sredstvo, može se realizovati i proširivati na vannastavnom nivou, u okviru literarno-jezi kih i nau no-istraživa kih sekcija relevantnih za kvalitetno i kompletno izu avanje jezika i književnosti. Knjiga, kao lektira i pomo na literatura, primarno je nastavno sredstvo.

Preporučuje se da nastavnik upotrebljava više dinamičkih sredstava koja omogućavaju razumijevanje i usvajanje nastavnih sadržaja.

ORIJENTACIJA ZA SAMOSTALAN RAD

Kroz sve oblike nastave učenike treba usmjeravati i osposobljavati za samostalan rad, koji se može odvijati u svim formama izvođenja nastave jezika i književnosti, primjenom različitih nastavnih metoda i upotrebom relevantnih nastavnih sredstava.

Samostalan rad učenika može se izvoditi u grupama, u parovima i individualno. Nastavnik će upotrijebiti onaj oblik koji je najproduktivniji u realizaciji određene nastavne jedinice. Razvijanje stalnih navika za temeljit samostalan rad jedan je od glavnih ciljeva obrazovno-vaspitnog procesa nastave bosanskog jezika i književnosti – za profesionalnu orijentaciju učenika, za razvijanje njihove imaginacije i radne kreativnosti, za razvijanje sposobnosti za planiranje i organizaciju rada, za uspješno rješavanje radnih zadataka, za razvijanje etičkih vrijednosti za samovrednovanje, kao i za sticanje kreativne radne sociokulture i postizanje dostignuća najvišeg stepena usvojenosti.

Nastavnik bosanskog jezika i književnosti, u okvirima realizacije nastavnih sadržaja, spontano i sukcesivno ostvaruje dinamičke standarde za samostalan rad učenika.

Usmjeravanje učenika za samostalan rad doprinosi razvoju svestrane učenikovih ličnosti.

VREDNOVANJE

Ciljevi vrednovanja

Vrednovanje napredovanja učenika u sticanju znanja važan je dio nastave bosanskog jezika i književnosti. Vrednovanje stepena uspjeha učenika podstiče njihovu kreativnost u procesu obrazovanja i afirmiše njihove etičke inicijative.

Pravilno vrednovanje uspjeha učenika u funkciji je dobre nastave i afirmacije demokratskih principa. Ono ima za cilj da kod učenika razvija smisao i volju za samoradnju i napredovanje, za proširivanje znanja i sticanje trajnih radnih navika u daljem procesu obrazovanja.

Takođe, cilj vrednovanja je u funkciji nastavnikovih saznanja o stepenu uspjeha učenika (koliko su učenici razumjeli i usvojili nastavne

sadržaje, koliko su osposobljeni da u praksi primjenjuju ste ena znanja, do kojeg stepena su formirali kriti ko-kreativno mišljenje i misaone sposobnosti).

Cilj vrednovanja je i dijagnostifikacija stepena napredovanja u enika, rekomanda (preporuka) nastavnicima da pravilno planiraju programske sadržaje, motivisanost u enika za kreativnu strategiju u enja i postizanje standarda dostignu a.

VRSTE VREDNOVANJA

Test u enikovih sposobnosti – na po etku školske godine;

Klasifikaciono vrednovanje (putem upitnika, kontrolnih listi a, dosijea, pisanih izvještaja i drugih instrumenata vrednovanja);

Dijagnosti ko vrednovanje – identifikacija poteško a sa kojima se suo avaju u enici i nastavnikovo posredovanje u njihovom prevazilaženju;

Vrednovanje (test) na bazi kriterijuma i ciljeva;

Spoljašnje vrednovanje – identifikacija pozitivnih i (ili) negativnih strana u enika, vrednovanje ste enog znanja i napredovanja u enika;

Formalno vrednovanje – omogu ava u enicima da sami identifikuju svoje pozitivne i negativne strane, kao i da se angažuju u popravljanju eventualnih negativnih strana;

Vrednovanje pismenosti u enika – na bazi pisanih školskih i doma ih zadataka;

Vrednovanje usmeno-književne recepcije – slušanje, itanje, kultura govorenja;

Prakti no vrednovanje – na primjeru prakti nog rada, realizacije projekta, istraživanja na terenu (nau no-istraživa ki rad);

Vrednovanje medijske informisanosti i stru nosti recepcije informacija i sadržaja medijske kulture.

KRITERIJI VREDNOVANJA

U toku vrednovanja nastavnik treba da ima u vidu sadržaje programa i dostignu a predvi ena programom.

Za pravilno i uspješno vrednovanje u eni kih dostignu a potrebna je stru nost nastavnika, radna inicijativa, eti nost, instrumenti vrednovanja.

Osnovni elementi vrednovanja su:

- stepen shvatanja nastavnih sadržaja od strane učenika;
- stepen posjedovanja radnih vještina učenika tokom edukativnog procesa;
- stepen socijalne i etičke kulture učenika;
- stepen razvijenosti učenikovih sposobnosti;
- interesovanje učenika za sticanje znanja i za njihovo proširivanje;
- interesovanje učenika za samostalan rad;
- fleksibilno praćenje relevantne literature;
- ispoljavanje naučnih i literarno-jezičkih kreacija;
- individualna radna kultura učenika;
- stepen usvojenosti nastavnih sadržaja.

Učenikova ličnost i njegovo znanje uvijek su u centru ciljeva obrazovnih (edukativnih) dostignuća.

Ono što učenik ne može da savlada ili ne razumije, nastavnik treba da mu pomogne i da mu omogući da probleme, koji eventualno mogu da nastanu, samoinicijativno rješava.

INSTRUMENTI VREDNOVANJA

Pri svakom vrednovanju, nastavnici i škola koriste se različitim sredstvima i instrumentima vrednovanja. Za pravilno i uspješno vrednovanje nastavnici treba da izaberu i primjenjuju odgovarajuće instrumente i sredstva mjerenja, kao što su:

- kontinuirano posmatranje (praćenje) rada učenika;
- forme pismenog i usmenog izražavanja učenika;
- samovrednovanje učenika na primjerima (ili projektima) samostalnog rada;
- upitnici i kontrolni listići;
- radni dosije o stepenima usvojenosti nastavnih sadržaja;
- testovi dostignuća na bazi alternativnih pitanja i odgovora (odgovori sa više alternacija);

- finalni instrument na kraju nastavnog procesa kojim se utvrđuju standardi i kriteriji stepena dostignuća.

STEPEN USVOJENOSTI NASTAVNIH SADRŽAJA

Na kraju nastavnog procesa (školske godine), dostignuća svakog učenika treba da budu vrednovana (izmjerena) utvrđenim stepenom usvojenosti nastavnih sadržaja, i to:

- **odličan** (stepen najviše usvojenosti – 90%);
- **vrlo dobar** (stepen više usvojenosti – 80%);
- **dobar** (stepen srednje usvojenosti – 60%);
- **dovoljan** (stepen dovoljne usvojenosti – 40%);
- **nedovoljan** (stepen nedovoljne usvojenosti).

Oblici (vrste) testiranja

Za svoja dostignuća u nastavnom procesu (za svoj uspjeh – znanje) učenik treba da dobije realnu ocjenu – da bude svestrano ocijenjen. Nastavnik treba da objektivno verifikuje učenikovo znanje, primjenjujući i sve oblike evaluativnih tehničkih postupaka vrednovanja (ocjenjivanja), a u ovom kontekstu odgovarajuće oblike testova, kao što su:

- testovi sa alternativnim odgovorima;
- testovi sa kombinacijama (alternativna pitanja i odgovori);
- testovi sa više alternativa;
- testovi sa kratkim odgovorima i dopunama;
- testovi esejističke formulacije i strukture;
- testovi tipa **key words** (određivanje ključnih riječi i teksta);
- testovi tipa **summary** (pisanje sažetaka nekog teksta ili djela);
- pismeni i usmeni ispiti (testovi);
- posmatranje rada učenika (test rada);
- kumulativni test-dosije;
- sociometrijski test.

LITERATURA I DRUGI NASTAVNI IZVORI

Kao osnovni izvori za uspješnu realizaciju nastave bosanskog jezika i književnosti preporučuju se sljedeći udžbenici i literatura:

1. S. Halilovi – Bosanski jezik
2. S. Halilovi – Pravopis bosanskog jezika
3. Dž. Jahić, S. Halilovi, I. Palić – Gramatika bosanskog jezika
4. A. Isaković – Rječnik karakteristične leksike u bosanskom jeziku
5. Dž. Jahić – Trilogija o bosanskom jeziku (Bošnjaci i njihov jezik, Bosanski jezik u 100 pitanja i 100 odgovora, Školski rječnik bosanskoga jezika)
6. Dž. Jahić – Jezik bosanskih muslimana
7. Bratoljub Klajić – Rječnik stranih riječi
8. P. Skok – Etimologijski rječnik sh/hs jezika
9. Alija Džogović – Neke jezičke osobine "Mevluda" Hafiza Saliha Gaševića
10. Alija Džogović – Dijalektalne i zavijačne govorne specifičnosti u epu "Ženidba Smajilagi Mehe" Avda Međedovića
11. Alija Džogović – Jezičke posebnosti kao konstituenta nacionalnog identiteta Bošnjaka Sandžaka
12. Alija Džogović – Abdagićev epski junak i pripovjedač Vejsil
13. Alija Džogović – Jezik sandžaka u alhamijado književnosti
14. Muhsin Rizvić – Bosna i njen jezik u izvanbosanskim znanstvenim djelima i književnohistorijskim izvorima
15. Alija Džogović – Poetika romana "Duvarine" Murata Baltića
16. Hakija Zoranić – Prilog genezi Bošnjaka i narodni kontinuitet Sandžaka – dijela naroda Bosne i Hercegovine
17. A. Isaković – Biserje (izbor iz književnosti)
18. Alija Džogović - Bijel behar (antologija pjesama bošnjačkih pisaca Kosova i Sandžaka)
19. N. Doklje – Iz narodne goranske proze
20. N. Doklje - Goranski narodni pesni

21. M. Adžemi – Poenje
22. Z. Azemovi – Pamet je u narodu, Darovi
23. H. Baši – Može li biti što bit' ne može
24. H. Baši – Zeman kule po enaru gradi
25. H. Baši – San i pola života
26. H. Isljami – Jusuf i Džemilja
27. A. Zalihi i N. Sadikovi – Antologija savremene književnosti Bošnjaka iz Sandžaka
28. Hafiz Salih Gaševi – Mevlud
29. Džemaludin Lati – Srebreni ki inferno
30. Džemaludin Lati – Stil kur'anskog izraza
31. 100 najve ih djela svjetske književnosti (antologija)
32. Dr. Živkovi – Teorija književnosti sa teorijom pismenosti
33. Druga relevantna literatura (beletristika) predvi ena programskim sadržajima Nastavnog plana i programa bosanskog jezika i književnosti za IX razred.
34. Izvori medijske tehnologije koriste se prema uslovima kojima raspolaze škola, kao i njena bliža društveno-tehnološka sredina.
35. Nastavnicima preporu ujemo i sljede e bošnja ke publikacije (zbornike, asopise, revije, listove, Almanah, Rožajski zbornik, Tutinski zbornik, Novopazarski zbornik, Mak, Alem, ulistan, i dr.).

ENGLISH LANGUAGE CURRICULUM

(3 hours for week, 105 in total)

INTRODUCTION

Learning is a complex process of discovery, collaboration, and inquiry facilitated by language. Composed of interrelated and rule governed symbol systems, language is a social and uniquely human way of representing, exploring, and communicating meaning. Language is an essential tool for forming interpersonal relationship, understanding social situations, extending experiences, and reflecting on thought and action. Language is the principal instrument of thought and the primary basis of all communication.

PHILOSOPHY

The program of English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicating abilities. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies.

In the English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

1. Interpreting, expressing and negotiating meaning (communication);
2. Sounds, written symbols, vocabulary, structure and discourse (language);
3. Cognitive, socio-cognitive and meta-cognitive process (general language education);

4. Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).

Acquiring the language incorporates communication skills such as listening, speaking, reading, writing, viewing and showing. Learners develop these communication skills by using knowledge of the language, including grammar, and culture, communication and learning strategies, technology, and content from other subject areas to socialise, to acquire and provide information, to express feelings and opinions. Knowledge of other cultures, connections to other disciplines, comparisons between language and cultures, and community interaction all contribute to and enhance the communicative language learning experience, but the communication skills are the primary focus of language acquisition.

AIMS

In order to communicate effectively and increase their language and cultural understanding, in grade nine learners should:

- Use the four language skills in real life situations both inside and outside of school;
- Demonstrate an understanding of the traditions, practices, and products of the cultures other than their own;
- Demonstrate understanding of the nature of language through comparisons of the target language and the mother tongue;
- Demonstrate comprehension of information from making connection with other disciplines in the school setting and further.

The Scope of Grade Nine English Language Curriculum

COMMUNICATION		
Enable learners to increase confidence and fluency in all language skills and use the language with both native and non-native speakers.		
Listening		
General objective: Enable learners to listen to peers and teachers to establish, maintain and enhance personal relationship in school and to some extent in the community.		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen to, tell and/or re-tell familiar stories; • Listen and extract meaning from familiar conversational topics; • Distinguish between statements, questions and commands and respond appropriately; • Listen to and take notes from teacher’s lessons presented orally; • Identify ideas in a variety of oral presentations, on a range of topics using grade appropriate vocabulary; • Listen to discussions and ask questions to clarify meaning; • Identify own purpose for listening; • Listen to a dialogue and determine probable relationship between the speakers, i.e. family members, friends, doctor/patient; • Begin to listen to authentic passages for enjoyment and information. 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and fill in the gaps; • Listen and match; • Listen and view to a Radio/ TV commercial; • Listen to recorded short stories; • Dictation; • Listen and reorder; • Listen to a tape (dialogue, conversations) and answer; • Listen to songs, poems; • Role play. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen and respond to short, simple stories, songs and poems; • Respond to vocabulary, questions and instructions in a familiar context; • Identify main ideas and supporting details in short oral presentations; • Listen and respond to messages spoken in English at a normal speed; • Listen to a dialogue and begin to determine if the language is appropriate to the situation; • Identify speaker’s purpose.

<p>Reading General objective: Enable learners to increase fluency, comprehension, and insights of written English by using effective reading strategies.</p>		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use text organisers, such as headings, pictures and graphs, to predict and categorise information; • Skim, scan and read closely for required information; • Make simple inferences, using information from texts; • Summarise, compare, contrast, and synthesize significant ideas in a text; • Analyse text, before, during and after reading with limited assistance; • Distinguish between facts and opinions; • Read a variety of texts for a variety of purposes; • Read simple texts for pleasure; • Recognise the structure of a short story, essay, play, or poem; • Understand and use new vocabulary words from context to share information about topic. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jigsaw reading; • Read and retell; • Preview the story; • Read aloud; • Match activities (headings, key words etc.); • Scanning (for specific information); • Skimming (for a gist); • Label the paragraphs; • WH questions; • Poetry. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Read and understand instructions; • Retell stories (e.g. traditional and fairy tales); • Re-read favourite stories and poems, reciting some from memory; • Read short stories with the ending omitted; then predict the ending for it; • Prepare, present and act out stories and poems they have read; • Read and interpret graphic and pictorial information; • Read and comprehend selected texts (paraphrasing or summarising the main idea).

Speaking		
General objective: Enable learners to engage in conversation, provide and obtain information in a variety of personal and social context.		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Retell familiar stories and participate in short conversations; • Give an oral presentation on a specific topic, e.g. self, family, school and similar; • Offer and respond to greetings, farewells, compliments, and apologies independently; • Participate in class discussions; • Speak to inform and persuade; • Prepare and debate an issue; • Recognise the difference between formal and informal speech; • Ask questions to clarify meaning and seek information; • Recognise that there are often multiple ways to express an idea in the target language; • Exchange opinions about people, activities and events in their personal lives or communities; • Use new vocabulary in speech; • Summarise the plot and provide brief descriptions of characters in selected poems, short stories, folk tales and anecdotes that are familiar to their peers in the target culture. 	<ul style="list-style-type: none"> • Story-telling; • Oral presentation; • Debate; • WH questions; • Role play; • Answer the question; • Giving opinions. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Give and follow instructions by participating in various games or activities with partners or groups; • Retell a text using age-appropriate vocabulary; • Perform dialogues/role plays, and recite poems; • Express their likes and dislikes regarding various people, objects, events present in their everyday environments; • Prepare and deliver short oral presentations; • Speak to share thoughts, opinions and feelings.

Writing		
General objective: Enable learners to write in English for a variety of purposes with increasing independence and accuracy.		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use prewriting activities such as: brainstorming, free writing, and outlining; • Write using appropriate word choice; • Organise ideas into sentences, paragraphs and whole texts; • Use a variety of strategies to make effective transitions between sentences and paragraphs in own writing; • Write to inform, instruct, explain, describe, narrate and persuade; • Write for a variety of purposes and begin to develop their own distinctive and original styles; • Write in a range of forms, e.g. notes, diaries, personal letters, short essays, advertisements, autobiography etc.; • Write simple summaries, dialogues, letters, short essay answers; • Revise writing for clarity; • Edit peers' written work. 	<ul style="list-style-type: none"> • Take notes; • Put the word/sentences in a correct order; • Correct mistakes on spelling, capitalisation and punctuation; • Use cues to write sentences; • Write a story, summary, essay, personal narrative etc; • Replace the underlined word; • Complete sentences. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Copy blackboard notes and text accurately; • Check spelling and punctuation; • Write messages to friends (postcards, letters, or e-mail); • Take notes on familiar topics; • Use the stages of the writing with some assistance; • Use paragraphs when writing descriptions and narratives; • Write letters, following the appropriate conventions; • Use basic conventions of Standard English with more accuracy in written work.

UNDERSTANDING AND USING ENGLISH

Enable learners to further develop their independence in learning of particular aspects of language system and in using the language communicatively.

Spelling and Sound System

General objective: Enable learners to deepen their understanding of the relationship between the sound and spelling system of English and the mother tongue.

Specific Objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spell a range of familiar, important and regularly occurring words correctly; • Show awareness of how words in English are constructed and spelled; • Observe rules of punctuation, capitalisation, and spelling (punctuation of simple and compound sentences, of dialogue, of titles of articles; spelling of commonly misspelled words, of homonyms); • Use appropriate dictionary to find the correct spelling; • Study commonly misspelled words; • Begin to notice the accents (British, American, Australian); • Correct the spelling of frequently used words; • Distinguish with more confidence the change of intonation in affirmative, interrogative and exclamatory sentences; • Begin to demonstrate an awareness of the sound and spelling systems of the target language and the mother tongue. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities (words with definition, with objects, pictures); • Find the word; • Crossword; • Hangman; • Complete the conversation; • Discuss in a group; • Put the words in the right order; • Listen and repeat; • Dictation. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spell the frequently used words with some accuracy; • Identify the word stress with increasing effectiveness; • Correct the text by using capitalisation and punctuation; • Recognise and use appropriately stress and intonation patterns; • Check their writing for spelling and punctuation.

Vocabulary		
General objective: Enable learners to expand vocabulary in order to express ideas more accurately and effectively.		
Specific Objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use commonly used vocabulary to maintain conversations with peers and teacher; • Begin to incorporate newly acquired vocabulary in class discussions; • Begin to incorporate newly acquired vocabulary into their written work; • Continue to record vocabulary systematically and meaningfully; • Use a variety of strategies to determine the meaning of unfamiliar words (e.g., use dictionary, break the word into parts, context); • Use dictionaries, glossary, thesaurus and available technology to acquire new words; • Infer the meaning of unfamiliar words from verbal and non-verbal cues (e.g., volume and tone of voice, facial expressions and gestures); • Use subject-specific vocabulary in class discussions. 	<ul style="list-style-type: none"> • Circle the correct answer; • Jumbled words; • Matching the opposites; • Do the crosswords; • Find the words in the word square; • Circle the odd one out; • Look at the picture and complete the story; • Match the words with definitions; • Word snake. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use age appropriate vocabulary with more confidence; • Deliver presentations using some of the newly acquired vocabulary; • Identify familiar vocabulary in oral, print and other media texts; • Engage in conversations using commonly used vocabulary; • Use and spell correctly the vocabulary appropriate for the grade-level.

<p>Language structure General objective: Enable learners to recognise and use appropriate English language structures in order to develop competence in the language.</p>		
Specific Objectives;	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognise and correctly use language structures; • Identify similarities and differences in word order of English and the mother tongue; • Use appropriate words and structures in a variety of situations; • Use common grammatical rules with more accuracy; • Recognise formal and informal language; • Apply knowledge of tenses and language structure conventions; • Begin to correct errors and mistakes in both spoken and written English. 	<ul style="list-style-type: none"> • Put the words/sentences in order; • Write sentences to express ideas; • Write the words into the right column (group); • Ask and questions; • Find the opposites; • Discussion (debates); • Role play. 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use newly acquired structures in conversations, narrations and presentations; • Describe present, past and future actions and events with greater confidence; • Use the language with some confidence.
<p>Discourse General objective: Enable learners to demonstrate understanding of the main discourse concepts in a range of settings in both written and spoken language.</p>		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate understanding over the use of formal and informal English; 	<ul style="list-style-type: none"> • Group discussion; • Dialogue practice; • Role play; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Initiate, maintain and end conversations with peers and teachers;

<ul style="list-style-type: none"> • Respond appropriately in group discussion; • Express assumptions, beliefs and inferences orally; • Demonstrate an awareness that gestures are important part of communication and that gestures differ among cultures/languages; • Use newly acquired vocabulary to carry on discourse within and beyond classroom settings; • Begin to use language(both written and spoken) to suit audience and purpose; • Begin to identify various forms of writing and how these differ from spoken forms. 	<ul style="list-style-type: none"> • Interviews and reports; • Story-telling. 	<ul style="list-style-type: none"> • Use English in both formal and informal settings; • Initiate authentic discourse with peers and others by employing newly acquired vocabulary and concepts; • Take turns in conversations and classroom discussions.
<p>Making Connections General objective: Enable learners to reinforce and extend their knowledge of other learning areas and make connection with other disciplines through the study of English.</p>		
<p>Transfer of skills and content General objective: Enable learners to use the learning experiences and skills learned in English to reinforce and expand their knowledge of the mother tongue.</p>		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate understanding of the nature of language through comparison of the English and the mother tongue; 	<ul style="list-style-type: none"> • Read labels and ads in English and translate them into the mother tongue; • Read a folk tale/story in 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Translate age-appropriate texts into English and/or the mother tongue; • Listen to a text in English and

<ul style="list-style-type: none"> • Relate and/or compare an activity or game from the English speaking world that might be similar to their mother tongue; • Identify and understand the links between the mother tongue and English, (e.g. in grammar) • Begin to translate and adapt simple texts from English into their mother tongue and vice versa; • Strengthen their knowledge on similarities and differences between the sound and spelling system of the target language and the mother tongue; • Begin to explore texts of interest to them and to compare it to the one in the mother tongue. 	<p>mother tongue and translate it into English and vice versa;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Group discussion; • Role play. 	<p>summarise the main points in the mother tongue;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Relate jokes, quotations in English with those in the mother tongue; • Use bilingual dictionaries.
---	--	--

Subject matter connections

General Objective: Enable learners to reinforce and further their knowledge of other fields of knowledge through English.

Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss basic topics from other subject areas such as geographical information, math facts and measurements, weather, and historical facts and highlights in English; • Recognise common themes, ideas, and perspectives 	<ul style="list-style-type: none"> • Label the picture/paragraph; • Listen and tick; • Time table; • Bingo (number game); • Role-play; • Quizzes; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use age appropriate vocabulary to talk about familiar topics learned in other subjects (e.g., talking about weather, historical events);

<p>of their peers from different countries;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Communicate information about the main events from the world of sport, music and fine arts using age appropriate vocabulary; • Develop an international view of historical, sociological, artistic, geographic and scientific topics. • Use technical equipment to exchange and share information, both directly and through electronic media; • Make attempts in using age appropriate materials dedicated for native speakers. 	<ul style="list-style-type: none"> • Group projects; • Fill in the gap; • Do the crossword; • Make a poster. 	<ul style="list-style-type: none"> • Introduce vocabulary from other subject areas into their writing; • Use familiar vocabulary to talk/write about their favourite famous personalities; • Produce simple texts (e.g. character sketches, paragraphs, advertisement emails) about current events in the world; • Make posters on topics of mutual interest (art, sport, music and science).
<p>English in the World</p> <p>General objective: Learners should be given opportunities to demonstrate understanding for cultural similarities and differences inherent in the study of a target language in order to develop respect and tolerance for cultures other than their own.</p>		
<p>Comparison of language and cultures</p> <p>General objective: Enable learners to demonstrate understanding for the nature of English language and the concept of culture through comparisons between other cultures and their own.</p>		
<p>Specific objectives:</p>	<p>Suggested language activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an awareness that gestures are an important part of communication and that gestures may differ between their and foreign cultures; 	<ul style="list-style-type: none"> • Exchange letters; • Eating and drinking; • Puzzles and quizzes; • Picture stories; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Discuss similarities and differences between their life and that of their peers in

<ul style="list-style-type: none"> • Use appropriate gestures and oral expressions for greetings, farewells and common or familiar classroom interactions; • Participate in activities enjoyed by other cultures such as games, sports, music, dance, drama, birthday celebrations, songs, cultural events and food; • Develop an awareness of the diversity of social customs and values (family life, folklore, holidays, traditions and similar); • Identify some historical and contemporary influences of other cultures that are significant in the learners' culture. 	<ul style="list-style-type: none"> • Story telling; • Role play; • Write character sketches; • Dialogues; • Poster presentations. 	<p>different parts of the world;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Write short stories, e-mails, letters, greetings, invitations on special occasions; • Write or speak about clothes (national and modern); • Present short plays (dialogues), recite selected poems, and perform songs in the target language.
<p>Understanding of daily life, tradition and perspectives General objective: Enable learners to demonstrate an understanding of the traditions, products, and perspectives of the cultures studied.</p>		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate an awareness of their own tradition by comparing daily activities in their own tradition with that of foreign traditions such as dating customs, mealtimes as a family event, daily routines, currency etc.; • Deepen their understanding related to the customs and traditions of other countries through song, dance 	<ul style="list-style-type: none"> • Expressing opinions; • Describe pictures; • Retell stories; • Role plays; • Guided interviews; • Quizzes; • WH questions; • Multiple choice; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Exchange information with peers (both face-to-face and in writing) about events in their everyday lives and memorable experiences from their past; • Engage in conversation and exchange opinions on daily

<p>and the celebration of festivals;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Observe and identify the tangible products of the foreign world such as toys, flags, dresses, monuments, transportation, musical instruments, typical foods and currencies, and compare with their owns; • Identify cultural similarities and differences observed while viewing a film of the target language; • Learn about and participate in age-appropriate cultural activities, such as games, songs, birthday celebrations, storytelling, dramatizations or role-play; • Communicate through letters, e-mails and video tapes with students around the world at an introductory level; • Exchange basic information about events such as classes, meetings and meals; • Use English both within and beyond the school setting with peers and teachers. 	<ul style="list-style-type: none"> • Discuss in groups/pairs; • Dialogues; • Drama. 	<p>routines, eating habits and free times;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen to music, sing songs, or play musical instruments from the target culture; • Write and deliver a short presentation about their school or community; • Use appropriate gestures when necessary to make their messages comprehensible; • Greet and respond to greetings.
---	--	--

Grade Nine Topical Content

1. Lifetime events
 - A memory from my childhood
 - My first love
 - Meeting with a celebrity
2. Making friends
 - The end of term party
 - My chat friend
 - What is friendship?
3. Holidays
 - After a Vacation
 - April Fool's day
 - Halloween
4. Weather
 - Be a weather reporter
 - Hurricanes
 - Bathing under the sun
5. Sports
 - The most popular sport in the world
 - Is fishing a sport?
 - Living as a champion
6. The wild world
 - Favourite wild animal
 - The King of the Jungle
 - At the zoo
7. School
 - My classroom
 - Teachers as role models
 - School competition
8. Literature
 - The true story of the three little Pigs
 - Harry Potter and his friends
 - My favourite poem
9. Mysteries
 - Ghost and Monsters
 - The Haunted House
 - The Egyptian Mummies
10. Around the world
 - Travelling around the world in eighty days
 - At the hostel
 - The most interesting experience
11. Media
 - The breaking news
 - If I were a cartoon character I would...
 - Say no to drugs a media campaign
12. Houses and gardens
 - My room
 - An afternoon barbecue
 - Playground in my garden

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of **Grade nine Curriculum**, and cover the topical content of **Grade nine syllabus**, teachers should select teaching materials from course-book(s) and other sources of **elementary level for young adults**. These materials should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to young teenagers.

On the other hand, teachers should use supplementary materials according to the time available and dedicated to the English language within the school curriculum, in order to suit their learners' needs and to meet the attainment requirements.

Although it is estimated that within a school year, approximately 12 content areas should be covered, it is the teachers' responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the total amount of hours dedicated to English.

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The communicative approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, regardless whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they *learn by doing*, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills, that is of listening and reading skills*, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential

information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills*-either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - Centred Classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The Use of the Mother Tongue in the Classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, and give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, then we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

At this level of education, learners should be ready not only to notice the regularities in language, but also to make a conscious effort to work out the rules. They should be ready to deal with more complex sentences, including coordinated and subordinated clauses. Therefore, teachers should increase the learners' awareness about their progress in learning, as well as to encourage them to work independently and keep record of their own learning. Teachers should constantly bear in mind the fact that grammar is knowledge in the mind, and not rules in a book.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;

- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been - that is, how much their pupils have changed. This change can be in the amount of English learners know, in the quality of the English they use, and in their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort spent in research;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners; they promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Evaluation is seen as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions. Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we learn a lot of extra information, such as: What the learner thinks s/he is learning; what the learner thinks is easy / difficult; what the learner enjoys / hates doing in the class; where the teaching programme and the learner don't meet; where the teaching programme need re-designing.

With evaluation we attempt to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Note to the teachers: For further methodological guidelines concerning the topics discussed above as well as those related to how to teach language skills and vocabulary, how to manage the classroom, and similar topics, see **A Comprehensive Handbook of ELT Methodology** (A Handbook for English Language Teachers).

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message.	Does task very well. Little or no hesitation.	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar.	Can understand all the text.	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes.
4	Can understand most of the message.	Does the task well. Some hesitation.	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes.	Can understand most of the text.	Work is mostly well organised. Good punctuation. A few mistakes.
3	Can understand some of the message.	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation.	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner.	Can understand some of the text.	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message.
2	Can understand a little bit of the message.	Does not do the task adequately. A lot of hesitation.	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner.	Can understand a little bit of the text.	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message.
1	Can understand very little of the message.	Is not really able to do the task at all.	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text.	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message.

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. This band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different task and different skills.

FRANCUSKI JEZIK

(2 sata nedjeljno, 70 sati godišnje)

UVOD

Francuski jezik je jedan od najznačajnijih svjetskih jezika i jezik od interesa za učenike na Kosovu. On je i službeni jezik OUN-a, jezik diplomatije, nauke, kulture, umjetnosti, mode, dobrog ponašanja, itd. Kao takav, predstavlja jezik od interesa za naše sadašnje i buduće generacije koje će nakon posljednjih promjena na Kosovu imati velike mogućnosti za kontaktiranje sa Evropom, frankofonskim zemljama i cijelim svijetom. U tom pogledu, povećavaju se i mogućnosti mladih generacija za dalje studiranje na francuskim univerzitetima ili ostalim frankofonskim zemljama.

Na ovaj način, savremeno učenje francuskog jezika pruža mladima potrebna znanja i vještine za komuniciranje na ovom jeziku.

Program francuskog jezika za IX razred je nastavak programa VIII razreda i pomaže učenicima u proširivanju i daljem produbljivanju znanja u govoru i pisanju savremenog francuskog jezika.

CILJEVI

Učenje francuskog jezika u IX razredu ima sljedeće glavne ciljeve:

1. razvoj i dalje jačanje sposobnosti i vještina za učenje francuskog jezika;
2. unapređenje jezičke kompetencije odgovarajućeg nivoa za komuniciranje u raznim situacijama iz svakodnevnog života i razvoj sposobnosti za komuniciranje na francuskom jeziku;

3. dalje obogaćivanje kulturnog iskustva kod učenika i njegove samosvjesnosti za poštovanje kulturne raznovrsnosti;
4. prihvatanje ostalih kultura i razvoj kritičkog stava prema njihovim vrijednostima;
5. formiranje ličnosti učenika i proširenje navika za samostalan rad i njegovo pripremanje za trajno učenje.

OBJEKTIVI

Učenik treba:

1. da vodi obilne razgovore sa ostalima;
2. da shvati data uputstva i postupi po njima;
3. da opiše stvari, lica, položaje, postupke, razne prirodne pojave;
4. da sastavi pitanja i odgovore ličnih podataka i za ostale;
5. da izrazi osjećanja i obrazloži lične želje;
6. da se upozna sa kulturom frankofonskih zemalja i produbi znanje o frankofonskoj kulturi i frankofoniji;
7. da proširi i obogati kontakte sa ljudima koji imaju drugi jezik i drugu kulturu;
8. da se služi francuskim jezikom u raznim situacijama i za razne ciljeve.

STANDARDI DOSTIGNU A

KATEGORIJE	Potkategorije	STANDARDI DOSTIGNU A (prema nivoima)		
		NIVO 2 (srednja niža škola, od 6 – 9 razreda)	NIVO 3 (srednja viša škola, od 10 – 12/13)	
		Na kraju ovog obrazovnog nivoa u enik se osposobljava:	Na kraju ovog obrazovnog nivoa u enik se osposobljava:	
1.0. SAVLA I- VANJE JEZIKA I KOMUNI- KACIJA	1.1. Slušanje	<ul style="list-style-type: none"> • da shvati razne poruke iz razgovora u razredu (nastavnik – u enik, u enik - u enik); 	<ul style="list-style-type: none"> • da shvati jednu pro itanu prozu (od nastavnika, u enika itd.); 	
		<ul style="list-style-type: none"> • da shvati savjete i data uputstva u razredu; 	<ul style="list-style-type: none"> • da shvati poeziju lakog stila; 	
		<ul style="list-style-type: none"> • da shvati neposredni ili snimljeni dijalog; 	<ul style="list-style-type: none"> • da shvati snimljeni tekst; 	
		<ul style="list-style-type: none"> • da postavlja pitanja; 	<ul style="list-style-type: none"> • da ispri a jedan doga aj iz svog života (školskog i sl.); 	
		<ul style="list-style-type: none"> • da razlikuje i poznaje osnovne glasove francuskog jezika. 	<ul style="list-style-type: none"> • da prepozna i shvati osnovne glasove francuskog jezika. 	
				Na kraju ovog obrazovnog nivoa u enik se osposobljava:
		1.2. Govor	<ul style="list-style-type: none"> • da pravilno izgovara glasove, uzlazni akcenat, da intonira i povezuje sve 	<ul style="list-style-type: none"> • da slobodno i prirodno komunicira na francuskom jeziku;

		fonološke jedinice;	• da vodi razgovore o temama iz svakodnevnog života;
		• da pravilno izgovara riječi u kontekstu govora;	• da se izrazi u skladu sa jezičkim i gramatičkim normama francuskog jezika;
		• da pravilno izgovara proste rečenice po pravilima sintakse;	
		• da odgovora na postavljena pitanja;	• da komentariše jedan tekst, jednu novelu i sl.;
		• da shvati osnovni rječnik francuskog jezika;	• da shvati osnovni rječnik francuskog jezika;
		• da sastavlja proste rečenice sa naučnim i najčešćim riječima.	• da sastavi просту rečenicu sa riječima koje je naučio i koje su najčešće.
		Na kraju ovog obrazovnog nivoa učenik se osposobljava:	Na kraju ovog obrazovnog nivoa učenik se osposobljava:
		• da pravilno shvati naučne riječi;	• da razmijeni pisma sa svojim vršnjacima;
	1.3. Pisanje	• da pravilno napiše naučne riječi;	• da opiše jedan događaj;
		• da sastavi kratke poruke (jedan dopis, jedan poziv);	• da sastavi jedan tekst, jednu informaciju, poruku i sl.);
		• da napravi jednu parolu ili plakat shodno pravopisnim normama;	• da napiše jednu pjesmu ili jednu kratku prozu;
		• da sastavi proste rečenice sa riječima koje je naučio i koje su najčešće.	• da sastavi proste rečenice sa riječima koje je naučio i koje su najčešće.

1.0. SAVLA I- VANJE JEZIKA I KOMUNI- KACIJA		Na kraju ovog obrazovnog nivoa u enik se osposobljava da shvati:	Na kraju ovog obrazovnog nivoa u enik se osposobljava da shvati:
	1.4.	<ul style="list-style-type: none"> • ilustrovane materijale (crteže, geografske karte); 	<ul style="list-style-type: none"> • tekstove prosje nog jezi kog nivoa:
	itanje	<ul style="list-style-type: none"> • oglase (razne šeme); 	- prozu (pri e, novele, razne doga aje),
		<ul style="list-style-type: none"> • kratke i obi ne poruke (dopisnicu, jedan pismeni poziv itd.). 	- kratku poeziju;
			<ul style="list-style-type: none"> • lanke iz novina i listova sa temom iz svakodnevnog života.
		Na kraju ovog obrazovnog nivoa u enik se:	Na kraju ovog obrazovnog nivoa u enik treba:
	2.1. Francuska kultura	<ul style="list-style-type: none"> • upoznaje sa aspektima francuske kulture i civilizacije i osposobljava se da uo i sli nosti i razlike izme u njih, i svoje kulture i civilizacije; 	<ul style="list-style-type: none"> • da savla uje osnovne vrijednosti francuske kulture i civilizacije, što mu pomaže da formira svoje kriti ke stavove prema njima;
2.0. KULTURA	2.2. Albanska kultura	<ul style="list-style-type: none"> • osposobljava se da, preko francuskog jezika, prenese drugima osnovne kulturne i civilizacijske vrijednosti svog naroda, uvijek razvijaju i svoju jezi ku kulturu; 	<ul style="list-style-type: none"> • da se osposobljava da kulturne i civilizacij-ske vrijednosti svog naroda prenese drugima i da uspostavi vezu izme u njih, uvijek raz-vijaju i i oboga uju i svoju jezi ku kulturu;
	2.3. Frankofonija	<ul style="list-style-type: none"> • upoznaje sa pojedinim osnovnim podacima o frankofoniji. 	<ul style="list-style-type: none"> • da se upoznaje sa pojedinim osnovnim podacima frankofonije.

PROGRAMSKI SADRŽAJ

Teme (thèmes)	Jezi ke funkcije (foncti. langagières)	Primjeri (exemples)
1. Svakodnevi društveni odnosi (les relations sociales courantes)	1. Prihvatam / odbijam poziv (accepter/refuser une invitation). 2. Pitam uljudno (demander poliment). 3. Odbijam uljudno (refuser poliment).	1. Oui, j`accepte votre invitation. Non, je refuse votre invitation parce que je suis déjà invité chez Jasmina. 2. Est-ce que vous auriez un stylo à me prêter? 3. Je regrette de ne pouvoir venir à ton anniversaire.
2. Izražavam osje anja (exprimer les sentiments)	1. Ispoljavam strah (exprimer la crainte). 2. Izražavam dopadanje (exprimer la préférence).	1. J`ai peur d`echouer. Il a peur que ses notes ne soient pas bonnes. 2. Je préfère une CD de rok, plutot que de la musique classique.
3. Ocjenjujem (apprecier)	1. Kažem šta mi se dopada / šta mi se ne dopada obrazlažu i odgovor (dire ce qo`on aime / ce qu`on n`aime pas en justifiant la réponse). 2. Izražavam jednu procjenu (exprimer une appréciation).	1. Je m`intéresse aux sports, surtout au football, c`est passionnant. Je suis fou de joie quand mon équipe gagne. Je ne supporte pas les gens qui fument. 2. La musique classique me plait beaucoup.
4. Usredsre ujem se na vrijeme / prostor (localisation dans le temps / l`espace)	1. Odre ujem smjer (indiquer la direction). 2. Isti em prevozna sredstva (indiquer les moyens de transport).	1. Vous allez tout droit et puis vous tournez à gauche! 2. Vous pouvez prendre le bus ou si vous êtes pressés vous prenez un taxi! Pour aller à Kastriot, vous pouvez prendre le train.
5. Izražavam logi ke relacije (exprimer des relations logiques)	1. Izražavam cilj (exprimer le but). 2. Izražavam posljedice (exprimer les conséquences). 3. Izražavam uzrok (exprimer la cause).	1. Il s`entraîne tous les jours pour gagner la course de marathon. 2. Il a plu, donc nous ne sommes pas allés faire du sport. 3. Pourquoi tu ne regardes pas la télé? Parce que je dois faire les devoirs.

<p>6. Dajem jedno mišljenje; u estvujem u debati (donner un avis, une opinion; participer à un débat)</p>	<p>1. Branim / protivim se jednom pogledu (defendre / s`opposer a un point de vue). 2. Odbacujem jedan pogled (réfuter un point de vue). 3. Iznosim jedan argumenat (présenter un argument). 4. Nijansiram jedan sud (nuancer un jugement).</p>	<p>1. Tu as raison / tort; je suis d`accord avec toi, mais je voudrais rajouter que / je ne suis absolument d`accord de cet avis. 2. C`est vraie, mais.... 3. Je suis pour...? Je crois que... parce que. 4. D`un part.../ d`autre part.../ d`abord....., ensuite....., enfin....Il me semble que....</p>
<p>7. Izražavam modalitete djelovanja (exprimer des modalités de l`action)</p>	<p>1. Izražavam uslov i hipotezu (exprimer la condition et l`hypothèse). 2. Izražavam obavezu (exprimer l`obligation). 3. Izražavam sumnju (exprimer le doute). 4. Nadam se (espérer). 5. Izražavam mogu nost / nemogu nost (exprimer la possibilité / l`impossibilité).</p>	<p>1. S`il faisait beau on organiserait un pique-nique. 2. Il faut que je parte. 3. Je crains qu`il ne soit pas là pour mon anniversaire. 4. J`aimerais bien aller en France quand j`aurais terminé mes études. 5. Il est impossible qu`il vienne.</p>
<p>8. Iznosim ne ije rije i (rapporter les propos de qqn.)</p>	<p>1. Upotrebljavam jednu injenicu, jednu situaciju (introduire un fait, une situation). 2. Citiram (faire une citation). 3. Posredno prenosim ne ije rije i (rapporter des propos de manière directe). 4. Neposredno prenosim ne ije rije i (rapporter des propos de manière indirecte).</p>	<p>1. J`ai entendu dire que...; cet article dit que...; il paraît que... 2. Comme dit le proverbe / comme on dit “jamais deux sans trois”. 3. Il m`as dit: “ je vais au cinéma”. 4. Il m`a dit qu`il allait au cinéma. Il m`a demandé si je voudrais aller au cinéma.</p>
<p>9. Pripovijedam doga aj (raconter une histoire)</p>	<p>1. Hronološki postavljam (situer chronologiquement). 2. Pripovijedam jedan nastavak doga aja (raconter une suite d`événement).</p>	<p>1. Cette histoire s`est passé dans mon enfance / autrefois... 2. J`étais en vacances chez mes grands- parents. Un jour j`ai vu une énorme poisson. J`ai poussé un cri. J`ai eu peur. Quand je suis rentré à la mason, j`ai compris que j`avais vu une baleine.</p>

GRAMATIKA

FONETIKA <i>Glas, grafija</i> PHONETIQUE <i>Le son, la graphie</i>	<p>Fonema i odnos glas-grafija: arch(i): archaïque, archéologie; archevêque, archipel, architecte, archives; hyper: hyperbole, hypermarché; poly: polyclinique, polycopie, polyglotte; vi(ce): vicomte, vice-président; -tion: nation, finition, localisation, attention; -xion: annexion; -tie: péripétie, prophétie, démocratie.</p> <p>Usni i nazalni samoglasnici (utvrđivanje). Intonacija i ritam.</p>
MORFOLOGIJA <i>Imenice</i> MORPHOLOGIE <i>Les noms</i>	<p>Nominalna grupa i zamjenice (Le groupe nominal et les pronoms).</p> <p>Ličnice zamjenice (Les pronoms personnels) – upotreba dvije zamjenice: Je te prête ce livre. = Je te le prête. Je ne te prête pas ce livre. = Je ne te le prête pas. Prête-moi ce livre! = Prête-le moi!</p> <p>Množina imenice sa -al (= -aux: animal – animaux, cheval – chevaux; -als: festival – festivals, carnaval – carnivals); -ail (= -aux: travail – travaux, corail – coraux; -ails: détail – détails, éventail – éventails); -ou (= -oux: bijou – bijoux, chou – chou; -ous: trou – trous, clou – clous).</p>
PRIDJEVI <i>Les adjectifs</i>	<p>Upitni pridjevi (Les adjectifs interrogatifs) – quel: Quel livre as-tu acheté? quels: Quels devoirs avons-nous pour demain? quelle: Quelle fille viendra avec nous? quelles: Quelles femmes cherchez-vous?</p> <p>Vokativni pridjevi (Les adjectifs exclamatifs) – quel: Quel garçon! Quel voleur! quelle: Quelle jolie fille! Quelle journée!</p> <p>Indefinitivni pridjevi (Les adjectifs indéfinis) – quelque: Quelque chose que tu fasses, je partirai. aucun: Aucun élève n'est absent. chaque: Le maître corrige le cahier de chaque élève. plusieurs: Plusieurs personnes sont parties. Elle est venue plusieurs fois.</p>
ZAMJENICE <i>Les pronoms</i>	<p>Neodređene zamjenice (les pronoms indéfinis): quelqu'un: Quelqu'un frappe à la porte; tout: tout est clair. Elle a compris tout. Tous sont venus; certains: certains le disent, certains le nient.</p> <p>Odnosne zamjenice (les pronoms relatifs composés): lequel, laquelle, lesquels, lesquelles: Odnosne zamjenice dont, où (utvrđivanje).</p>
Odrednici:	<p>Određeni član, neodređeni član; rod i broj (utvrđivanje); (l'article défini, indéfini; genre et nombre).</p>

<p>GLAGOLI <i>Les verbes</i></p>	<p>Pluskvamperfekat (plus-que-parfait) – gra enje i upotreba (formation et emplois). Pre ašnje budu e vrijeme (futur antérieur) – gra enje i upotreba (formation et emplois). Slaganje vremena (concordance des temps): elle dit qu'elle peut venir demain. Elle a dit qu'elle pourrait venir demain. Le professeur dit qu'il n'a pas corrigé nos devoirs. Le professeur a dit qu'il n'avait pas corrigé nos devoirs.</p>
<p>PRILOZI <i>Les adverbess</i></p>	<p>Stvaranje priloga sa sufiksom –ment: doux – douce + ment = doucement, lent – lente + ment = lentement. Stepen komparacije priloga (les degrés de comparaison des adverbess): pozitiv (positif), komparativ (comparatif), superlativ (superlatif): <i>mal pis le pis</i> <i>bien mieux le mieux</i> <i>peu moins le moins</i> <i>beaucoup plus le plus</i></p>
<p>PRIJEDLOZI <i>Les prépositions</i></p>	<p><i>de, à, dans, en, contre, envers, vers, entre, parmi, sur, au-dessus de, sous, au-dessous de</i></p>
<p>SINTAKSA <i>Re enica</i> SYNTAXE <i>La proposition</i></p>	<p>Izražavanje uslova i hipoteze (la condition et l'hypothèse) – Si + present / présent: si tu apprends tu réussis. – Si + present / futur: si tu apprends tu réussiras. – Si + imparfait / conditionnel présent: si tu apprenais tu réussirais. Si j'avais le temps je regarderais la télé, mais j'ai trop de travail. Upravni i neupravni govor (discours direct et indirect) – Tu es prête ? Je te demande si tu es prête. Pourquoi il n'est pas là ? Je demande pourquoi il n'est pas là.</p>

Kategorija: 1.0. Jezik i komunikacija

Potkategorije	Sadržaj programa	Opisivani rezultati
1.1. Slušanje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razmjena mišljenja između profesora i učenika. ▪ Snimljeni dijalozi ili neposredne situacije (razgovor). ▪ Razlika raznih oblika intonacije. ▪ Shvatanje raznovrsnog govora / poruka. ▪ Izvucenje glavne informacije jedne poruke. ▪ Shvatanje i razlika upravnog i neupravnog govora. 	<p>Učenik treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ da razmijeni mišljenja sa profesorom i sa učenikom; ▪ da shvati snimljeni dijalog i razgovore; ▪ da razlikuje razne oblike intonacije; ▪ da shvati govor i razne poruke; ▪ da izvuce glavne informacije jedne poruke; ▪ da shvati i razlikuje upravni i neupravni govor.
1.2. Govor	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Razgovor i dijalog. ▪ Pravilan izgovor riječi, intonacija, akcent. ▪ Pravilan izgovor rečenica po pravilnom sintaksi kom povezivanju. ▪ Postavljanje pitanja i odgovori na obična i kratka pitanja. ▪ Iznošenje podataka o sebi, nekom drugom, o svojoj sredini, porodici i sl. ▪ Izražavanje dopadanja, mišljenja i procjene. ▪ Opis jednog pojedinca, monumenta, jednog mjesta, pejzaža. ▪ Pripremanje jednog kratkog teksta (čitaniog). 	<p>Učenik treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ da učestvuje u dijalogu; ▪ da izražava rečenice po pravilnom sintaksi kom povezivanju; ▪ da postavlja pitanja i da kratak odgovor; ▪ da iznosi podatke o sebi, nekom drugom, o svojoj sredini, porodici; ▪ da izrazi svoja dopadanja, mišljenja, svoje procjene; ▪ da opiše nekog pojedinca, jedan monument, neko mjesto, jedan pejzaž; ▪ da priprema jedan kratak tekst (čitani).

<p style="text-align: center;">1.3. itanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> • itanje po pravilima naglašavanja francuskog jezika. • itanje i shvatane ilustrovanih materijala: tabela informacija, šema, geografskih karata, crteža, dijelova teksta. • itanje i shvatanje kratkih i običnih poruka: <ul style="list-style-type: none"> - dopisnica, pismenih zahtjeva; - obrazaca, upitnika; - kratkih fragmenata; - poezije, pjesama. • itanje kratkog opisa jednog crteža sa kratkim prostim rečenicama: <ul style="list-style-type: none"> - identifikacija jedne države, mjesta ili grada; - razlika osnovnih informacija jednog oglasa; - selekcija informacija; - shvatanje riječi i naučene na korektan način; - shvatanje jednog rasporeda, televizijskog programa i sl.; - upoznavanje i shvatanje vrsta muzike na Kosovu, u Francuskoj i u frankofonskim zemljama. 	<p>Učenik treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • da bez teškoća ita po jezičkim pravilima francuskog jezika; • da proita i shvati ilustrovane materijale: tabele informisanja, šeme, geografske karte, crteže, dijelove tekstova; • da ita, shvati i kopira kratke i obične poruke: <ul style="list-style-type: none"> - dopisnice, pismeni poziv; - obrasce, upitnike; - kratke fragmente; - poeziju, pjesme. • da opiše jedan crtež sa kratkim prostim rečenicama: <ul style="list-style-type: none"> - da identifikuje jednu državu, mjesto ili grad; - da razlikuje osnovne informacije jednog oglasa; - da razvrsta informacije; - da shvati naučene riječi i na korektan način; - da shvati jedan raspored, televizijski program i sl.; - da upozna i shvati vrste muzike na Kosovu, u Francuskoj i u frankofonskim zemljama.
<p style="text-align: center;">1.4. Pisanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sastavljanje kratkih poruka: oglasa, dopisnica, pisama, poziva i informacija, pridržavajući se pravopisnih i sintaksičkih pravila. • Korektna upotreba poznatih riječi i izraza. • Korektno kopiranje prethodno naučenih riječi i izraza. 	<p>Učenik treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • da sastavi kratke poruke: oglase, dopisnice, pismo, poziv i informaciju, pridržavajući se pravopisnih i sintaksičkih pravila; • da korektno upotrijebi poznate riječi i izraze;

	<p>izraza.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kratak opis škole, razreda, drugova, sredine, osjećanja i emocija. • Kratak opis muzeja, banke, turističke agencije, pošte, robne kuće, hotela, bazena, trga, grada, sela, i naselja. • Kratak fizički opis nekog pojedinca, pridržavajući se pravopisnih i sintaksičkih pravila. 	<ul style="list-style-type: none"> • da korektno kopira riječi i izraze koje je savladao; • da kratko opiše školu, razred, drugove, sredinu, osjećaje, emocije; • da kratko opiše mjesta: muzeje, tržnice, banke, turističku agenciju, poštu, robnu kuću, hotel, bazen, trg, grad, selo, naselje; • da kratko da fizički opis nekog pojedinca, pridržavajući se pravopisnih i sintaksičkih pravila.
--	--	---

Kategorija: 2.0. Kultura

Potkategorije	Sadržaj programa	Očekivani rezultati
2.1. Francuska kultura	1. Muzika, muzeji, umjetničke izložbe, sajmovi, sport, frankofonski mediji (štampa, televizija, radio).	<p>Učenik treba:</p> <p>1. da upozna vrijednosti francuske kulture i umjetnosti (poznate muzeje, galerije, naslove novina, televizijskih kanala, najpoznatijih radio-stanica);</p> <p>2. da istakne neku francusku radio-stanicu koja emituje program na albanskom jeziku;</p> <p>3. da istakne albansku sredinu gdje se uči francuski jezik.</p>
2.2. Albanska kultura	2. Radio-emisije na albanskom u Francuskoj, umjetničke izložbe, sajam knjiga.	
2.3. Frankofonija	3. Učenje francuskog jezika u albanskim sredinama.	

METODOLOŠKA UPUTSTVA

1.0. METODOLOŠKO-DIDAKTIKI PRINCIPI

Nauiti jedan strani jezik zna i komunicirati na njemu i da možete upotrijebiti jezik u realnim životnim situacijama. Jezičke vještine zauzimaju primarno mjesto u učenju jezika.

1.1. Prvi princip: usredsređenost na komuniciranje, a ne, kao do sada, usredsređenost na jezik.

1.2. Drugi princip: usredsređenost na učenika i njegovo učenje.

2.0. KOMUNIKATIVNI OBLIK PREDAVANJA

Komuniciranje je najpovoljniji oblik predavanja i u učenju stranog jezika. Danas, ovakvom pristupu, realno se pridaje posebna pažnja, jer se na taj način u učenicima omogućava da se izraze na francuskom jeziku u određenim situacijama i u svakodnevnom životu.

Polazna tačka takvog predavanja ne može biti gramatičko pravilo, već konkretna jezička situacija, znači da se iz jezičkih situacija izvuku pravila, a ne obrnuto.

3.0. NASTAVNE METODE

3.1. Metode koje podstiču komunikaciju su:

- rad u parovima i grupama,
- obilježavanje debate,
- igranje po ulogama, skečevi itd.
- obilježavanje intervjua.

3.2. Metode koje podstiču nezavisan rad:

- tekstovi sa praznim mjestima,
- igre u učenju (pamćenje),
- međusobna kontrola pismenih zadataka i usmenih odgovora,
- prikupljanje i nezavisna upotreba raznih izvora,

- u enje u toku predavanja (u enik uzima ulogu u itelja),
- dopisivanje sa licima u Francuskoj (partnerstvo škola, dopisivanje izme u naših i francuskih u enika).

3.3. Metode koje podsti u proizvodnju:

1. izrada zidnih novina, slika, postera, teksta (npr. za izložbe, školska takmi enja) i njihovo usmeno komentiranje;
2. kreativno pisanje poezije i kratkih pri a koje se podsti e aktiviranjem ste enog znanja, probama, pri anjem doga aja, opisivanjem pojedinaca, objekata i sl.

4.0. KORIŠ ENJE MEDIJA

4.1. Televizija, radio

Televizija i radio su trajno korisna sredstva koja treba koristiti kako od strane nastavnika tako i od u enika. Školske emisije, koje se posve uju francuskom jeziku i kulturi, filmski i dramaski program na Kosovu i razne emisije inostranih televizija na francuskom jeziku, predstavljaju snažna sredstva koja e pomo i u enicima u savladavanju ovog stranog jezika.

4.2. Novine i asopisi

Koriš enje raznih novina i asopisa na francuskom jeziku, tako e, mogu mnogo pomo i da se lakše savlada francuski jezik. Mogu se koristiti u u ionici i ku i.

4.3. Film, pozorište, muzika

Film, pozorište i muzika predstavljaju zna ajna motiviraju a sredstva za pove anje rezultata u u enju i savladavanju francuskog jezika, iako kod nas nisu dovoljno koriš ena koliko postoje mogu nosti. Film, pozorište i televizija, od sada pa nadalje, ima e zna ajnu ulogu u ovom pogledu.

4.4. Slike i crteži

Slike i crteži pomažu u izradi opisnih kreativnih tekstova. U enici opisuju poznate i neobi ne stvari koje vide na slici i crtežu. Oni opisuju jedan doga aj iji po etak ili kraj predstavlja slika ili crtež.

4.5. Audio materijal (diskete, kasete)

Ovaj materijal omogućava suočavanje sa standardnim francuskim jezikom i podstiče shvatanje jezika slušanjem audio materijala.

Uenici pronalaze po etak ili kraj prethodno slušanog teksta, poistovjeuju se sa licima jednog odslušanog pozorišnog komada i razgovaraju o njihovom ponašanju.

4.6.1. Video materijal (videoprojektor)

Upotreba projektorapovećava interesovanje uenika za nastavom. Ovo se postiže:

- slikama, crtežima, ilustrovanimbajkama i tekstovapomoću folije projektorap,
- djelimičnim pokrivanjama i otkrivanjema slika,
- fotoprikazivanjema događaja bez hronološkog redoslijeda,
- predstavljanjema jednog podijeljenog i nepravilnosloženog teksta i njegovim pravilnim sređivanjem.

4.6.2. Video materijali (videokasete)

- Upotreba video materijala uenicima pružamogućnosti za stvaranje pismenog i usmenog teksta.
- Prikazivanje jednog filma (rađenana osnovu jedne pripovijetke ili bajke) podstiče upoređivanje sa pripovijetkom ili bajkom koja je prethodno slušana ili čitana.

5.0. REDOSLIJED POSTUPAKA

Jezičke vještine su vještine koje su integrisane i ne mogu se podijeliti.

Ali, za efektivno učenje stranog jezika, potrebno je da se poštuje redoslijed: *slušanje, govor, čitanje, pisanje*. Ovo je jedan logični redoslijed čije poštovanje omogućava brže, lakše i kvalitetnije predavanje i učenje ovog stranog jezika.

5.1. Aktivan i konkretan rad

U toku učenja francuskog jezika, u našim školama, nastavnici treba da imaju u obzir naše uslove i okolnosti (kao nefrankofonska sredina) koji se razlikuju od onih u Francuskoj (kao frankofonska sredina).

5.2. Vježbe i njihovo sprovođenje

Posebnu pažnju treba pridati vježbanju, zavisno od njihove vrste. One se mogu zasnivati na slušanju, gledanju i na pisanju.

6.0. ISPRAVKA GREŠAKA U ENIKA

Oblici ispravka esto se i na protivrećan na in diskutiraju u krugovima predavaća. Neki od njih greške vide kao prepreke u procesu nastave, neki ih vide kao pomoć u savlađivanju stranog jezika. Istovremeno, dok neki predavaći i smatraju da se one moraju odmah ispraviti da se ne bi potkrale, drugi misle da ne treba ispraviti svaku grešku po svaku cijenu. U svakom slučaju, u fazi jezikog komuniciranja, npr. u toku opisivanja jedne slike, nastavnici praktikuju slobodno izražavanje svojih u enika. U toku ispravke grešaka u enike ne treba kažnjavati ili opominjati za učinjene greške.

Ovo se može izbjeći grupnom kontrolom i slobodnim radom.

7.0. PREDAVANJE/ DIFERENCIRANO I INDIVIDUALIZIRANO U ENJE

Nastavni sadržaj treba da se prilagodi individualnim potrebama u enika sa posebnim sposobnostima. Nijedno odjeljenje nema homogeni sastav u enika, što se tiče njihovog prethodnog znanja. Ovo treba imati u obzir i, na osnovu toga, treba organizovati čas. Ovo podrazumijeva da se u enici koji imaju sposobnosti za bržim učenjem tretiraju tako da u enje francuskog jezika bude u skladu sa mogućnostima i individualnim sposobnostima svakog u enika.

8.0. TEHNIKE RADA

Jedan od zadataka nastave stranog jezika jeste i osposobljavanje u enika da samostalno (konsultiraju i riješavaju, potrebnu literaturu i ostale materijale) preuzmu odgovornosti za individualno učenje. U enici koji imaju sposobnosti razmišljanja u procesu učenja, organizovanja nastavnog procesa i grupnog učenja, obično postižu bolji uspjeh. Na ovaj način, pored ostalog, mogu se pripremati da samostalno reaguju u školskim i vanškolskim situacijama, kao i da nastave proces učenja jezika.

9.0 ME UPROGRAMSKA POVEZANOST

Učenje jednog stranog jezika, posebno u višim razredima, pruža mogućnost za me uprogramske veze na svim nivoima. Ove veze obuhvataju mnoge oblasti (nastavne predmete), naročito jezike (maternji jezik, prvi strani jezik), društvene nauke (građansko vaspitanje, historiju, geografiju itd), umjetnost, ali i prirodne nauke. Na ovaj način, učenici se znanjem iz drugih predmeta, sa jedne strane, pomaže u uspješnom savladavanju francuskog jezika, sa druge strane. Znanjem francuskog jezika oni će proširiti prethodno stečena znanja i iz ostalih predmeta.

VREDNOVANJE

VRSTE VREDNOVANJA NA OBLASTI FRANCUSKOG JEZIKA

1.1. Dijagnostičko vrednovanje ima za cilj:

- da identifikuje poteškoće sa kojima se učenici suočavaju i da posreduje u njihovom prevazilaženju;
- da kontroliše znanje učenika.

1.2. Spoljnje vrednovanje ima za cilj:

- da procijeni napredovanje učenika;
- da identifikuje postignute rezultate i njegovo izostajanje;
- da vrednuje znanje učenika i bude siguran da su stečena znanja dovoljna da učenik može preći u naredni razred.

1.3. Formalno vrednovanje ima za cilj:

- da omogućiti učeniku da identifikuje postignute rezultate i negativne strane, i da se zalaže za prevazilaženje poteškoća.

2.0. ŠTA TREBA VREDNOVATI?

2.1. Stečena znanja učenika

2.2. Napredovanje učenika u savladavanju francuskog jezika:

- vrednovanje razvoja učenika,
- stepen savladavanja.

2.3. Integrisanje stečenih znanja:

- vrednuju se projekti vanškolske aktivnosti.

3.0. KAKO TREBA VREDNOVATI ?

3.1. Na in vrednovanja od profesora, stalna kontrola:

- a) posredno vrednovanje: ocjenjivanje rezultata u enika;
- b) neposredno vrednovanje: test u pisanoj formi.

3.2. Vrednovanje od u enika (u enici ocjenjuju jedan drugog): vrednovanje se vrši u grupi u enika, u razredu, pomo u jedne tabele. Ovo je posredno vrednovanje.

3.3. Samovrednovanje u enika: vrednovanje se vrši od samih u enika, svaki u enik ocjenjuje sebe.

4.0. VRSTE TESTOVA:

- 4.1. test samokontrole,
- 4.2. test za ocjenjivanje,
- 4.3. test za napredovanje,
- 4.4. završni test.

Bilješka

Dijelovima programa koji objektivno mogu predstavljati poteško e u enika u savla ivanju, nastavnik treba da posveti posebnu pažnju u toku predavanja i prilikom ocjenjivanja njihovog znanja.

LITERATURA I POTREBNA SREDSTVA

Za uspješno ostvarivanje programskog sadržaja za ovaj razred nastavnik treba da ima stru nu literaturu i potrebna sredstva: knjigu, vježbanke za u enike, svoju knjigu, didakti ko-metodi ki priručnik za francuski jezik, kabinet za strane jezike, rječnik (jednojezični i dvojezični), gramatiku francuskog jezika, audio-kasete ili CD, video-kasete, kasetofon, video i televizor, CD sa francuskom muzikom, novine i razne časopise na francuskom jeziku.

NJEMA KI JEZIK

UVOD

Poznavanje stranih jezika stvara prostor i slobodu za razvoj samopovjerenja i ono je jedan od glavnih uslova kvalifikacije za svjetsko tržište rada, a istovremeno je i preduslov za upoznavanje drugih kultura.

Posljednjim promjenama na Kosovu otvorile su se mogu nosti slobodnijeg kontaktiranja sa Evropom i time su se stvorile i uslovi za lakše izu avanje starnih jezika.

Zbog velikih migracija u mjestima gdje se govori njema kim jezikom, na jedan na in su se stvorile i veze sa njema kim jezikom i njema kom kulturom.

Sve ovo je razlog da savremena nastava stranih jezika doprinese mladima u formiranju vještina i znanja koja su potrebna u višejezi nom svijetu, koja im pružaju mogu nost da budu sposobni da djeluju i izvan granica svog maternjeg jezika.

Razlog za sve ovo je da u enje njema kog jezika u IX razredu posmatramo kao nastavak onoga što je u eno u prethodnim razredima i jedan stepen dalje u cilju usavršavanja ste enih znanja, kao i pomo u u enju drugih stranih jezika.

CILJEVI

Cilj nastave njema kog jezika u devetom razredu je:

1. da unaprijedi znanja postignuta u osmom razredu, znanja koja podižu u enikove sposobnosti, njegovu kulturnu i jezi ku samosvijest;
2. da stalno razvija receptivne i produktivne vještine u enika, kako u govoru tako u pisanju i njihovoj upotrebi u raznim jednostavnijim

jezi kim situacijama, u školskoj sredini ili u kontaktima sa ljudima sa prostora u kojem se govori njema kim jezikom;

3. da se u enicima omogu i da steknu znanja o njema koj civilizaciji (o kulturi i njihovoj tradiciji), kao i da prethodno dobijena znanja uspješno koriste u pore enju sopstvene kulture sa njema kom kulturom;
4. da u enici nau e da ste ene sposobnosti u njema kom jeziku i dalje razvijaju na nezavisan na in, kao i da ih primjenjuju u enju drugih stranih jezika.

OPŠTI OBJEKTIVI <i>U enik treba da je u stanju:</i>	SPECIFI NI OBJEKTIVI <i>U enik treba da je u stanju:</i>
<p>I Da razumije duže izvještaje i referate, kao i neku kompleksniju argumentaciju kada je rije o nekoj temi, manje ili više poznatoj. On, tako e, treba da je u stanju da razumije na TV-u ve inu informativnih emisija i aktuelnih reportaža, da razumije ve inu filmova, ukoliko se govori standardnim jezikom.</p> <p>II Da ita i razumije lanke i izvještaje o aktuelnim problemima (u kojima autori prikazuju odre eno djelovanje). Tako e, treba da je u stanju da razumije savremenu književnu prozu.</p>	<p>I 1. da razumije rije i i izraze koji se pojavljuju u svakodnevnom životu;</p> <p>I 2. da razumije jedan razgovor ili argumentaciju kada se koristi obi an standardni jezik sa temama, više ili manje razumljivim za njega;</p> <p>I 3. da koristi informacije neke radio ili TV-emisije koje su u domenu njegovog interesovanja;</p> <p>I 4. da razumije ono što se traži i da pravilno odgovori u razli itim situacijama u kojima se može na i tokom putovanja u mjestima njema kog govornog podru ja;</p> <p>II 1. da ita i razumije poznate i manje poznate tekstove;</p> <p>II 2. da ita i razumije zabavne tekstove na nezavisan na in, a naro ito informativne u jednom znatnom obimu;</p> <p>II 3. da ita i razumije tekstove prilago ene nivou njegovog znanja na na in da se mogu upotrijebiti tokom izražavanja pisanjem ili izgovaranjem (npr. odgovaranjem na pitanja, potvr ivanje mišljenja). Ovi tekstovi mogu sa injavati i nepoznata jezi ka sredstva iji se smisao može izvu i iz konteksta;</p>

<p>III Da se sporazumije tokom spontanij razgovora koje e praviti omogu avaju i razvoj normalnog razgovora sa jednim njema kim govornikom. Tako e, treba da bude u stanju, da u poznatim situacijama (jezi kim) uzme aktivno u eš e i da opravda i odbrani svoje stavove, kao i da dâ jasan i detaljan prikaz oko mnoštva interesantnih tema, ili da objasni svoje stavove oko nekog aktuelnog pitanja i da diskutuje o prednostima i manjkavostima.</p> <p>IV Da piše jasne i detaljne tekstove sa razli itim temama koje ga interesuju. Tako e, treba da bude u stanju da u jednoj kompoziciji ili izvještaju daje informacije ili argumente i kontra argumente, za ili protiv jedne odre ene ta ke gledišta, kao i da piše pisma i u njima objašnjava li ne stavove oko razli itih pitanja.</p> <p>V Da izgovara rije i razumljivije, iako se jasno uo ava strani akcenat i ponekad rije i izgovaraju pogrešno.</p> <p>VI Da širokim spektrom jezi kih sredstava opiše nepredvidive situacije; da glavne aspekte jednog mišljenja ili jednog</p>	<p>II 4. da ita i razumije savremene prozne tekstove;</p> <p>III 1. da izvještava o doga ajima; III 2. da opiše doga aje, procese i dešavanja; III 3. da usmeno i pismeno prikaže doživljaje ili doga aje; III 4. da izvještava o budu nosti ili o ne emu imaginarnom;</p> <p>IV 1. da pravilno piše tekstove tokom diktiranja; IV 2. da pokaže sigurnost tokom pisanja zadatih tekstova u pogledu pravila pisanja njema kog jezika i pravila akcentovanja; IV 3. da predstavi u pismenoj formi li ne doživljaje, doga aje, procese ili okolnosti o kojima je diskutovano tokom nastavnog programa; IV 4. da opiše svojim rije ima sadržaj jedne pri e sa fotografijom jednog filma, knjige, pozorišnog komada itd; IV 5. da tokom pisanja jednog teksta objasni svoje stavove oko jednog pitanja i da dâ argumente i kontra argumente;</p> <p>V 1. da izgovara razumljivo, da zna mjesto naglaska rije i i re enica; V 2. da razlikuje kratke i duge samoglasnike;</p> <p>VI 1. da iz šireg rje nika kojim sada raspolaze, na e rije i pomo u kojih e mo i da se izrazi oko mnoštva tema iz svakodnevnog života, kao npr.: familija,</p>
---	--

<p>problema prikaže zadovoljavajućom tačnošću i da iskaže svoje stavove oko kulturnih tema (muzika, film).</p> <p>VII Da poznaje dobro gramatiku; ne tako često može se pojaviti slučajna površnost ili nesistematska greška i mala manjkavost u izgradnji rečenice koja je u stanju ispravke kada se stalno misli na nju.</p> <p>VIII Da poznaje informacije o nacionalnom životu i mišljenjima njemačkog područja, njihovu kulturu, politiku, ekonomski, historijski razvoj, geografski položaj ili aktuelne preokupacije naroda, da se upozna sa problemima sredine, uvijek nastojeći da ih uporedi sa sopstvenom kulturom.</p>	<p>hobi, interes, posao, putovanja, aktuelna dešavanja;</p> <p>VI 2. da tokom govora tačnost upotrebe rečenika bude na visokom nivou, iako može doći i do pogrešnog izbora jedne riječi ili do zapleta riječi, ali bez ometanja komunikacije.</p> <p>VI 3. da koristi rečnik od oko 1.500 aktivnih riječi koji je neophodan za izradu zadataka koji su usko vezani sa četiri jezika stepena;</p> <p>VI 4. da zna pravila formiranja riječi i imena u njima nezavisno proširi rečnik;</p> <p>VII 1. <i>da poznaje jezičke strukture obrađene tokom učenja jer se ovo pomoću:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - razumijevanju pisanih i izgovorenih tekstova, - stvaranju kreativnog jezičkog proizvoda, - razvijanju spontanog govora koji nekom prilikom može biti neodlučan oko izbora struktura ili riječi i kada dolazi do pauze (prekida) izmeću rečenica, - podsticanju nezavisne upotrebe pomoćnih gramatičkih sredstava; <p>VIII 1. <i>da ima ideju o nacionalnom životu i mišljenjima naroda njemačkog područja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a) poznavajući karakteristike kulturnog i socijalnog života mladih u mjestima njemačkog područja, posebno pod aspektom ujedinjene Njemačke, b) da iskaže sposobnosti i spremnost da se bavi geografijom, ekonomijom, politikom, historijom i kulturom njemačkih mjesta i upoređivanjem istih sa svojim mjestima, c) da poznaje svojstva i probleme sredine u internacionalnoj i globalnoj ravni, kao i djelovanja i mogućnosti zaštite ambijenta.
--	--

PLANIRANJE PROGRAMSKIH SADRŽAJA

Kategorije	Potkategorije
I. Komunikacija	1. Perceptivne vještine: <i>a) slušanje,</i> <i>b) itanje.</i> 2. Produktivne vještine: <i>a) govorne vještine,</i> <i>b) vještina pisanja.</i>
II. Jezi ko formiranje	1. Razlika i upotreba fenomena njema kog jezika. 2. Pojam i upotreba rje nika u vezi sa odre enim temama za drugi nivo. 3. Upotreba jezi kih struktura.
III. Kulturna samospoznaja	1. Poznavanje kulture naroda koji govore njema kim jezikom i upore ivanje sa svojom kulturom.

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaj	Ekvivalentni rezultati
I K O M U N I K A C I J A	<p>I 1. Receptivne vještine:</p> <p>a) <i>slušanje,</i></p> <p>b) <i>čitanje.</i></p> <p>I 2. Produktivne vještine:</p> <p>a) <i>govorne vještine,</i></p> <p>b) <i>vještina pisanja.</i></p>	<p>1. Lična životna iskustva:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prirodne katastrofe, • nasilje. <p>2. Lični identitet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stav prema životu, • promjene tokom rasta, • svijet mladih i odraslih, • samospoznaja o ulozi u društvu. <p>3. Odnosi među parovima:</p> <ul style="list-style-type: none"> • seksualnost, • podrška partnera, • odgojavanje, • podjele. <p>4. Svakodnevica i familija:</p> <ul style="list-style-type: none"> • važnost porodice u društvu, • planiranje budućnosti, • način življenja. 	<p>I 1.a) Učenik treba da je u stanju:</p> <p>A. da razumije autentične izraze koji se javljaju u njemačkom i maternjem jeziku:</p> <p>A.1. da razumije slušane tekstove iz školske knjige;</p> <p>A.2. da razumije slušane tekstove koji se ne vežu direktno sa školskom knjigom, već sa jezikom sredstvima koji se mogu izvući iz kontesta, kao npr.: bilješke, upisivanje različitih razgovora, diskusija i intervjua oko poznatih tema;</p> <p>A.2. da razumije izvučene dijelove iz pozorišne predstave koji se shvataju lako;</p> <p>A.3. da razumije lirike pjesme, rep-muziku;</p> <p>A.4. da razumije televizijske i radiofonske reportaže o putovanjima ili sportskim događanjima;</p> <p>A.5. da razumije dokumentarne filmove (npr. o životinjama);</p> <p>B. da razumije elitne informacije autentičnih tekstova iz medija, npr. informativnih emisija na radiju i televiziji za koje je shvatanje potrebno poznavanje ključnih riječi;</p> <p>C. da razumije saopštenja (usmena) i da potvrdno</p>

		<p>5. Pojedinac i društvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • li na pozicija u društvu, • li no ponašanje prema društvu, • suprotnosti u društvu, • otvoreno društvo. 	<p>reaguje na njih, ako je situacija razgovora nova; D. da shvati i dalje razvija uo enu re enicu koja vodi ka razumijevanju sagovornika njema kog govornog podru ja u kompleksnim situacijama razgovora (ranije nepoznatim).</p> <p>I 1.b) U enik treba da je u stanju:</p> <p>A. da ita poznate tekstove i obi ne nepoznate tekstove sa dobrim i razumljivim izgovaranjem:</p> <ul style="list-style-type: none"> A.1. tekstove iz školskih knjiga; A.2. dijelove iz dramskih tekstova; A.3. autenti ne tekstove iz novina; A.4. pjesmice, literarne radove;
		<p>6. Stanovanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razlike ranijeg stanovanja (iseljavanje, obnova, restauracija), • upoznavanje nove sredine (razmjena u enika), • stanovanje na drugoj planeti. <p>7. Vaspitanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razvoj ka autonomnoj odrasloj li nosti, • civilizacijski uticaji na vaspitanje (filmovi, televizija, mediji), • državni sistem školovanja u Njema koj, 	<p>B. da ita i razumije na nezavisan na in zabavne (izmišljene) tekstove, odnosno informativne:</p> <ul style="list-style-type: none"> B.1. tekstove iz školskih knjiga; B.2. pri e, kratke ispovijesti, obi ne kriminalne pripovijetke; B.3. aktuelne tekstove, posebno relevantne teme iz Njema ke civilizacije; B.4. najuproš enije profesionalne tekstove, npr. iz oblasti biologije ili geografije; <p>C. da ita nepoznate tekstove i da sakuplja glavne izreke;</p> <ul style="list-style-type: none"> C.1. tekstove iz školskih knjiga; C.2. jednostavne tekstove iz asopisa, ilustrativnih jeziki h asopisa i sl;

	<ul style="list-style-type: none"> • u iti i raditi nezavisno. <p>8. Posao:</p> <ul style="list-style-type: none"> • profesionalno stremljenje, • tehnika i dostignu a, • poljoprivreda i industrija, • raznovrsnost posla u industriji modernih društava, • usluge. <p>9. Snadbijevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zdravom hranom, • biti u formi, • snadbijevanje energijom. <p>10. Zdravstvene brige:</p> <ul style="list-style-type: none"> • živjeti zdravo, • konzumiranje droge, (alkohola, nikotina, dropa itd). 	<p>D. da razumije tekstove koji sadrže i nepoznata jezi ka sredstva, tako da može da ih upotrebljava tokom usmenog i pismenog izražavanja (odgovora na pitanja, dopisivanja itd.):</p> <p>D.1. tekstove iz školskih knjiga; D.2. literarne radove, lirske i jednostavne dramske tekstove.</p> <p>I 2.a) U enik treba da je u stanju:</p> <p>A. da prima i daje informacije:</p> <p>A.1. da se interesuje za neko pitanje prema svojoj odgovornosti; A.2. da pita odrasle o njihovom životnom iskustvu; A.3. da pita o na inu provoda slobodnog vremena: disko, teatar, kino i da daje informacije o njima;</p>
	<p>11. Slobodno vrijeme</p> <ul style="list-style-type: none"> • putovanja u druga mjesta, • planiranje odmora, • odlazak u restoran, • teatar, • koncerti. <p>12. Sport:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prava igra/doping, 	<p>A.4. da se informiše mogu nostima putovanja kroz Njema ku; A.5. da se informiše o knjigama u biblioteci; A.6. da se informiše o ponudi za školovanje, npr. na Geteovom institutu; A.7. da se pozdravi i da se predstavi; A.7.1. da upotrebljava razli ite nivoe stilskog izražavanja u razgovoru sa starijima i svojim</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • značaj sporta u društvu. <p>13. ovjek i priroda:</p> <ul style="list-style-type: none"> • preduzete mjere za njeno očuvanje, • trovanje (zagađenje) prirode, • prirodne katastrofe, • ovjek kao dio prirode. <p>14. Pokretljivost i promet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • promet kao dio naprednog društva, • pokretljivost kao štetnost sredine. <p>15. Komuniciranje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • njemački kao strani jezik, • jezička raznovrsnost u Evropi, • značaj poznavanja stranih jezika, • razlikovanje nekoliko njemačkih dijalekata. <p>16. Nauka i tehnika:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zagađivači i sredine i njihovo otkrivanje, • jednostavni hemijski eksperimenti, 	<p>vršnjacima;</p> <p>A.8. da izvještava o međuljudskim problemima tokom jednog putovanja;</p> <p>A.9. da opiše korištenje slobodnog vremena mladih;</p> <p>A.10. da osudi, opiše i argumentuje način ponašanja i ljudskog djelovanja;</p> <p>A.11. da razvija jedan razgovor, odgovara na pitanja drugih, da zamoli druge, ponovi pitanje drugoga, da bi dobio na vremenu;</p> <p>A.12. da razmjenjuje telefonske razgovore sa poznatim i nepoznatim osobama u različitim prilikama;</p> <p>B. da pravilno upotrebljava jezička sredstva u razgovoru, diskusijama (da pita i postavlja kontrapitanja, da potvrđuje, argumentuje itd.);</p> <p>C. da uzima učesništvo u sportu i aktuelnim diskusijama.</p> <p>I 2.b) Učenik treba da je u stanju:</p> <p>A. da pravilno piše rečenice i kratke tekstove ili dijelove iz školskog ili nekog pročitanoog teksta;</p> <p>B. da je siguran na polju njemačkog pravopisa (obuhvatajući i znake interpunkcije);</p> <p>C. da izrazi lične ideje, mišljenja i svoje poglede na neprekidne tekstove:</p>
--	--	--	--

			C.1. u pismima, pismima italaca; C.2. u pri ama, u formiranju jednog doga aja; C.3. u biografiji, itd.;
		<ul style="list-style-type: none"> • upotreba kompjutera, • tehnika u svakodnevnoj komunikaciji, zdravstvu i u drugim oblastima. 	D. da svojim rije ima dâ sadržaj doga aja sa slikom, skicom, crtanim filmom; E. da upotrebljava profesionalne izraze, kao npr. Strofe, reim, Verszeile, Metapher.
II J E Z I K O F O R M I R A NJ E	<p>II 1. Razlika i upotreba fonema njema kog jezika.</p> <p>II 2. Shvatanje i upotreba rje nika u vezi sa odre enim temama za deveti razred.</p>	<p>• Preteritum</p> <ul style="list-style-type: none"> • rije i koje se završavaju na <i>als</i>, • sastavljeni (složeni pridjevi), • prepozicija i prijedlog pridjeva (prädikative und attributive Stellung), • izreke mjesta i vremena, • pasivna dijateza u sadašnjem vremenu (Vorgangspassiv Präsens), • imenovanje glagola i pridjeva (Substantivierung), • rod imena, • pasivna dijateza u svršenom i nesvršenom vremenu 	<p>II 1.1. U enik treba da je u stanju:</p> <p>A.1. da ima jasnu vezu Fonem-Grafem; A.2. da ita razumljivo i jasno (iako se manje ili više može uo iti akcenat) foneme njema kog jezika (kako bi se prilagodio nivou svog u enja); A.3. da izgovara razumljivo pitanja, molbe, nagodbe, osude, sumnji enja, itd.;</p> <p>B. da tokom izgovaranja razlikuje duge i kratke samoglasnike.</p> <p>II 2.1. U enik treba da je u stanju:</p> <p>A.1. da posjeduje osnovni rje nik (iako još pravi elementarne greške) da bi saopštio malo kompleksnije doga aje, ili da bi se izrazio o manje poznatim temama i situacijama; A.2. da koristi rije i i re enice u potrebnom kontekstu, kako u govoru tako i u pisanju; A.3. da koristi rje nik od oko 1.600 aktivnih rije i, kako u govoru tako i u pisanju; A.4. da zna, na osnovu poznavanja pravila formiranja re enice, da proširi svoj rje nik;</p>

		<p>(Vorgangspassiv Präteritum und Perfekt),</p> <ul style="list-style-type: none"> • infinitiv, • pridjevi sa povratnim dejstvom (Attributive Stellung), • pridjevi sa nastavcima <i>-lich, -bar</i>, • imenovanje, (Nominalisierung), • buduće vrijeme (Futur II), 	<p>A.5. da je sposoban da proširi aktivni rječnik kroz sistematske zadatke proširivanja rječnika, kako tokom časa učenja tako i kući;</p> <p>A.6. da proširi poznati rječnik o sredini;</p> <p>A.7. da poznaje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prefikse, • sufikse, • verbzusatz, • razliku dijelova predavanja (Wortartenwechsel).
	<p>II 3. Upotreba jezičkih struktura.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • konjunktiv pomoćnih glagola <i>haben</i> i <i>sein</i> (Konjunktiv II), • konjunktiv u obliku <i>würde</i> + infinitiv (Konjunktiv II), • posredno predavanje (Konjunktiv I), • rečenice zavisne sa <i>wenn</i>. 	<p>II 3.1. Učenik treba da je u stanju:</p> <p>A.1. da koristi riječi koje se upotrebljavaju kao modalne (npr. lassen, hören itd); da koristi infinitiv Präsens Passiv sa modalnim riječima (u glavnoj rečenici Hauptsatz), npr. "muss gewechselt werden"; da koristi pasiv u sadašnjem vremenu (Präsens), u nesvršenom i u Perfektu (svršenom); da zna listu nepravilnih glagola; da koristi glagole sa dodatkom u dativu (III padež); da koristi glagole sa dodatkom prijedloga, kao i vezu glavne rečenice sa zavisnom; da koristi prelazne i neprelazne glagole koji se teško razlikuju (npr. stellen, legen itd.) i koji se vežu sa lokalnim prijedlozima i usmjerenjima; da koristi lassen + infinitiv;</p>

			<p>A.2. da koristi sve modalne glagole, dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wollen;</p> <p>A.3. da zna sve mogućnosti višeznačnosti imena;</p> <p>A.4. da koristi konjunktivne zamjenice u jednini i množini u svim slučajevima i poslije prijedloga; da koristi neodređene zamjenice (Indefinitpronomen) jeder, jemand, niemand, man, etwas, nichts;</p> <p>A.5. da zna promjenu pridjeva po svim padežima;</p> <p>A.6. da koristi prijedloge uz sve padeže;</p> <p>A.7. da zna glavne priloge koji traže dativ; da zna glavne priloge koji traže akuzativ; da zna glavne priloge koji traže određene prijedloge;</p>
			<p>A.8. da zna vrste zavisnih rečenica; da zna da upotrijebi konjunktivne rečenice (u genitivu sa prijedlogom i "wo"); da koristi apozicije; da koristi alternativne konstrukcije za zavisne rečenice; da koristi departicipijalne sadržaje; da koristi trpno stanje u drugim oblicima; da koristi zavisne riječi u trpnom stanju sa modalnim glagolima; da zna da smjesti povratne zamjenice; da zna oblik rečenice poslije veznika (Und, aber, denn, oder, sondern); da zna mjesto glavne riječi i kada se izbacuje glavna riječ poslije upotrebe veznika und; da zna položaj dijelova akuzativa; da formira rečenicu Satzreihen und Satzgefüge;</p>

			da zna da veže glavnu rečenicu sa zavisnom; A.9. da pravilno koristi znake interpunkcije tokom prepiske.
III S A M O S V I J E S T	III 1. Poznavanje kulture naroda koji govore njemačkim jezikom i poređenje sa svojom kulturom.	Svakodnevnica i familija: <ul style="list-style-type: none"> • značaj familije u društvu, • planiranje budućnosti, • način življenja. Odnosi među supružnicima: <ul style="list-style-type: none"> • seksualnost, • podrška partnera, • odgojanje, • podjele. Vaspitanje: <ul style="list-style-type: none"> • razvoj u pravcu autonomne i odrasle ličnosti, • civilizacijski uticaji na vaspitanje (filmovi, televizija, mediji), 	III 1. Učenik treba da je u stanju: A.1. da zna o načinu življenja jedne njemačke familije, organizaciju unutar familije, kao i planiranje budućnosti; A.2. da zna međupartnerske odnose i o mnogobrojnim problemima koji često dovode do razdvajanja parova; A.3. da zna o sistemu školovanja u različitim mjestima njemačkog govornog područja, da poznaje vrste škola, mogućnosti za studiranje; A.4. da zna o historijskim događajima, da poznaje književne periode, kao i njihovo postojanje, najznačajnije predstavnike jednog književnog perioda itd. A.5. da zna o aktivnostima unutar i vanškolskih institucija, (korištenjem školskih biblioteka i posredstvom interneta);

			A.6. da zna o korišćenju slobodnog vremena unutar i van škole, kao i organizaciju različitih aktivnosti od strane uprave škole.
K U L T U R A		<ul style="list-style-type: none"> • državni sistem školovanja u Njemačkoj, • učiniti i raditi nezavisno. <p>Slobodno vrijeme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • putovanja u druga mjesta, • planiranje odmora, • odlazak u restoran, • pozorište, • koncerti. 	

4. LERNJAHR	
Lernziel 1	Lerninhalte
Über Ereignisse berichten	<p>Thematische Schwerpunkte</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sachverhalte • Ereignisse • Schulveranstaltungen • Beobachtungen bei Unterrichtsgängen <p>Grammatic: Präteritum Nebensätze mit <i>als</i></p>

4. LERNJAHR	
Lernziel 2	Lerninhalte
Gegenstände und Vorgänge beschreiben	<p>Thematische Schwerpunkte</p> <p>Beschreibung von</p> <ul style="list-style-type: none"> • Personen • Tieren • Gegenständen <p>Grammatic: Zusammengesetzte Adjektive Adjektive in prädikativer und attributiver Stellung ~ o -und Zeitangaben</p>

4. LERNJAHR	
Lernziel 3	Lerninhalte
Tätigkeiten Und Vorgänge beschreiben	Thematische Schwerpunkte <ul style="list-style-type: none"> • Spiel- und Bastelanleitungen • Gebrauchsanweisungen • Kochrezepte • Versuche beschreiben Grammatic: Vorgangspassiv im Präsens Zustandspassiv im Präsens Substantivierung von Verbenj und Adjektiven Genitiv von Nomen

4. LERNJAHR	
Lernziel 4	Lerninhalte
Mitteilungen sachlichen Inhalts machen	Thematische Schwerpunkte <ul style="list-style-type: none"> • Veranstaltungen • Besichtigungen • Lokale Feste • Unfallbericht Grammatic: Passiv im Präteritum Infinitivsätze

4. LERNJAHR	
Lernziel 5	Lerninhalte
Vorgegebene Geschichten und Erlebnisse mündlich und schriftlich darstellen	<p>Thematische Schwerpunkte</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vorgegebene Geschichten • Eigene Erfahrungen und Erlebnisse aus der Umwelt der Schüler • Kriterien erlebnishafter Erzählungen: <ul style="list-style-type: none"> - Personen, Gefühle - Zeitlicher Ablauf - Wichtiges/ Nebensächliches - Mittel des Spannungsaufbaus - Höhepunkt <p>Grammatic: Adjektive in attributiver Stellung Adjektive mit Suffixen (-lich,-bar) Nominalisierung</p>

4. LERNJAHR	
Lernziel 6	Lerninhalte
Über Zukünftiges und Erdachtes berichten	<p>Thematische Schwerpunkte</p> <ul style="list-style-type: none"> • Das Schuljahr ist zu Ende: <ul style="list-style-type: none"> - Pläne für die Ferien - Vorhaben für das neue Schuljahr • Was wäre, wenn... <ul style="list-style-type: none"> - Phantasie-Geschichten <p>Grammatic: Futur I ~ Konjunktiv II von <i>haben</i> und <i>sein</i> Konjunktiv II mit <i>würde</i> Nebensätze mit <i>wenn</i></p>

METODOLOŠKA UPUTSTVA

1. Komunikativni oblik nastave

U jednoj savremenoj nastavi komunikaciji se pridaje posebna pažnja, ime se uenicima isti u jezi ka sredstva koja su potrebna u odre enim jezi kim situacijama kako bi se izražavali i ponašali na zahtjevan na in.

Komunikacija je najprihvatljiviji na in za dostignu e postavljenih objekta.

Koncepcija ovakve nastave ne e biti jedno gramati ko pravilo, ve razne jezi ke situacije. Bolje re eno, iz jezi kih situacija proizilaze pravila, a ne obrnuto.

2. Jasan redosljed jezi kih polja

Neophodno je, osobito na po etnom nivou nastave, posebno akcentovati razna jezi ka polja, kao što su:

- prorada vokabulara (rje nika),
- prorada udžbenika,
- prorada jezi kih struktura.

Ovim se kaže da treba odrediti prioritete unutar jedne nastavne jedinice.

Ne mogu se, na primjer, razvijati novi rje nik i nove jezi ke strukture.

Najpravilniji na in bi bio da se prvo proradi, prou i i trenira vokabular koji se javlja u odre enim lekcijama.

Zatim, prou en vokabular treba uvu i u nove sintaksi ke strukture.

Nastavnik, unutar komunikativne nastave, bira takve jezi ke situacije koje su bliske sa svakodnevnost u, tako da su uvježbane strukture prirodne, a ne izvješta ene.

3. Ciljevi

Jasno odre ivanje ciljeva je olakšica za u enje i pomaže u odre ivanju važnijih ciljeva. Kada se postignu ciljevi, zna i da u enici vladaju obra enom materijom. Pri tome, predava treba da bude zadovoljan. Iako se još nije završio nastavni as, nema logike da se

dodaju novi sadržaji. U ovom slučaju, logičnije bi bilo da se utvrdi ono što je učenje pomoću različitih vježbi, da se obradi jedna pjesma ili neka nastavna igra s namjenom postizanja cilja.

Tako je znatljivo da se u fazi "upoznavanja sa novom temom" prodre, što je moguće brže, u srž problema sa jednom motivacijom kojom se postiže cilj a ne i u sporednim putevima koji bi omogućili učeniku da nagleda oko teme, što, uistinu, može biti cilj nastavnog časa.

4. Ograničenje ciljeva

Poznavajući učenike i imajući jasne prethodno određene ciljeve, predavač ne može praviti grešku i postavljati više ciljeva za jedan nastavni čas, a poslije se pitati zašto nije postignut cilj. Zato, predavač treba da odredi jedan specifični cilj kojim teži postizanje unutar nastavnog časa. Određivanje više ciljeva za jedan čas ima za posljedicu sljedeće:

Preostaje malo vremena za vježbe i ogledе, zbog čega učenici dovoljno ne ovladavaju materijom. Na sljedećem času treba obnoviti i objasniti materiju još jednom, jer se može dogoditi da su na inijene greške koje se zatim vrlo teško ispravljaju, što dovodi do nezadovoljstva nastavnika i učenika.

Raznica je prosta: jedan preopterećen čas i jedan čas za obnavljanje istih dva časa. U ovom slučaju bi je logičnije da se materija od početka podijeli na dva časa.

Prema istraživanju, osrednji učenici su u stanju da za jedan nastavni čas upamte oko deset novih izraza. Ovu činjenicu ne treba ostaviti po strani.

5. Redoslijed: slušanje, shvatanje, govor, čitanje, pisanje

Osobito, u početnoj nastavi, treba opreznosti redoslijed sljedećih vještina, čime treba reći:

- učenici kao da ne bi željeli da govore ili kažu nešto o onome o čemu ranije nisu čuli;
- oni kao da ne bi željeli da čitaju o onome o čemu ranije nisu čuli, govorili i pisali;
- oni ne bi htjeli da pišu ništa o onome o čemu ranije nisu čuli, govorili i pisali.

Da bismo se pridržavali ovog redoslijeda, osobito kod po etnika, slijede opravdanja:

- Ako se kaže jedna riječ, logično bi bilo da se ona ranije čula. S druge strane, čitanje jedne riječi je lakše ako se ona ranije čula ili govorila. Tako je i pisanje bilo lakše ako bi se ta riječ ranije slušala, govorila i čitala.
- Grafemi njemačkog i bosanskog jezika se ne podudaraju u svim slučajevima. Nakon što su u enici naučili abecedu bosanskoga jezika, može se pojaviti uopštavanje ili interferenca ako se ranije po ne sa pisanjem na njemačkom jeziku. Ovo se može izbjeći ako nastava započne slušanjem, a zatim se kreće ka govoru, čitanju i pisanju.

6. Aktivan i konkretan rad

Razlika je između učenja njemačkog jezika u Njemačkoj, bez obzira da li se govori o njemačkom jeziku kao maternjem ili o njemačkom jeziku kao drugom ili stranom jeziku, i na Kosovu između ostalog, jer kosovska sredina može dati malo ili nimalo informacija za Federaciju njemačkih republika. Osim nastavnog sata, postoje i druge mogućnosti da bi se primijenilo ono što je naučeno, kao putem ekskurzija, intervjua itd. U ovom kontekstu, ne treba ni precijeniti ni potcijeniti televiziju.

Proizvodnja (stvaranje) plakata, mozaika i postera, proizvodnja malih radova tako je veoma značajna.

Jedno dalje opravdanje za ovakve aktivnosti su saznanja iz psihologije. Prema njoj, rezultat je veći, što se više podržavaju jezičke djelatnosti od konkretnih djelatnosti.

7. Potrebno vrijeme za vježbe i primjenu

Za učenje i sigurno ovladavanje, u cjelini, potrebne su tri stvari: vrijeme, vrijeme i opet vrijeme.

Znamo da postoje tri različite vrste (tipa) učenja:

Akustički tipovi (učenici usvajaju, brže učuju jezik putem slušanja);

Vizuelni tipovi (gledaju i učenici usvajaju jezik, u prvom redu, u obliku slika);

Motorni tipovi (u enici brže u e jezik pišu i).

Zbog toga je veoma važno vježbati putem ovih vrsta u enja, istovremeno u iti jezik putem više kanala, obzirom da ve ina onih koji u e su takozvani miješani tipovi.

8. Raznovrsnost u fazama vježbanja

Svaki nastavnik zna da na asu jezika monotono vježbanje u strukturi re enice ima negativan uticaj na ono što želi postići.

U enici e izgubiti interesovanje za u enjem i ne e aktivno u estvovati u njemu. S druge strane, znamo da predvi ena motivacija i zadavanje interesantnih zadataka mogu da pove aju želju za u enjem i spremnost za rad. Promjena oblika rada (samostalan rad, rad u parovima ili u grupama) je veoma uspješna. Igre u u enju, pjesme, poezija, kao i pri e treba da budu sastavni dio u enja.

9. Korigovanje izraza u enika

Kaže se da se nijedno pitanje ne diskutira tako u estalo i na protivu an na in u podru ju nastave kao na in korigovanja.

Dok neki korigovanje smatraju kao prepreku jezi kog toka, drugi se oslanjaju na njega, jer greške treba odmah ispravljati, kako se ne bi prihvatile.

Možda se može u initi opravdan kompromis tokom korigovanja i on bi izgledao ovako:

- U fazi prvog kontakta sa novom temom, kao na primjer putem jedne fotografije, nastavnici o ekuju slobodno izražavanje svojih u enika.

Ako bi nastavnici obavili masovno korigovanje tokom ove faze u enja, u enici bi se možda odmah povukli i na kraju bi se potpuno u utali.

U ovoj fazi je pravilno da se korigovanja, izme u ostalog, postave na takav na in, kao na primjer, jednu pogrešno izgovorenu rije nastavnik ponovi još jednom, ali naravno na pravilan na in.

- Situacija u fazi primjene i vježbanja je druga ija. Ovdje se govori o treniranju vokabulara i struktura, pa je prirodno, da je ovdje korigovanje bezuslovno.

Svakako, u enike ne smijemo omalovažavati pred razredom, ve treba pokazati pedagoški takt.

10. Diferencijacija

esto se dešava da razni jezi ki rezultati u enika u u enju djelimi no dovode do velikih poteško a.

Dok jedan u enik ve ima završen zadatak, dosa uje se na asu ili ometa druge dok rješavaju svoje zadatke, drugi još nije spreman iako ima dovoljno vremena na raspolaganju.

Ovdje za nastavnike postoje dvije mogu nosti: da se ponašaju kao da nema razlika u rezultatima, ali tada treba uzeti u obzir i ono što e se ranije ili kasnije pojaviti kao poteško a zbog manjih ili ve ih optere enja (naših zahtjeva).

Druga mogu nost se oslanja na pragmatičnu mjeru unutrašnje diferencijacije, a to bez sumnje za u enike zna i rad.

Izdvajaju se razne forme diferencijacije o kojima ovdje ne e biti diskusije jer su one sada poznate.

Samo dvije forme treba sagledati izbliza:

Kvalitativna i kvantitativna diferencijacija

- Kvantitativna diferencijacija ukazuje na razliku zadataka u njihovom kvantitetu, dakle, u njihovoj koli ini. Ovo ne zna i ništa drugo ve da "brzi u enici" dobijaju dodatne zadatke. Ve ina njih se primjenjuje lako zato što nastavnici treba da pripreme dodatne zadatke koje, ako je potrebno, daju u enicima. Ova vrsta diferencijacije, pored svega, ima i nedostatke, ali se dodatnim zadacima od u enika traži više i na taj na in oni postaju bolji. Drugim rije ima, razlika između dobrih i manje dobrih biva uvijek ve a. Tako e, postavlja se pitanje da li bolji u enici ove dodatne zadatke vide kao jednu vrstu kazne zbog toga što su radili brzo.

- Kvalitativna diferencijacija ima više zahtjeva. U ovom slu aju daju se zadaci sa razli itim stupnjem težine, ne ostavljaju i sa strane zajedni ku temu. Po imo od toga da u okviru jednog razreda treba formirati tri razli ite grupe (prema rezultatima): A, B i C, gdje je grupa A sa najvišim postignu ima, grupa B sa srednjim postignu ima, dok je grupa C sa slabim postignu ima. Koncept toka jednog nastavnog asa mogao bi da izgleda ovako:

<p>Sprachbegegnung - Prvi kontakt sa novom temom (evociranje, prisjećanje)</p> <p><i>Zajednički za sve učenike</i></p>		
<p>Spracherarbeitung - Razrada teme (realizacija)</p> <p><i>Zajednički za sve učenike</i></p>		
<p>Sprachübung - Vježbanje u okviru teme (refleksija, misaonost, povratna inf.)</p> <p><i>Diferenciranje grupa prema stepenu postignuća</i></p>		
<p>Grupa A</p> <p>Prorada cijelog teksta. Kreativni dodatni zadatak.</p>	<p>Grupa B</p> <p>Prorada cijelog teksta (pomoć u npr. Artikelhilfe).</p>	<p>Grupa C</p> <p>Razrada jednog dijela teksta (pomoć u npr. Artikelhilfe).</p>

esto se uje još jedan argument koji govori protiv ovog oblika diferencijacije, a koji je:

Kod ovog razvoja nastave svi učenici ne učuju isto gradivo, zato što je profil zahtjeva drugačiji u ovom trostupnom slučaju.

- Jedna analiza ovog argumenta, ipak, kazuje da ovo ne važi za stalno, zato što učenici, u principu, ne postižu podjednako brzo i dobro cilj nastavnog sata.
- Ono što se postiže putem ovog procesa je izbjegavanje suvišnih ili manjih zahtjeva, zato što su sposobnosti učenika u učenoj razlici, nezavisno od toga da li se praktikuju mjere diferencijacije ili ne.

11. Podjela jednog nastavnog asa

Tok jednog nastavnog asa mogao bi da izgleda ovako:

Artikulationsstufen	Methodische Absichten
1. Sprachbegegnung	Begegnung mit der neuen Sprachsituation, z. B. durch Bild, Tonaufnahme, Filmausschnitt, Lehrer-oder Schülervotr.
2. Spracherarbeitung	Bereitstellen und Erarbeiten von neuem Wortschatz oder Neuen Strukturen.
3. Sprachübung	Übungsbeispiele, möglichst in Form von realen Sprech-handlungen. Aufgreifen und Wiederholen von bekanntem Wortschatz mit neuen Strukturen und umgekehrt. Differenzierungsmaßnahmen. Sprachlernspiele.
4. Sprachanwendung	Übertragen des Gelernten auf neue Situationen: Im Klassenzimmer, Im außerschulischen bereich.

12. Me uprogramska postupnost

Prije nego što pristupimo detaljnoj izradi plana rada ovog razreda, uradili smo jednu vrstu globalnog plana za etiri godine, na na in da bi nam bar malo bilo jasno do kojeg stupnja postignu a želimo da idemo nakon završena etiri razreda (jednog nivoa).

Drugi razlog je da ura eni planovi za ovaj razred imaju programsku povezanost i nastavljaju se približno tamo gdje su prekinuti u prethodnoj godini kako ne bi došlo do ponavljanja opštih objektivna ili do drasti nog povratka natrag.

Ovaj plan je ura en po taksionomiji Bluma i konceptiran je tako da se može itati vertikalno (napredovanje po taksionomi za jednu školsku

godinu) i horizontalno, takore i, pra enje jednog objektiva iz godine u godinu na najvišem stupnju.

Kako bi bilo jasnije, u nastavku je dat postepeni tabelarni pregled nivoa i sadržaja:

	1. Lernjahr	2. Lernjahr	3. Lernjahr	4. Lernjahr
Lernziel 1	Einfache sprachliche Kontakte herstellen	Miteinander sprechen	In mündlichen und schriftlichen Kontakten persönliche Mitteilungen machen	Über Ereignisse berichten
Lernziel 2	Gegenstände und Tätigkeiten benennen und beschreiben,nach Gegenständen fragen	Über Gegenstände und Tätigkeiten Aussagen machen	Sachinformationen einholen und weitergeben	Gegenstände und Vorgänge beschreiben
Lernziel 3	Anweisungen verstehen und Fragen beantworten	Anweisungen verstehen und erteilen	Anweisungen geben und Aufforderungen äußern	Tätigkeiten und Vorgänge beschreiben
Lernziel 4	Sich orientieren und verständigen	Angaben zur örtlichen Umgebung machen	Angaben zu Zeit, Lage und Raum machen	Mitteilungen sachlichen Inhalts machen
Lernziel 5	Sprachliche Kontakte knüpfen	Wünsche und Gefühle äußern	Erlebtes und Gehörtes wiedergeben	Vorgegebene Geschichten und Erlebnisse mündlich und schriftlich darstellen
Lernziel 6	Einfache Auskünfte einholen und erteilen	Persönliche Daten erfragen und Angaben machen	Die eigene Meinung darstellen	Über Zukünftiges und Erdachtes berichten

ME UPREDMETNA POVEZANOST

Na drugoj strani, jezik koji u prvom redu služi kao sredstvo komuniciranja ne u i se ekskluzivno na nastavnim asovima jezika ve u jednom drugom obliku, a ne kao što je slu aj sa nekim drugim nastavnim predmetima. Kada su u pitanju jezi ke sposobnosti, razne ta ke gledišta i jezi kih znanja razvijaju se jezi kim putevima.

Za onoliko koliko jezik pomaže drugim predmetima, za toliko i drugi predmeti pomažu u postizanju objektivna unutar nastave njema kog jezika. Prije svega, izabrane teme vezom sa više nastavnih predmeta, pomo i e u nastavi njema kog jezika.

Naravno da je jezik povezan sa umjetnostima, zato što se svaka nova rije i misao mogu i treba da se objasne putem pjesme, crteža, fotografije, igre (kako kod djece - II nivo, tako i kod omladine -III nivo).

Saznanja iz nauka, bilo prirodnih ili društvenih, treba koristiti tokom tretmana raznih tema, predvi enih za deveti razred.

Ova saznanja se koriste naro ito u prvoj fazi asa (evociranje prisje anje), gdje, zavisno od teme koju emo tretirati, koristimo znanja iz drugih predmeta (u enike pripremamo za temu).

Za povezanost sa društvenim naukama koje osamosvješ uju u enike za mnoga životna pitanja i koje pomažu u stvaranju potrebnih životnih i komunikativnih vještina, postoje mnoge teme u devetom razredu (a posebno veza sa gra anskim vaspitanjem).

Postoji povezanost i sa prirodnim naukama, a naro ito su potencirana ona znanja koja se bave ambijentom, njegovim o uvanjem, koja se bave zdravljem (uvanjem svog i zdravlja drugih), ishranom itd.

NASTAVNI (ŠKOLSKI) UDŽBENICI

Grupa eksperata za njema ki jezik predlaže sljede e nastavne udžbenike:

Deutsch international, Band 3 (prva polovina leksikona), Cornelsen Verlag ,Berlin;

Deutsch international, Band 3 (druga polovina leksikona), Cornelsen Verlag, Berlin.

Alternativni udžbenici:

Blick 3 (prva polovina leksikona), Hueber Verlag, Ismaning;

Blick (druga polovina leksikona), Hueber Verlag, Ismaning.

MATEMATIKA

MATEMATIKA

(3 sata nedjeljno, 105 sati u godini)

UVOD

Matematika je uvijek smatrana kao nauka sa veličinama, brojevima, figurama (slikama), ravninama, prostorom i odnosom među njima. Ali danas, u ovom vijeku kompjutera, matematika je više nego aritmetika i geometrija, ona je opšta nauka koja pružava podatke, veličine, modelira i posmatra prirodne pojave sa rasuivanjem i deduktivnim dokazima. Ona je, takođe, važna kao jedan univerzalni jezik koji sadrži simbole, formule, dijagrame i grafike i pomoću kojih izražava ideje, predstavlja ih, zapisuje i iskazuje matematičke pojave i društvene procese.

Savremeni život, danas, u svim oblicima je vrlo složen. On se suočava sa mnogim razlikama i problemima koji traže brza i prava rješenja. Tako, Nastavni plan i program predmeta Matematika za IX razred teži ne samo u vršivanju, proširivanju i produbljivanju znanja, već i razvijanju navika za samostalan i sistematski rad, razvijanju snalažljivosti za shvatanje fizičkog svijeta i društvenog procesa. Ovaj program teži da razvija kod učenika sposobnosti za opisivanje predmeta i procesa sa tačnošću, sposobnosti za pretpostavke i građenje argumenata koji izražavaju svoju opravdanost, kao i razvijanje sposobnosti kod sadašnjih učenika - budućih radnika i građana.

Takođe, Nastavni plan i program predmeta Matematika za IX razred fokusira razvijanje sposobnosti učenika za stvaranje kritičkog razmišljanja. Uopšte, razvoj učenika za učenje i rad na individualan način i u saradnji sa drugima, pomaže im u pripremanju za život, kao budućeg radnika i građanina u našem društvu.

CILJEVI

Program nastave predmeta Matematika za deveti razred ima za cilj:

- razvoj sposobnosti i snalažljivosti u enika za poznavanje i shvatanje prave matematike kao nauke;
- razvijanje duha i intelekta u enika, formiranje osobine razmišljanja za slušaj kritike informacija i njihovu upotrebu;
- formiranje i pripremanje svih u enika za preuzimanje odgovornosti u budućnosti i života uopšte.

OPŠTI OBJEKTIVI

Učenici treba:

- **Da poznaju:**
 - terminologiju, specijalne činjenice, koncepte i principe, metode i procedure za rad sa realnim brojevima, za mjerenje veličina, proučavanje transformacija i radnje u eksperimentalnim događajima;
- **Da shvataju:**
 - prevođenje informacija sa riječi na simbole i obrnuto, primjenu činjenica i principa u novim situacijama, tumačenje dijagrama, opravdanost metoda i procedura u toku rada sa realnim brojevima, figurama i transformacijama, sa događajima i statističkim modelima;
- **Da primjenjuju:**
 - znanje, činjenice, principe i rezultate mjerenja u toku izrade modela i rješavanja praktičnih problema iz svakodnevnog života, kao i teorije u novim situacijama i drugim oblastima;
- **Da analiziraju**
 - prepoznavanje odgovarajućih informacija, tumačenje ideja i izraza,
 - završnih podataka i procedura, strategiju rješenja matematičkih problema, kao i onih iz svakodnevnog života;

- **Da sintetizuju:**
 - znanje u toku uopštavanja činjenica i pravila, predviđaju i izvlače zaključke, da tumače grafike i dijagrame u toku prerade, i organizuju i klasificiraju podatke;
- **Da vrednuju:**
 - krajnja rješenja problema (baziraju i se na provjeri i kriterijumima) matematičkih procesa i upotrebu algebarske strukture; vezivanje matematike sa tehnologijom i drugim naukama, kao i njenu primjenu u svakodnevnom životu.

ORGANIZACIJA SADRŽAJA PREDMETA

Kategorije	Potkategorije	Br. asova	%
ARITMETIKA I ALGEBRA	Realni brojevi	58	55.24%
	Slovnici racionalni izrazi		
	Linearne jednačine sa dvije nepoznate		
	Sistemi linearnih jednačina sa dvije i tri nepoznate		
	Direktna i obrnuta proporcionalnost		
GEOMETRIJA I MJERENJA	Osnovni pojmovi geometrije u ravni	34	32.40%
	Vektori		
	Homotetija i sličnost		
STATISTIKA I VJEROVATNOŠĆA	Neka znanja iz statistike i vjerovatnoće	13	12.36%

ARITMETIKA I ALGEBRA		
Potkategorije	Sadržaj programa	Okvireni rezultati
REALNI BROJEVI	<ul style="list-style-type: none"> • Skup realnih brojeva • Skup racionalnih brojeva • Iracionalni brojevi • Realni brojevi i apsolutna vrijednost 	<p><i>Učenik treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da razlikuje decimalne brojeve i mogućnost da ih napiše kao razlomak; • da prepozna iracionalne brojeve; • da uporedi dva realna broja; • da predstavlja realne brojeve na brojevnoj osi; • da definiše apsolutnu vrijednost realnih brojeva; • da obavlja osnovne radnje sa realnim brojevima.
SLOVNI RACIONALNI IZRAZI	<ul style="list-style-type: none"> • Racionalni izrazi • Domen racionalnih izraza • Uprošćavanje racionalnih izraza • Radnje sa racionalnim izrazima • Složeni racionalni izrazi • Linearne jednačine sa jednom nepoznatom • Linearne jednačine sa jednom nepoznatom sa apsolutnom vrijednošću • Linearne nejednačine sa jednom nepoznatom 	<p><i>Učenik treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da definiše slovne izraze (monom, binom, ... polinom); • da odredi domen racionalnih slovnih izraza; • da uprošćuje racionalne slovne izraze; • da prevodi izraze sa uobičajenog jezika na jezik algebre i obrnuto; • da rastavlja na proste faktore racionalne izraze; • da obavlja radnje sa racionalnim izrazima; • da upotrebljava algebarske formule u toku radnji sa brojevnim izrazima; • da geometrijski predstavlja racionalne slovne izraze; • da riješi jednačine prema slovima; • da riješi jednačine sa apsolutnim vrijednostima; • da upotrijebi jednačine za rješavanje matematičkih problema;

	<ul style="list-style-type: none"> • Linearne nejedna ine sa jednom nepoznatom sa apsolutnom vrijednoš u 	<ul style="list-style-type: none"> • da diskutira rješenje jedna ine i nejedna ine; • da predstavlja rješenje nejedna ine na brojevnoj osi; • da riješi nejedna ine sa apsolutnom vrijednoš u i njihovo grafi ko predstavljanje skupa; • da primijeni jedna ine u fizici, hemiji i drugim predmetima, kao i jedna ine i nejedna ine u rješavanju problema iz svakodnevnog života.
LINEARNE JEDNA INE SA DVIJE NEPOZNATE	<ul style="list-style-type: none"> • Pravougli koordinatni sistemi u ravni • Linearne jedna ine sa dvije nepoznate $y = kx + n$ • Grafik linearne jedna ine sa dvije nepoznate • Pojam nagnu a prave 	<p><i>U enik treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da odredi položaj ta ke u koordinatnoj ravni kada su poznate koordinate i obrnuto; • da grafi ki predstavi linearnu jedna inu sa dvije nepoznate; • da diskutuje grafik linearne jedna ine sa dvije nepoznate u zavisnosti od parametra k i m; • da upotrijebi linearne jedna ine sa dvije nepoznate za rješavanje matemati kih problema i onih iz svakodnevnog života; • da odredi položaj prave u odnosu na koordinatne ose u zavisnosti od koeficijenta kosine.
SISTEMI LINEARNIH JEDNA INA	<ul style="list-style-type: none"> • Sistemi linearnih jedna ina sa dvije nepoznate • Metode za rješavanje sistema linearnih jedna ina sa dvije nepoznate • Primjena sistema linearnih 	<p><i>U enik treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da odredi kada je ure eni par rješenje sistema; • da riješi sistem linearnih jedna ina razli itim metodama; • da obrazloži rješenja sistema linearnih jedna ina; • da diskutira rješenja sistema u zavisnosti od parametra; • da primijeni sistem linearnih jedna ina u rješavanju prakti nih problema.

	<p>jedna ina sa dvije nepoznate</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sistemi linearnih jedna ina sa tri nepoznate • Metode za rješavanje sistema linearnih jedna ina sa tri nepoznate 	
DIREKTNA I OBRNUTA PROPORCIONALNOST	<ul style="list-style-type: none"> • Proporcija i proporcionalnost • Direktna i obrnuta proporcionalnost • Prosta i proširena proporcionalnost • Izra unavanje podjela i izra unavanje smjese • Izra unavanje procenta, promila i kamate 	<p><i>U enik treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da definiše proporciju i proporcionalnost; • da prepoznaje direktnu i obrnutu proporcionalnost; • da definiše jednostavnu proporcionalnost i onu proširenu; • da razlikuje veli ine koje su u direktnoj proporcionalnosti od onih koje su u obrnutoj proporcionalnosti; • da izra una procenat, kamatu i promil; • da primijeni svojstva proporcije u rješavanju prakti nih problema; • da primijeni formule za izra unavanje procenta, promila i kamate; • da upotrijebi kalkulator i kompjuter u rješavanju razli itih problema.
GEOMETRIJA I MJERENJA		
OSNOVNI POJMOVI GEOMETRIJE U RAVNI	<ul style="list-style-type: none"> • Osnovni pojmovi geometrije u ravni (osnovni objekti i aksiome) 	<p><i>U enik treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da definiše osnovne pojmove i da izvla i geometrijske; • da razlikuje osnovna geometrijska tijela; • da definiše osnovna tvr enja u geometriji;

	<ul style="list-style-type: none"> • Poluprava, duž, ugao i poluravan • Aksiome podudarnosti • Normalne prave, aksioma paralelnosti • Podudarne figure u ravni, pravila podudarnosti trouglova • Linije i karakteristične tačke trougla • Nekoliko geometrijskih mjesta tačke • Vektori 	<ul style="list-style-type: none"> • da upotrijebi aksiome za dokazivanje osnovnih geometrijskih pojmova; • da razlikuje kada su dva trougla podudarna; • da primijeni podudarnost trouglova za rješavanje praktičnih zadataka; • da konstruiše neke od geometrijskih mjesta tačke u ravni; • da definiše vektore i da obavlja nekoliko računskih radnji sa njima (sabiranje, oduzimanje vektora, kao i njihovo množenje skalarom).
<p>HOMOTETIJA I SLIKNOST</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razmjernost (proporcija i odnos) dvije dužine • Svojstva proporcija • Homotetija i Talesova teorema • Slikovnost dveh figura u ravni • Pravila za slikovnost trouglova • Primjena homotetije i slikovnosti u rješavanju različitih zadataka 	<p><i>Učenik treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da definiše pravilo za odnos dužine i Talesovu teoremu; • da primijeni Talesovu teoremu za odnos dužine; • da primijeni svojstva proporcionalnosti u toku rješavanja zadataka; • da navede pravila za slikovnost trouglova; • da primijeni homotetiju i njena svojstva za rješavanje praktičnih problema; • da primijeni kriterije slikovnosti u konstruktivnim zadacima; • da primijeni pravila podudarnosti trouglova.

STATISTIKA I VJEROVATNOŠĆA		
<p>NEKOLIKO ZNANJA IZ STATISTIKE I VJEROVATNOŠĆE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Populacija i uzorak • Grafičko predstavljanje statističkih podataka • Srednja vrijednost, modus (moda) i medijana • Fenomeni slučajne • Radnje i relacije sa fenomenom slučajne • Definisanje klasične vjerovatnoće • Definisanje statistike vjerovatnoće • Svojstva vjerovatnoće 	<p><i>Učenik treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • da definiše populaciju i uzorak u toku jednog istraživanja; • da registrira rezultate mjerenja; • da interpretira, u različitim oblicima, statističke podatke; • da računa srednju vrijednost, modus i medijanu; • da klasificira slučajne događaje; • da primijeni radnje i relacije sa slučajnim događajima; • da interpretira definiciju klasične i statističke vjerovatnoće; • da poznaje svojstva vjerovatnoće i da ih primijeni u toku rješavanja matematičkih problema.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Za uspješnu realizaciju Nastavnog plana i programa matematike za deveti razred, nastavnik treba da izdvoji osnovne sposobnosti i snalažljivosti neophodne za učenika, sa ciljem da tačno i uspješno (bez teškoća) rješavanje zadataka, koji se postavljaju ispred njega. Nastavna praksa je pokazala da svi učenicima ne ude na isti način i u isto vrijeme, kao i sa istim uspjehom i istim ritmom. Iz ovih razloga, metoda i strategija nastavnika treba da je raznolika i da odgovara potrebama i interesima učenika.

Jedan od faktora koji utječe na uspjeh nastave i učenja je, bez sumnje, uspješno planiranje nastavnog sata. Nastavnik treba da sastavi plan koji će pomoći učenicima da shvate osnovne pojmove i da ih motiviše da izaberu modele za postavljanje logičkih pitanja i upotrebu tehnika u toku matematičkih zahtjeva i istraživanja.

U toku planiranja jedne nastavne jedinice, nastavnici treba da imaju jasan odgovor na sljedeća pitanja:

- Šta će se učiti? Koja su prethodna znanja potrebna učenicima? Koji sadržaj treba predavati? Kakve sposobnosti učenici treba da stiču?
- Kako da planiraju zadatke i nastavnu aktivnost? Koje metode i strategije treba upotrijebiti? Koja sredstva treba koristiti? Na koji način treba raditi (u grupi ili individualno)?
- Kako treba učiti i koja su dostignuća? Kakvo će biti vrednovanje i revizija procesa nastave matematike?

Dakle, nastava predmeta matematike postaje proces koji sadrži mogućnosti za:

- izlaganje nastavnika;
- diskusiju između nastavnika i učenika, između učenicima;
- prilagođavanje praktičnom radu;
- utvrđivanje i vježbanje osnovnih sposobnosti;
- rješavanje problema i sadržaja matematike u svakodnevnom životu i
- radne zahtjeve.

Rješene problema

Rješene problema predstavlja karakteristiku razmišljanja koja u matematici zauzima važno mjesto. Ona je dio koji dopunjuje sve kategorije sadržaja nastave. U devetom razredu, na bazi ste enih podataka, u enici vrednuju valjanost i tok složenih metoda za rješavanje problema.

Rješavanje problema je proces "provjere" koji sadrži po etak i završetak, uspjehe i neuspjehe, tvr enja i odbijanja nekih zaklju aka. Veoma je važno da nastavnik provjeri ovaj proces u svojim razredima i da sara uje sa u enicima u traženju ta nog odgovora. Na ovaj na in, nastavnici ohrabruju u enike da urade isto, pomažu im u dobijanju novih dokaza, i vrijednuju uspjehe u toku rješavanja problema. Radnje koje organiziraju nastavnici u razredu, u toku rješavanja problema, treba da budu oboga ene individualnim radom, u parovima i u grupama, sa ciljem pove anja odgovornosti u enika u sticanju znanja.

Pitanja i tehnika pitanja

Ako želimo da stimulišemo razmišljanje u enika, kao aktivni dio procesa u enja, neophodno je isplanirati pitanja na svim nivoima. Kada su sva pitanja na reproduktivnom nivou, onda e biti malo ili nimalo razmišljanja.

Pitanja višeg nivoa, kao: "Zašto...?", "Kako, ako...?" , "Pogledajte neki model..?", "Dajte jedan primjer za...!", "Da li je uvijek ta no?" i sl. ine pitanja koja stimulišu i pomažu u enicima da proširuju svoja znanja, da opravdaju i primjenjuju nau eno.

Komuniciranje

Komuniciranje je veoma važno, jer u toku procesa u enja, u enici treba da slušaju, pitaju, diskutuju, da itaju i pišu. Ta na upotreba matemati kog jezika, izraz ideja i njegova diskusija igraju važnu ulogu u shvatanju koncepata. Simboli i dijagrami svakodnevno oboga uju jezik u enika, proširuju rje nik izraza i tako im omogu avaju komunikaciju na svim poljima.

Me upredmetne veze

Me upredmetne veze, tako e, predstavljaju jedan važan aspekt u matemati kom vaspitanju. Vježbe i iskustva nastavnika pomažu u enicima da uo e kako su koncepti i snalažljivosti jedne kategorije

matematike vezane sa drugim kategorijama. U takvim slučajima, učenicima pomaže da ovladaju opštim principima matematike. Ujedno, veza matematike sa drugim predmetima i životnim situacijama predstavlja drugu činjenicu koja čini matematiku više nego jednom izolovanom naukom.

Fizičko vaspitanje pruža bezbroj mogućnosti mjerenja, kao dio predmetne aktivnosti (npr. mjerenje vremena ili mjerenje dužine skoka). Stvaranje simetrične i asimetrične figure u nastavi gimnastike, također, predstavlja realno korišćenje matematike. Jezik matematike upotrebljava se na svim poljima nauke. Na primjer, pisanje muzičkih nota ili crtanje likova u likovnoj umjetnosti je vidno. Isto tako, prevođenje je svakodnevnog jezika u jezik algebre, i obrnuto, je dio pisanja formula raznih nauka. Rješavanje jednačina sa slovima omogućava rješavanje problema iz fizike i hemije. Dakle, veza i primjena znanja matematike na različitim poljima povećava interesovanje učenika za nastavom matematike.

Jasno predstavljanje stvarnosti, upotreba metoda, sudjelovanje i podržavanje aktivnog i samostalnog učenika, omogućava učenicima da se orijentiraju ka učenju, da produbljuju znanja i da primijene ista u rješavanju različitih problema.

VREDNOVANJE

Proces vrednovanja je sastavni dio nastave i učenja. Osim vrednovanja i stalnog razvijanja, ne samo o stepenu dostignuća učenika, već i valjanosti programa i nastavne metodologije uopšte, nastavnik treba da teži utvrditi u učenju postoje li znanja učenika i proširenju njihovih različitih sposobnosti i snalažljivosti.

U devetom razredu učenik doživljava velike promjene u radu i u učenju matematike, intelektualne promjene, i promjene u emocionalnom razvoju. U toku vrednovanja, određuje se ne samo znanje učenika i kakav treba da bude, već kako osjeća i kako vjeruje. Ove informacije pomažu nastavniku da organizira nastavni čas oslanjajući se na potrebe i različite interese učenika. Sakupljeni podaci i informacije pomažu, također, u donošenju značajne odluke za motivisanje učenika u toku procesa učenja.

Iako su sposobnosti učenika glavne, vrednovanje treba da obuhvati i provjeru sposobnosti učenika za tačnu upotrebu jezika i simbola matematike u toku matematičke komunikacije, kao i vrednovanje snalažljivosti u rješavanju problema. Iz tih razloga, nastava matematike, upotrebljava se različita tehnika vrednovanja, kao:

- *posmatranje* i *zapisivanje* u razredu ime se vrednuje sposobnost učenika za jasno izražavanje matematičkih ideja;

- *kontrolni zadaci* služe za kontrolu napredovanja učenika i prepoznavanje težine učenju;

- *dosije* predstavlja kolekciju izabranih radova sadržanih u jednom folderu koji osigurava jedan model rada učenika u određenom period, dok se vrijednost dosijea vrši od strane nastavnika i od samog učenika;

- *projekti* učenika pomažu vrednovanju zajedničkog rada i kreativnosti učenika;

- *testovi i ispiti* služe za višestruku namjenu; testovi različitih sadržaja (koje je napravio nastavnik) su instrumenti koji se uveliko upotrebljavaju za ocjenjivanje učenika.

Primjena mnogih tehnika vrednovanja pomaže u dobijanju sigurnih informacija o svakom učeniku, u ispunjavanju očekivanih rezultata i objektivna predmeta matematike, prepoznavanju teškoća u učenju i prelaženju istih, kao i u vrednovanju spremnosti učenika za uspješno savladavanje testa i pripreme za budućnost.

Za bilježenje rezultata postignuća učenika, njihovo napredovanje i davanje ocjene, nastavnik može da upotrijebi različite metode (koje najviše odgovaraju i daju najbolje rezultate). Ove bilješke i informacije imaju veliki značaj i udio u motivisanju, napredovanju i daljem razvoju, kao i u saradnji sa roditeljima i svim zainteresovanim institucijama.

LITERATURA

1. R. Zejnullahu, R. Gjergji, Fevzi Berisha, A. Zejnullahu, **Matematika 9**, Priština, 2004, "Dukačini", Peć;
2. I. Shehu, R. Gjergji, M. Kadriu, S. Bilalli, **Matematika 9 (Odabrani zadaci)**, Priština, 2004, "Dukačini", Peć.

PRIPRODNE NAUKE

- BIOLOGIJA
- FIZIKA
- HEMIJA
- GEOGRAFIJA

BIOLOGIJA

(2 sata nedjeljno, 70 sati godišnje)

UVOD

Praksa je pokazala da je pilot Plana i programa za IX razred bio neusklađen i izme u programskog sadržaja i fonda sati (1 sat nedjeljno). Ovo je postavilo potrebu da se poveća broj sati (2 sata nedjeljno) i da se ponovo pregleda, rekonceptira, restrukturiira i uredi sadržaj zbog povezanosti sa novim sadržajima VI, VII i VIII razreda. Ovako se stvorio potreban manevarski prostor da se u okvirima ovog razreda obezbijedi teorijska i praktična osnova za biologiju ovog vijeka, justificiranu za naše škole i upotrebljivu za naše prilike. U tom kontekstu, interesantno predloženi sadržaj programa biologije za ovaj razred, baziran na savremenim planovima i programima u regionu i šire, doprinosi razvoju kritičkog mišljenja, kognitivnih sposobnosti i psihomotornih osobina učenika.

U stablu predmetnog sadržaja predmet ima tri kategorije i četiri potkategorije. Prva kategorija (građa i živih bića) obuhvata samo jednu potkategoriju (tkiva, organi i sistemi organa); druga kategorija (životni procesi) obuhvata dve potkategorije (1. životni ciklus ovog vijeka i 2. nasljeđivanje ovog vijeka); treća kategorija (živa bića i sredina) obuhvata samo jednu potkategoriju (evolucija ovog vijeka).

Programski sadržaj ovog predmeta je koherentna, logički primjenljiva po zahtjevima vremena. "Miješanje" tema iz specifičnih oblasti biologije ovog vijeka (anatomija, fiziologija, biohemija, embriologija, genetika i evolucija), omogućava u okvirima sticanje osnovnih znanja o građi, razvoju i evoluciji ovog vijeka; primjenu preventivnih mjera protiv bolesti različitih etiologija; vrednovanje posljedica toksikomanije; kao i razvijanje stavova i društvenih vrijednosti. Ovim programskim sadržajima smatramo da će se u okvirima ovog uzrasta obogatiti znanjem, navikama, vještinama, stavovima i vrijednostima da bi se uspješno suoili sa

izazovima života. Koliko je ovaj program kvalitetan, najbolje će vrednovati učenici i nastavnici, dok je najbolji sud vrijeme.

CILJEVI

Nastavni program predmeta Biologija za IX razred kod učenika ima za cilj:

- *razvijanje* sposobnosti u upoznavanju građane i funkcionisanja tijela čovjeka (tkiva, organa i sistema organa, i njihove evolucije), kao i razumijevanje osnovnih zakona životnih procesa (nasljeđivanje, razvoj životnog ciklusa);
- *stvaranje* samosvijesti za jedinstvo građane i funkcionisanje strukture organizma čovjeka i razvijanje sposobnosti u razumijevanju da je čovjek biološko i društveno biće;
- *sticanje* navika o održavanju lične higijene i vještina za primjenu stečenih znanja u konkretnim situacijama (prva pomoć u slučaju krvarenja, preloma kostiju, reanimacija i dr.);
- *doprinos* u razvoju samosvijesti da su procesi, funkcije i životne manifestacije recipročno uslovljene;
- *razvijanje* jedne stabilne i samokritične ličnosti sposobne u suočavanju sa životnim izazovima.

OPŠTI OBJEKTIVI

Od programskog sadržaja IX razreda, učenik treba da bude u stanju:

O Da razvija stavove i vrijednosti:

- da u kontekstu samosvijesti podigne odgovornost u suočavanju ličnog i kolektivnog zdravlja;
- da kultivira lično ponašanje (da bude kooperativan, otvoren, tolerantan, pažljiv, dobrovoljan, kritičan, da se suprotstavlja teorijama pseudonauke o rasama i dr.).

O Da zna:

- glavne osobine tkiva i organa ovjeka;
- rje nik (biološku terminologiju) iz bioloških humanih oblasti;
- injenice, koncepte i principe koji pripadaju ovoj oblasti;
- procedure i metode koje se primjenjuju u ovoj oblasti.

O Da razumije:

- da se procesi, funkcije i životne manifestacije mogu objasniti, baziraju i se na gra u tkiva, organa i sistema organa ovjeka;
- zna aj normalnog funcionisanja tkiva, organa i sistema organa za o uvanje *homeostaze* u organizmu;
- da je ovjek biološko i društveno bi e;
- zna aj razmnožavanja za o uvanje kontinuiteta života ovjeka poslije individualne smrti organizma.

O Da primijeni:

- ste ena znanja o zna aju upotrebe raznosvrzne hrane za zdravlje ovjeka, kao i higijensko-sanitarne mjere u svakodnevnom životu;
- osnovni pribor (aparatus za mjerene krvnog pritiska, mikroskop i dr.);
- znanja u rješavanju problema biološke prirode u razli itim situacijama (prva pomo u slu aju krvarenja, fraktura kostiju, trovanje hranom, kao i preventiva od neželjenog graviditeta. i dr).

O Da analizira:

- uzroke krvarenja *homeostaze* organizma, kao posljedice nenormalnog funcionisanja tkiva, organa i sistema organa;
- uzroke nastanka deformiteta i bolesti tokom ontogenetskog razvoja ovjeka;
- zašto je bol (*mada nam se ini paradoksalno*) prijatelj našeg organizma.

O Da vrednuje:

- ulogu upotrebe raznovrsne hrane i značaj preuzimanja higijensko–sanitetskih mjera za zdravlje ovjeka;
- ulogu organa u egzistenciji i zaštiti organizma (npr., pokvarena hrana neugodno miriše, ima drugačiji ukus i koegzistenciju, pa je zato treba izbjegavati);
- tačnost suda preko činjenica i eksperimenata.

O Da sintetizuje:

- teoretska i praktična znanja za pravilno objašnjenje procesa, funkcija i životnih manifestacija;
- zaključke da se rad svih sistema u organizmu upravlja od nervnog i endokrinog sistema.

O Da komunicira o informacijama u raznim kontekstima:

- pisanje izvještaja o jednom praktičnom radu ili istraživanju (npr., frekvencija krvne grupe sistema ABO u populaciji);
- da prikazuje rezultate istraživanja, konsultuje i mnogo izvora informacija;
- da doprinosi u debatama i diskusijama (npr., o izbjegavanju toksikomanije, AIDS-a, infektivnih bolesti i dr.).

O Da razvija kritičko mišljenje u biologiji:

- da razlikuje relevantnu informaciju od one nerelevantne (npr., da na planeti postoji jedna vrsta ovjeka i da se suprotstavlja pseudonaučnim gledištima o rasama);
- da razlikuje činjenicu od suda (npr., činjenica je da se determinacija pola kod ovjeka odvija sudjelovanjem gena koji se nalaze u hromozomu X i Y i dr.).

ORGANIZACIJA PROGRAMSKOG SADRŽAJA

Raspored programskog sadržaja predmeta **Biologije za deveti razred** odvija se za 35 nedjelja, odnosno za 70 nastavnih časova u jednoj školskoj godini, po sljedećoj formi:

- kategorija,
- potkategorija,
- programski sadržaj,
- o ekivani rezultati,
- predmetna povezanost.

KATEGORIJE	POTKATEGORIJE	Br. asova	%
I Gra a živih bi a	I 1. Tkiva, organi i sistemi organa kod ovjeka	40	57.2
II Životni procesi	II 1. Životni ciklus ovjeka	8	11.4
	II 2. Naslje ivanje kod ovjeka	5	7.1
III Živi organizmi i sredina	III 1. Evolucija ovjeka	4	5.7
	<i>Prakti an rad</i>	9	12.9
	<i>asovi na raspolaganju</i>	4	5.7
Ukupno:		70	100 %

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaj	Okvireni rezultati	Predmetna povezanost
I 1. Građa živih bića	I 1. Tkiva, organi i sistemi organa	<p>- Uzajamna djelatnost kostiju i mišića</p> <p>- Pasivni sistem za kretanje – kosti:</p> <p>- građa kostiju;</p> <p>- veza između u kostiju;</p> <p>- bolesti skeletnog (koštanog) sistema.</p>	<p>Učenik treba da:</p> <p>- definiše termine: elija, tkivo, organ i sistem organa;</p> <p>- nabroji glavna tkiva u tijelu ovjeka, opisuje građu i njihovu funkciju;</p> <p>- istražuje i opisuje uzajamnu djelatnost kostiju i mišića;</p> <p>- nabroji glavne dijelove koje čine skelet ovjeka;</p> <p>- opisuje kako su kosti međusobno povezane i da nabroji vrste zglobova;</p> <p>- opisuje razne funkcije skeleta ovjeka.</p>	<p><i>Fizika</i></p> <p><i>Hemija</i></p> <p><i>Anatomija</i></p> <p><i>Fiziologija</i></p> <p><i>Higijena</i></p>
I 1. Građa živih bića	I 1. Tkiva, organi i sistemi organa kod ovjeka	<p>- Aktivni lokomotorni sistem:</p> <p>- mišići, građa, klasifikacija, funkcija;</p> <p>- oštećenja i najčešće bolesti mišića.</p>	<p>Učenik treba da:</p> <p>- klasifikuje mišiće ovjeka, da opisuje osobine voljnih i nevoljnih mišića;</p> <p>- da analizira građu skeletnog mišića;</p> <p>- identifikuje organe koji su sastavljeni od glatkih mišića;</p> <p>- vrednuje ulogu njege i higijene</p>	

			<p>sistema za kretanje;</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje kako se pruža prva pomoć u slučaju povrede sistema za kretanje. 	
I 1. Građa živih bića	I 1. Tkiva, organi i sistemi organa kod ovjeka	<p>- Hrana i varenje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - glavne grupe hranljivih materija; - glavni dijelovi sistema za varenje; - varenje u: - ustima, - želucu, - crijevima; - funkcija jetre i pankreasa; - najčešće bolesti organa za varenje. 	<p>Učenik treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nabroji glavne grupe hranljivih materija i da opisuje njihovu biološku vrijednost; - nabroji hranu koja je bogata vitaminima i da opisuje biološki značaj vitamina; - nabroji glavne dijelove sistema za varenje i da opisuje građu i njihovu funkciju; - opisuje ulogu jetre i pankreasa u varenju hrane; - nabroji nekoliko poremećaja u razvoju organa za varenje, kao i najčešće bolesti sistema za varenje; - vrednuje ulogu higijene za zdravlje ovjeka. 	
I 1. Građa živih bića	I 1. Tkiva, organi i sistemi organa kod ovjeka	<ul style="list-style-type: none"> - Krv i sistem organa za cirkulaciju krvi: - sastav i značaj krvi; - mala i velika cirkulacija krvi; - najčešće bolesti sistema 	<p>Učenik treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje hemijski i fizički sastav krvi i da vrednuje biološku vrijednost eritrocita, leukocita i trombocita; 	

		<p>organa za prijenos tjelesnih te nosti;</p> <ul style="list-style-type: none"> - odbrambene sposobnosti organizma; - imunitet i alergija; - krv i transfuzija krvi. 	<ul style="list-style-type: none"> - nabroji sastavne dijelove limfnog sistema i da procjenjuje njihovu biološku vrijednost; - opisuje kako se formira limfa i da nabroji sastavne elemente limfe; - opisuje gra u i funkciju srca i krvnih sudova, odnosno sistema organa za cirkulaciju krvi; - objašnjava put kojim prolazi krv u velikoj i maloj cirkulaciji; - nabroji i opiše neke bolesti krvi, srca i krvnih sudova; - opisuje kako se obavlja transfuzija krvi i kako se odre uju krvne grupe sistema ABO; - opisuje imunološke reakcije organizma (elijski i humoralno-hemijski imunitet); - razlikuje antigen od antitijela i da opiše kako nastaje imunitet i alergija; - nabroji puteve kojima alergenti prodiru u ovjekov organizam; - nabroji neke imunološke bolesti i njihovo nastajanje; - razlikuje vakcinu od seruma. 	
--	--	--	---	--

<p>I 1. Gra a živih bi a</p>	<p>I 1. Tkiva, organi i sistemi organa kod ovjeka</p>	<p>- Organi za disanje: - putevi za disanje - gra a, funkcija; - razmjena gasova i mehanizam disanja; - bolesti organa za disanje, reanimacija.</p>	<p>U enik treba da: - nabroji puteve disanja, opisuje gra u i njihovu funkciju; - opisuje mehanizme disanja plu a i njihovu regulaciju; - upore uje razmjenu gasova u alveolama i eliji; - imenuje neke bolesti koje se prenose vazduhom i procjenjuje posljedice pušenja i zaga enog vazduha za disajane puteve; - opisuje kako se obavlja masaža srca, vješta ko disanje i reanimacija.</p>	
<p>I 1. Gra a živih bi a</p>	<p>I 1. Tkiva, organi i sistemi organa kod ovjeka</p>	<p>- Upravljenje sa otpacima - izlu ivanje: - sistem organa za izlu ivanje, gra a i funkcija; - naj eš e bolesti organa za izlu ivanje.</p>	<p>U enik treba da: - definiše termin <i>izlu ivanje</i> i da imenuje glavne organe za izlu ivanje kod ovjeka; - imenuje dijelove bubrega koji se primje uju na popre nom presjeku i da opisuje njihovu funkciju; - identifikuje dijelove <i>nefrona</i> i da opiše proces kako nastaje urin; - imenuje strukture kojima urin prolazi od bubrega do spoljašnje sredine:</p>	

			<ul style="list-style-type: none"> - nabroji nekoliko bolesti organa za izlučivanje; - vrednuje ulogu higijene polnih organa, naročito kod žena tokom menstruacije. 	
I 1. Građa živih bića	I 1. Tkiva, organi i sistemi organa kod ovjeka	- Koža: <ul style="list-style-type: none"> - struktura i funkcija kože, higijena i njega kože. 	<i>U enik treba da:</i> <ul style="list-style-type: none"> - nabroji tri glavna sloja kože, da opisuje građu i njihovu funkciju; - imenuje derivate kože; - objašnjava zaštitnu i termoregulatornu ulogu kože; - vrednuje ulogu higijene kože (naročito ruku) u cilju izbjegavanja bolesti sistema za varenje. 	<i>Fizika Hemija Anatomija Fiziologija Higijena</i>
II Životni procesi	II 1. Životni ciklus ovjeka	- Povezanost sa sredinom, regulacioni mehanizmi: <ul style="list-style-type: none"> - nervni sistem, građa, funkcija; - centralni nervni sistem i periferni nervni sistem; - njega i bolesti nervnog sistema. 	<i>U enik treba da:</i> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje strukturu nervne ćelije i ulogu tijela neurona, dendrita i neurita; - nabroji dvije osnovne karakteristike nervnog sistema (<i>nadražljivost, provodljivost</i>) i da opisuje kako se prenosi signal; - klasifikuje nervni sistem (CNS i PNS); - opisuje ulogu nervnog simpatičkog i parasimpatičkog 	<i>Fizika Hemija Anatomija Fiziologija Imunologija Higijena Hematologija</i>

			<p>sistema;</p> <ul style="list-style-type: none"> - imenuje dijelove CNS-a; - opisuje biološku ulogu mozga i produžene kičmene moždine; - donosi primjere i argumentuje da je produžena kičmena moždina centar refleksivnog djelovanja bez posredovanja mozga (refleks koljena). 	
		<p>- Organi čula:</p> <ul style="list-style-type: none"> - građa i funkcija (čulima vidimo, mirišemo, osjećamo ukus, čujemo, održavamo ravnotežu, imamo osjećaj hladnoće, toplote i dr.); - njega i najčešće bolesti čulnih organa. 	<p><i>Učenik treba da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - imenuje organe čula u našem tijelu i da nabroji dijelove svakog čula; - opisuje građu čula vida, sluha, ravnoteže, ukusa, mirisa, čula dodira i da analizira njihovu funkciju; - opravdava zaštitnu funkciju čula mirisa i ukusa; - objašnjava na osnovu kojih receptora slijepi ljudi čitaju <i>Brajevo pismo</i> i kako razlikuju banknote na osnovu njihove vrijednosti; - nabroji odbrambene funkcije kože (od hladnoće, toplote, mikroorganizama i dr.). 	<p><i>Hemija Anatomija Fiziologija Higijena</i></p>

		<p>- Endokrini sistem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žlijezde sa unutrašnjim lu enjem: hipofiza, štitna žlijezda, endokrini pankreas, nadbubrežne žlijezde, polne žlijezde; - hormonalne bolesti i njihovo lije enje. 	<p>U enik treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - definiše termin <i>endokrini sistem</i>; - razlikuje endokrine od egzokrinih žlijezda; - nabroji žlijezde sa unutrašnjim lu enjem kod ovjeka i odredi njihovu poziciju u tijelu; - opisuje kako endokrine žlijezde kontrolišu organe i određene funkcije preko hormona; - nabroji najznačajnije hormone endokrinih žlijezda i da opisuje njihovu fiziološku ulogu; - naznači i neke bolesti koje nastaju kao posljedica poremećaja funkcije endokrinog sistema. 	<p><i>Fizika</i> <i>Hemija</i> <i>Anatomija</i> <i>Fiziologija</i> <i>Imunologija</i> <i>Genetika</i> <i>Evulucija</i> <i>higijene</i></p>
		<p>Razmnožavanje kod ovjeka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - polne osobine, polni organi, građa; - razmnožavanje polnih ćelija (<i>mejoza i gametogeneza</i>); - oplodjenje i razvoj ploda (<i>trudnoća i kontracepcija</i>); - embrionalni i postembrionalni razvoj ovjeka; - higijena polnih organa. 	<p>U enik treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje građu i funkciju polnih žlijezdi kod ovjeka; - nabroji primarne i sekundarne polne karakteristike kod žena i muškaraca; - razlikuje polne muške ćelije od ženskih polnih ćelija i da opisuje kako se one formiraju; - objašnjava kako se vrši oplodjenje 	<p><i>Fizika</i> <i>Hemija</i> <i>Anatomija</i> <i>Fiziologija</i> <i>Endokrinologija</i> <i>Genetika</i> <i>Evulucija</i> <i>higijene</i></p>

			<p>i formiranje <i>zigota</i>;</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje kako se razvija trudnoća (<i>graviditet</i>); - objašnjava ulogu polnih žlijezda u kontroli i regulisanju procesa reprodukcije. 	
	<p>II 2. Nasljeđivanje kod ovjeka</p>	<p>Osnovi nasljeđivanja kod ovjeka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hromozomi i geni - <i>mutacije i mutageni faktori</i>; - nasljedne bolesti i prijenos; - bolesti koje su vezane sa polom, sindromi. 	<p><i>U enik treba da:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - nabroji i opisuje etape embrionalnog i postembrionalnog razvoja kod ovjeka; - objašnjava uzroke nastajanja polnih bolesti i vrednuje ulogu lične higijene u njihovom sprečavanju; - opisuje kako se formiraju hromozomi i obrazlaže zašto se broj hromozoma razlikuje u tjelesnim ćelijama i u gametama; - nabroji neke osobine koje određuju autozomni i polni hromozomi; - otkriva kojom se kombinacijom polnih hromozoma određuje muški i ženski pol kod ovjeka; - objašnjava da se genom određuje svaka osobina i bolest; 	<p><i>Fizika</i> <i>Hemija</i> <i>Anatomija</i> <i>Fiziologija</i> <i>Endokrinologija</i> <i>Genetika</i> <i>Evolucija</i> <i>higijene</i></p>

			<ul style="list-style-type: none"> - objašnjava da kod ovjeka svaki od dva gena može biti dominantan ili recesivan; - definiše termin <i>mutacija</i> i da nabroji neke od mutagenih faktora; - nabroji neke bolesti koje su vezane za pol i opisuje kako one nastaju; - definiše termin <i>sindrom</i> i opisuje kako nastaje. 	
III Živa biološka sredina	III 1. Evolucija ovjeka	<ul style="list-style-type: none"> - Antropogeneza: - paleontološki argumenti i glavne etape antropogeneze; - ovjek kao društveno i biološko biće; - uslovi koji su utjecali na nastajanje rasa; - glavne rase kod ovjeka i mješovite rase. 	<p>Učenik treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje porijeklo ovjeka i imenuje njegove daleke pretke; - objašnjava uslove koji su utjecali na stvaranje ljudskih rasa; - nabroji glavne rase i interpretira pseudonau na gledišta o rasama; - objašnjava i potvrđuje zašto na našoj planeti postoji samo jedna vrsta ovjeka, nasuprot fenotipskim razlikama među rasama; - objašnjava kako se uređuje društveni život ovjeka (društvenim normama, moralnih i pravnim zakonima). 	<p><i>Fizika</i> <i>Hemija</i> <i>Anatomija</i> <i>Fiziologija</i> <i>Genetika</i> <i>Antropologija</i> <i>Paleontologija</i> <i>Ekologija</i> <i>Embriologija</i></p>

PRAKTI AN RAD

Pod prakti nim radom podrazumijevamo djelatnosti koje u enici obavljaju u prirodi i laboratoriji. Ovi radovi se obavljaju sa ciljem konkretizacije teoretskog dijela predmeta. U nedostatku laboratorija, prakti ni radovi mogu se obavljati u u ionici, pod uslovom da se u u ionicu donesu materijal i sredstva prati nog rada.

Laboratorijski radovi nisu posebna nastavna metoda, ali su oblik organizacije nastavnog rada u kojima u enici, u saradnji sa nastavnikom, posmatraju strukture, procese i razne životne fenomene tokom organizacije nastave u prirodi.

Prakti ni radovi, koji treba da se realizuju u nastavi biologije za deveti razred, su:

- posmatranje gra e kože (na stalnom preparatu);
- posmatranje gra e kostiju i zglobova;
- posmatranje nervog tkiva na stalnom preparatu;
- otkrivanje oštine vida;
- proba CO₂ na izdvojenom vazduhu u spoljašnjoj sredini;
- mjerenje kapaciteta plu a *spirometrom*;
- posmatranje krvnih elija na stalnom preparatu;
- mjerenje pulsa i pritiska krvi;
- upoznavanje sa gra om bubrega na modelu;
- mikroskopsko posmatranje diobe elija i hromozoma kod crnog luka;
- disekcija oka i posmatranje njegovih dijelova (kod ovce, krave);
- disekcija bubrega, srca ili nekog drugog organa (kod ovce, krave ili neke druge životinje);

Kompetencija je nastavnika da, u zavisnosti od uslova i okolnosti u kojima škola radi, i u zavisnosti od opreme kojom raspolaže kabinet biologije ili laboratorije, izabere sadržaj i na in implementacije prakti nog nastavnog programa.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Nastava biologije, kao i u svim drugim oblastima, može se realizovati na nekoliko načina. Znači, mogu se koristiti nekoliko nastavnih metoda, tehnika i raznovrsnih oblika rada, i jedan cjelokupni kompleks procedura (npr. nova informacija, ponavljanje, utvrđivanje vještina, praktičan rad). Pored ovoga, upotrebljavaju se materijalna i tehnička sredstva: modeli, aparati i instrumenti, kao i druga savremena nastavna sredstva (kompjuter, internet i dr.).

Praksa je pokazala da je uspješna nastava samo ona koja se realizuje različitim metodama, gdje svaka od njih ima značaj i posebnu metodološku vrijednost. Izbor metode je kompetencija predmetnog nastavnika, odvija se u skladu sa potrebama i zahtjevima učenika, sa prirodnom nastavnom sadržajem, sa didaktičkom osnovom i dr. One treba da budu u funkciji lakšeg usvajanja nastavnog sadržaja i brže i ta ne primjene znanja, vještina, navika, stavova i drugih vrijednosti. Za ispunavanje zahtjeva za kvalitetno učenje, sugeriramo nekoliko metoda, forme i različite tehnike rada.

Svaki predmet, osim opštih nastavnih metoda, ima i posebne metode. Od mnogih metoda koje se mogu koristiti u nastavi biologije, pominjemo sljedeće:

- metoda čitanja i rada na tekstu;
- metoda praktičnog rada u laboratoriji;
- metoda interaktivne nastave i učenja (npr. preko multimedijalnih sredstava, kompjutera, simultanih kompjuterskih programa);
- diskusija i zajedničko učenje (rad u grupama);
- nastava preko posmatranja, demonstriranja i eksperimenata.

U svim slučajevima, primjena nastavnih metoda i tehnika treba da se objasni upotrebom materijala i odgovarajućim didaktičkim sredstvima, bez kojih se ne mogu postići očekivani rezultati.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Kako bi se sa uspjehom realizovali objektivni Nastavni plan i programa predmeta **Biologija za deveti razred**, nastavnici i učenici treba da koriste izvore i različita sredstva informacija, kao što su:

- odgovaraju i školski udžbenici;
- stručni i naučni časopisi, revije, enciklopedije;
- fotografije, modeli, anatomske, histološke i embriološke atlase, dijagrami, šeme, preparati;
- multimedijalna oprema (kompjuterski programi, internet, CD i dr.);
- TV-aparat sa videorekorderom, grafoskop, grafofolije, videokasete koje sadrže različite naučne materijale od interesa za biologiju uvijek.

Videokasete sa temama iz biologije, titlované na bosanskom jeziku, možete obezbijediti u regionalnim centrima: Prizren, Peć, akovica i Gnjilane.

Izvori sa interneta:

<http://curry.edschool.virginia.edu/go/frog/home.html>, This site has a virtual frog dissection,

Sistemi organa

<http://arbl.cvmbs.colostate.edu/hbooks/pathphys/endocrine/basics/control.html>,

Endokrinologija

<http://www.psych.umn.edu/psylabs/mtfs/special.htm>.

Razvoj životinja, zigota, embriona, fetusa

<http://vector.cshl.org/dnaftb/DNA>,

Nukleinske kiseline

http://www.biology.arizona.edu/cell_bio.html cell cycle tutorial,

Reprodukcija

[http://www.stg.brown.edu/eebs/Mendelëeb/links to mendels](http://www.stg.brown.edu/eebs/Mendelëeb/links%20to%20mendels),

Naslje i vanje

<http://www.massinteraction.org/html/genome/sickle> cell information-

Naslje i vanje

Kompetencija je nastavnika da, u zavisnosti od uslova u kojima škola radi, izabere izvor informacija i pomoćna nastavna sredstva, posvećujući i pažnju ravnoteži eksperimentalnih, usmenih, vizuelnih, auditivnih i

audiovizuelnih podataka sa posebnim naglaskom na ono što je bitno za u enje.

Ovaj izbor treba da bude uvijek u funkcija podizanja kvaliteta nastave i u enja. Sloboda izbora nastavnih sredstava treba da pripadne i u eniku.

VREDNOVANJE

Vrednovanje je proces posmatranja, sistematskog sakupljanja, analiziranja i interpretacije informacija sa ciljem odreivanja do kojeg je stupnja u enik savladao instruktivne objektivne. Ono se treba poduprijeti na objektivne znanja (o ekivani rezultati) odgovaraju eg nivoa programa predmeta Biologija za IX razred.

Neprekidno vrednovanje, poslije svake nastavne teme, daje dobre rezultate. Vrednovanje ne mjeri samo ste ena znanja, nego vrednuje i stepen postignu a jednog edukativnog postupka, koji ostavlja tragove na li nost u enika. Završno vrednovanje obuhvata opštu aktivnost u enja u enika (usmeni odgovori, projekti, seminarski radovi, ponašanje u grupi, sposobnosti koje sti u tokom eksperimentalnog rada, doma i zadaci, rezultati testiranja, ispita i dr.).

Vrednovanje obuhvata znanje, razumijevanje, analizu, sintezu, emocionalne sposobnosti i psihomotorne sposobnosti u enika.

U enik "zna 100 jezika" izražavanja (usmeno, pismeno, eksperimentalno, manevarsko izražavanje i dr.). Pri tome, nastavnik *ne treba* da se ograni i na vrednovanje samo "jednog jezika", kao što je bila tradicija do sada (samo usmeno izražavanje) .

Ovaj proces se zasniva na nekoliko osnovnih principa, kao što su:

- odreivanje cilja i prednosti u procesu vrednovanja;
- primjena odgovaraju ih instrumenata mjerenja u skladu sa ciljem, na na in da bi se izmjerilo ono što se cilja izmjeriti;
- obezbjeivanje kvalitetnih informacija o postignu u rezultata u enika kontinuiranim mjerenjem i vrednovanjem;
- mjerenje i vrednovanje treba da budu uravnoteženi, gdje se obuhvata cjelokupni nastavni sadržaj predmeta;
- stalna vrijednost podataka o ta nosti stupnja postignu a u enika;
- primjena tehnike vrednovanja kojima jasno razlikujemo postignu e u enika.

Instrumenti vrednovanja

Za osobine koje želimo da vrednujemo, značajno je da upotrebljavamo sredstva ili odgovarajuće instrumente mjerenja. Bilo kojim sredstvom koje upotrebljavamo ne mogu se mjeriti sve osobine postignuća učenika. Prema tome, treba koristiti što više mogućih sredstava i razne tehnike, na način kako bi prikupili dovoljno informacija u cilju vrednovanja stepena dostignuća učenika.

Predmetni nastavnik i škola treba da primjenjuju dovoljan broj instrumenata mjerenja i vrednovanja, kao što su:

- posmatranje;
- upitnik;
- pismeni izvještaj jednog praktičnog rada ili jednog istraživanja;
- usmeno izražavanje;
- pismeno izražavanje;
- kontrolni list (upotrebljava se za menevarske vještine učenika);
- dosije ili portfolio (samovrednovanje);
- test zasnovan na kriterijumima i objektivima;
- test postignuća izražen od zahtjeva (pitanja) sa:
 - više alternativnih odgovora,
 - otvorenih kratkih odgovora,
 - otvorenih proširenih odgovora, kao i svaki drugi instrument koji nastavnik smatra potrebnim.

Stepen dostignuća

Poslije obrade programskog sadržaja, učenici se vrednuju ocjenom ili opisno (za jednu temu, za jednu cjelinu tema, za jedno polugodište i na kraju školske godine).

Na kraju školske godine, svaki učenik treba da postigne jedan od stepena postignuća:

- odličan (veoma visoko postignućje),

- vrlo dobar (visoko postignu e),
- dobar (srednje postignu e),
- dovoljan (ograni eno postignu e) i
- nedovoljan (nedovoljno postignu e).

Vrednovanje treba da bude transparentno prema u enicima, roditeljima, kao i prema službenicima obrazovanja i zajednice.

FIZIKA

(2 sata nedjeljno, 70 satura godišnje)

UVOD

U ovoj godini naučni nivo fizike se uzdiže, ali stalno imaju i na umu uzrast i psiho-fizičke sposobnosti učenika. Učenici će dobiti nova znanja iz nekoliko oblasti fizike. Sa nekima od njih će se upoznati po prvi put (*dinamika tečnosti, kružno kretanje, ravnoteža tijela, savremena fizika*), a neka od njih su nastavak nastavnih cjelina VII i VIII razreda (*tijela i njihove osobine, električne i magnetske pojave*), gdje se vrši proširivanje znanja, opisivanje i objašnjenje fizičkih pojava. Zbog njihovog znanja, ove nastavne jedinice treba ponoviti na način da se ranije stečena znanja bolje shvate i da se podigne njihov naučni nivo, dobijaju i nove koncepte.

Putem nastave fizike, učenici će se upoznati sa ulogom ovjeka u promjeni, korištenju i ovladavanju zakona prirode. Na ovaj način, formira se pravilan stav o očuvanju životne sredine, štednji energije, i stiču se životne vještine i radne navike.

Fizika, kao prirodna nauka, zajedno sa drugim naukama, snažno utječe na formiranje ovjekoveličnosti, na njegovo kulturno i profesionalno uzdizanje.

CILJEVI

Nastavni plan i program fizike za IX razred ima za cilj:

- razvijanje sposobnosti učenika za posmatranje fizičkih pojava, uopštavanje i njihovu primjenu u rješavanju praktičnih zadataka i problema iz svakodnevnog života;
- razvijanje vještina i permanentnih navika u mjerenju raznih fizičkih veličina, prorađivanje eksperimentalnih podataka, kao i njihovu primjenu u konkretnim situacijama;
- razvijanje navika za racionalno korištenje energije;
- razvijanje kritičkog mišljenja i sposobnosti u korištenju literature i drugih izvora za učenje;
- motivisanje samosvijesti učenika u osposobljavanju za vrednovanje i zaštitu životne sredine.

OPŠTI I SPECIFIČNI OBJEKTIVI

Nastavnim sadržajem devetog razreda učenici treba:

Da poznaju:

- vrste kretanja (periodična kretanja, kružna kretanja, slobodna oscilovanja), razlike i sličnosti među njima, veličine koje ih povezuju i njihove jedinice mjerenja;
- optičke instrumente mjerenja (uveličavajuće staklo, oko, mikroskop i durbine);
- difrakciju i interferenciju talasa;
- radioaktivne pojave, vrste radioaktivnih zraka i njihove osnovne osobine;
- strukturu atoma i njegovog jezgra.

Da shvate:

- vezu fizičkih pojava sa onim periodičnim;
- sastav i razlaganje sila, kao i vrste ekvivalentnosti;
- šta je vrijeme, strujanje vazduha, vlažnost vazduha, atmosferske padavine;
- izvore zagađenja životnog ambijenta, lokalne posljedice, kao i globalna zagađenja ambijenta;
- osnovne procese u gasovima;

- simboli no predstavljanje fizi kih veli ina (elektri ni kapacitet, potencijal, apsolutna temperatura i dr.) i jedinice za njihovo mjerenje (F, V, K i dr.);
- kvalitativne i kvantitativne odnose raznih fizi kih veli ina;
- proces mjerenja, prikupljanje, sistematizaciju i obradu podataka.

Da primjenjuju:

- ste ena znanja o mjerenju raznih fizi kih veli ina u rješavanju prakti nih zadataka u svakodnevnom životu;
- ste ena teoretska i eksperimentalna znanja u rješavanju prakti nih problema u svakodnevnom životu;
- vrijednosti mjerenja u gradnji dijagrama raznih fizi kih procesa.

Da analiziraju:

- eksperimente i mjerenja fizi kih pojava, i pomo u mjerenja izvla e potrebne zaklu ke;
- fizi ku pojavu ili neki proces, razlažu i ih na veli ine zna aja prve ruke, druge i tako redom.

Da sintetizuju:

- teoretska znanja, demonstriranja i eksperimentalna mjerenja za pravilno objašnjenje fizi kih pojava;
- nova znanja sa onim starim i da daju uvid o razlikama i sli nostima pomo u nekog odgovaraju eg modela (*uzevši u obzir molekularnu gra u materije, treba objasniti razlike i sli nosti izme u vrstih, te nih i gasovitih tijela*);
- i da klasifikuju faktore koji prouzrokuju promjene unutar jednog fizi kog sistema (npr., brzina, sila i toplota) i predvide šta e se dogoditi a šta ne, kada se materija podvrgne djelovanju spoljašnjih sila ili promjeni energije.

Da vrednuju:

- zna aj prakti nih primjena znanja iz fizike u gradnji aparata i raznih sredstava koji omogu avaju lakši i bolji život;
- ta nost njihovog prosu ivanja na osnovu injenica i eksperimenata.

Da razvijaju stavove i vrijednosti:

- u shvatanju prednosti i ograničenja koja pruža materija;
- utjecajem personalnog ponašanja (*da je pošten, tolerantan, otvoren, da je voljan, kooperativan, kritičan, ponosan i dr.*).

ORGANIZOVANJE PROGRAMSKOG SADRŽAJA

Kategorije	Potkategorije	Nastavna poglavlja	Br. asova	Procenat %
I Položaj i kretanje tijela	I 1. Tijela i njihove osobine I 2. Periodi ne pojave u produženim sredinama	I 1.1. Dinamika te nosti	3	4,29 %
		I 1.2. Kružno i periodi no kretanje	5	7,15 %
		I 1.3. Ravnoteža tijela	7	10,01 %
		I 2.4. Talasni procesi	6	8,58 %
II Haoti no kretanje i termini ke pojave	II 1. Molekularno-kineti ka struktura materije	II 1.5. Kineti ka molekularna teorija gasova	4	5,72 %
		II 1.6. Termodinamika	6	8,58 %
		II 1.7. Atmosferske pojave i zaga enost sredine	3	4,29 %
III Elektri ne i magnetske pojave materije	III 1. Elektri ne i magnetske osobine materije	III 1.8. Elektri no polje i potencijal	5	7,15 %
IV Svjetlost i njeno javljanje	IV 2. Opti ki instrumenti	IV 2.9. Geometrijska optika	5	7,15 %
V Savremena fizika	V 1. Atom i njegovo jezgro V 2. Mikroskopske osobine vrstog stanja	V 1.10. Struktura atoma i njegovo jezgro	4	5,17 %
		V 2.11. Struktura vrstih tijela	4	5,17 %
VI Astronomija	VI 1. Zemlja i astronomske pojave oko nje (5 asova) VI 2. Zvijezde i galaksije (3 asa)	VI 1.12. Gravitet i Vasiona	5	7,15 %
			3	4,29 %
		Svega	60	85,80 %

Svega 60 asova (42 +18) + 10 za laboratorijske vježbe (14,30 %).

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaj	Ekvivalentni rezultati	Međupredmetna veza
I POLOŽAJ I KRETANJE TIJELA	I 1. Tijela i njihove osobine <i>(17 asova)</i> <i>(3+5+7)</i>	I 1.1. Dinamika tečnosti 1.1. Kretanje tijela (linije i skupovi strujanja, jedna i na kontinuiteta); 1.2. Viskozitet tečnosti.	Učenik treba: - da objasni kretanje idealnih tečnosti pomoću u raznih primjera; - da izrazi jednačinu kontinuiteta u formuli;	<i>Hemija</i> <i>Matematika</i>
		I 1.2. Kružno i periodično kretanje 2.1. Kako se formira kružno kretanje. Centrifugalna sila; 2.2. Periodično kretanje. Klatno; 2.3. Oscilacijsko kretanje (harmonično oscilovanje); 2.4. Veza kružnih kretanja sa periodičnim.	- da pokaže kako se formira kružno kretanje u praksi i u prirodi; - da nabroji razna periodična kretanja i kružna kretanja u praksi i u prirodi; - da na datim primjerima razlikuje centrifugalnu od centripetalne sile; - da pravi vezu kružnih kretanja periodičnim pomoću primjera;	<i>Astronomija</i> <i>Tehnologija</i> <i>Matematika</i>
		I 1.3. Ravnoteža tijela 3.1. Ravnoteža sila (nekoliko djelovanja sa vektorima); 3.2. Sastav i raspodjela sila;	- da kaže šta je ravnoteža sila na datim primjerima; - da objasni <i>zlatno pravilo mehanike</i> ;	<i>Mašinstvo</i> <i>Hemija</i> <i>Matematika</i>

		<p>3.3. Centar težine tijela. Vrste ravnoteže;</p> <p>3.4. Momenat sile. Prečka (reza) na ravnoteži;</p> <p>3.5. Rendiment kod obimnih mašina (<i>zlatno pravilo mehanike</i>).</p>	<p>- da izračuna rendiment obimnih mašina;</p> <p>- da izračuna sastav i raspodjelu sila, kao i momenat sile na datim primjerima.</p>	
<p>I</p> <p>POLOŽAJ I KRETANJE TIJELA</p>	<p>I 2. Periodi ne pojave u produženim sredinama (6 asova)</p>	<p>I 2.4. Talasni procesi</p> <p>4.1. Talasi kao prenosioci energije;</p> <p>4.2. Širenje talasa u produženim sredinama. Princip Hajgensa i njegova primjena;</p> <p>4.3. Ultrazvuk i infrazvuk;</p> <p>4.4. Interferencija i difrakcija mehaničkih talasa.</p>	<p>Učenik treba:</p> <p>- da objasni Hajgensov princip pomoću primjera (crteža);</p> <p>- da kaže o primjeni ultrazvuka u praksi;</p> <p>- da identifikuje interferenciju i difrakciju talasa na datim primjerima.</p>	<p><i>Tehnologija Medicina</i></p>
<p>II</p> <p>HAOTI NO KRETANJE I TERMIČKE POJAVE</p>	<p>II 1. Molekularno-kinetička struktura materije (14 asova) (4+6+3)</p>	<p>II 1.5. Kinetičko-molekularna teorija gasova</p> <p>5.1. Sastav materije i haotično kretanje molekula;</p> <p>5.2. Savršeni i realni gasovi;</p> <p>5.3. Osnovni procesi u gasovima.</p>	<p>Učenik treba:</p> <p>- da svojim riječima kaže šta je idealni, a šta realni gas;</p> <p>- da objasni građu materije od čestica i da te čestice imenuje;</p> <p>- da objasni osnovne procese u gasovima;</p>	<p><i>Hemija</i></p>

		<p>II 1.6. Termodinamika 6.1. Unutrašnja energija i toplota; 6.2. Rad u toku širenja gasova. Prvi princip termodinamike; 6.3. Povratni i nepovratni procesi. Drugi princip termodinamike; 6.4. Motori sa unutrašnjim sagorijevanjem.</p> <p>II 1.7. Atmosferske pojave i zagaenost vazduha 7.1. Vlažnost vazduha. Atmosferske padavine. Šta je vrijeme: a) strujanje vazduha, b) vjetrovi. 7.2. Zagaenost vazduha i vodne sredine. Izvori zagaenja sredine i posljedice (lokalne i globalne).</p>	<p>- da definiše Prvi i Drugi princip termodinamike; - da kaže vezu unutrašnje energije i toplote; - da pokaže kako se vrši rad u toku širenja idealnih gasova; - da objasni princip rada motora sa unutrašnjim sagorijevanjem;</p> <p>- da kaže izvore lokalnog zagaenja, kao i globalnog; - da iznese razne načine za smanjenje zagaenja i zaštitu vazduha od zagaenja; - da svojim riječima objasni stvaranje vlažnosti vazduha, atmosferskih padavina, vjetrova i strujanje vazduha.</p>	<p><i>Hemija Tehnologija Matematika</i></p>
--	--	---	---	---

III ELEKTRI - NE I MAGNET- SKE POJAVE MATERIJE	III 1. Elektri ne i magnetske osobine materije (5 asova)	III 1.8. Polje i elektrostaticki potencijal 8.1. Kulonov zakon. Elektri ne sile i polje; 8.2. Elektri ni potencijal. Napon; 8.3. Elektri ni kapacitet. Kondenzatori (veza).	U enik treba: - da rije ima (odnosno crtežima) objasni pojam elektrostatickog polja; - da rije ima definiše Kulonov zakon, kao i matemati kim formulama; - da definiše elektri ni potencijal, napon i elektri ni kapacitet; - da izra una elektri ni kapacitet pomo u odgovaraju e formule za razne vrste kondenzatora.	<i>Matematika Tehnologija</i>
IV SVJETLOST I NJENO JAVLJANJE	IV 1. Opti ki instrumenti (5 asova)	IV 1.9. Geometrijska optika 9.1. Prelamanje svjetlosti kroz plo e i opti ku prizmu. Disperzija svjetlosti; 9.2. Opti ka so iva; 9.3. Opti ki instrumenti (uveli avaju e staklo, opti ki mikroskop, dvogled i dr.); 9.4. Fotomotor (mlaz, intenzitet, osvjetljavanje, energija).	U enik treba: - da kaže spektralne boje svjetlosti prema rasporedu koji imaju; - da definiše nekoliko veli ina po: fotometriji (mlaz, intenzitet, osvjetljenje i dr.); - da razlikuje opti ka konvergentna so iva od divergentnih;	<i>Medicina Astronomija Hemija Biologija Tehnologija</i>

			<ul style="list-style-type: none"> - da objasni prelamanje svjetlosti kod optičkih sočiva; - da razlikuje razne optičke instrumente, jedan od drugog (npr., uveli avajuste staklo, mikroskop, oko, dvogled itd.). 	
V SAVREMENA FIZIKA	V 1. Atom i njegovo jezgro <i>(4 as)</i> <hr/> V 2. Mikroskopske osobine vrstog stanja <i>(4 as)</i>	V 1.10. Struktura atoma i njegovo jezgro 10.1. Jezgro i atomske sile: a) građa jezgra, b) atomske sile, c) pretvaranje jezgara; 10.2. Radioaktivne pojave (zruci: α , β , γ); 10.3. Korištenje i upotreba atomske energije. <hr/> V 2.11. Struktura vrstih tijela 11.1. Molekuli, atomi i kristali; 11.2. Poluprovodnici. Superprovodnici; 11.3. Tranzistori.	U enik treba: - da kaže osobine atomskih sila; - da opiše glavne osobine radioaktivnih zraka (α , β , γ); - da kaže mogu nosti korištenja atomske energije; <hr/> - da opiše strukturu vrstih tijela (kristala); - da opiše poluprovodnike i superprovodnike električne struje.	<i>Hemija Medicina Tehnologija</i> <hr/> <i>Hemija Tehnologija Elektronski materijali</i>

VI ASTRO- NOMIJA	VI 1. Zemlja i astronomske pojave oko nje (5 <i>asova</i>)	VI 1.12. Gravitet i Vasiona 12.1. Njutnov zakon gravitacije; 12.2. Kretanje tijela u gravitacionom polju. Kosmi ke brzine. Stanje bez težine tijela; 12.3. Sun ev sistem, sastav i veli ina; 12.4. Planete i njihovi sateliti.	U enik treba: - da objasni Njutnov zakon gravitacije; - da definiše kosmi ke brzine; - da opiše Sun ev sistem, planete i njihove satelite;	<i>Astronomija Geografija</i>
	VI 2. Zvijezde i galaksije (3 <i>asa</i>)	VI 2.13. 12.5. Zvijezde i galaksije (Sunce, zvijezde i galaksije). Formiranje i razvoj Vasiona. Kosmi ki letovi; 12.6. Vasiona. Kosmologija.	- da opiše zvijezde, formiranje i razvoj Vasiona tokom vremena; - da kaže kosmi ke letove po hronologiji (redu).	<i>Astronomija Kosmologija</i>

Laboratorijske vježbe 10 asova

1. Određivanje viskoziteta tečnosti.
2. Određivanje Zemljine težepomoću matematičkog klatna.
3. Određivanje apsolutne i relativne vlažnosti.
4. Određivanje fokalne daljine.
5. Provjera Bojle-Mariotovog zakona.
6. Provjera Geje-Lisakovog zakona.
7. Provjera Šarlovog zakona.
8. Određivanje koeficijenta trenja pomoću prijeke (kose) ravni.
9. Sabiranje sila koje formiraju jedan ugao između njih.
10. Sabiranje dviju paralelnih sila istih smjerova.
11. Sabiranje dviju sila suprotnih smjerova.
12. Određivanje gustoće tečnosti i vrstih tijela.
13. Određivanje brzine glasa pomoću rezonance (odjeka) stuba vazduha.
14. Određivanje talasne dužine kod izdržljivih talasa.
15. Provjera Omovog zakona za jedan dio kola (za neprekidne, stalne struje).

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Iskustvo je pokazalo da je primjenom raznih metoda realizacija nastave efektivnija i uspješnija. Zbog toga, i nastava fizike treba da se izvodi kombinacijom raznih nastavnih metoda. Ovdje ćemo pomenuti samo one metode koje se već koriste, a to su:

- metoda usmenog izlaganja;
- metoda konverzacije (ovoj metodi pripada i aktivna metoda nastave);
- metoda demonstriranja;
- metoda eksperimentalnog rada.

Pored ovih metoda, upotrebljavaju se i druge metode i tehnike nastave, npr., **interaktivna metoda** koja je dosta produktivna u grupnom i ekipnom radu u enika. Nastavnik fizike treba da koristi obje metode, i **aktivnu** i **interaktivnu**.

Upravo, kombinacija ovih nastavnih metoda je uspješnija zato što budi radoznalost, bodri i podstiče interesovanje u enika. Zatim, slijedi konkretna i praktična primjena znanja u rješavanju zadataka, što kod u enika stvara neizbrisivo pamćenje.

VREDNOVANJE ZNANJA U ENIKA

Vrednovanje je proces sistematskog i permanentnog prikupljanja, analize i interpretiranja podataka u cilju određivanja stupnja kojim je u enik ovladao opštim i specifičnim objektivima predmeta fizike.

Cilj vrednovanja pokazuje krajnji cilj jedne vrste vrednovanja, krajnji rezultat, što se postavlja jednom određenom metodom vrednovanja.

Nastavniku se sugerira da, u cilju lakšeg rada sa uenicima, koristi sljedeće tehnike i vrste vrednovanja:

- **Vrednovanje prema aktivnostima**

Nastavnik treba da prihvati u enika kao partnera u razgovoru. Prema tome, pokušavaju i da ga uključe u razgovor u procesu nastave, istovremeno i vrednovati koliko je u stanju da usvoji nastavnu jedinicu. Na ovaj način, u enik i stalno da bude aktivan u sticanju zaključaka o zakonitostima koje rukovode jednom fizičkom pojavom. Različiti uenici, za istu problematiku, mogu da formiraju različite zaključke.

- **Usmeno vrednovanje (intervju)**

Ima u enika koji su dovoljno pripremljeni, ali su "povučeni", ne toliko aktivni i ne uzimaju učesništvo u razgovoru. Zbog toga, nastavnik ove uenike treba da angažuje i propituje na klasičan način, tako da može provjeriti njihova postignuća. I ovaj način se

realizuje u obliku razgovora sa svim uenicima razreda i pojedina no.

- **Vrednovanje na osnovu rješavanja zadataka u razredu i kod kuće**

U programu fizike za IX razred predviđeno je rješavanje zadataka, ponavljanje zadataka, kao i kontrolni zadaci. U ovom slučaju, uenici treba da se stalno uključuju u rješavanju ovih zadataka na tabli ili u sveskama. Ova aktivnost uenika treba da se uzme kao parametar za vrednovanje znanja.

- **Vrednovanje putem testova**

Na in vrednovanja uenika cijelog razreda pomoću testova, nastavniku daje jedan pregled o nivou ovladavanja nastavnog predmeta. Ova je metoda bititajna, ukoliko se nastavnik posveti pravom na inu izrade testova, imaju i u obzir kriterije obrade testova po Blumovoj taksionomiji, a koji su: nivo znanja (kognitivnih), poimanje, primjena, analiza i sinteza. Na svakom polugodištu razreda uje se po jedan test vrednovanja i po jedan test napredovanja i, na kraju godine, jedan završni test (sveukupni).

- **Vrednovanje prema aktivnostima u školskoj laboratoriji**

U onim školama gdje postoje kabineti fizike, nastavnik po programu demonstrira ili vrši mjerenje neke velicine ili fizičke pojave.

Tako je, od značajna je kreativnost nastavnika kod organizovanja nastavnog sasa, gdje treba već koristiti nove tehnike, unose i na taj na in novosti u na in rada, podižu i, istovremeno, stupanj interesovanja uenika za nastavu fizike.

Upravo, tokom ovakvog anagažovanja nastavnika, neki uenici zbog radoznalosti bitiaktivniji od drugih. Oni uje pomagati nastavniku u procesu demonstriranja ili mjerenja, ili uje raditi na nezavisan na in. I ova aktivnost treba da se vrednuje.

- **Vrednovanje nezavisnog praktičnog rada učenika u školi ili kod kuće**

Vrednovanje znanja učenika vrši se i praćenjem njihovih aktivnosti u individualnom i u grupnom praktičnom radu. Učenici se od nastavnika uzeti konkretne zadatke koje će realizirati na praktičan način.

Preporučljivo je i vrednovanje putem pismenog izvješaja o nekom nezavisnom praktičnom radu ili istraživanju.

HEMIJA

(2 sata nedjeljno, 70 sata godišnje)

UVOD

Predmet Hemija za IX razred predstavlja nastavak sadržaja koji se odvijao u VII i VIII razredu. Istovremeno, predstavlja i finaliziranje sadržaja za ovaj školski nivo. U ovom razredu obuhvaćeni su sadržaji iz hemije ugljeni nih jedinjenja, gdje se obrađuju ugljovodonici i organska jedinjenja sa kiseonikom i azotom, sa posebnim značajem za život (karbohidrati, masti, proteini).

CILJEVI

Učenici treba:

- da razvijaju osnovna znanja o ugljenim jedinjenjima i njihovim karakteristikama preko pristupa raznim aktivnostima i eksperimentalnim radovima;
- da vrednuju fundamentalni praktični značaj i raznovrsnost jedinjenja ugljenika - sastavni dio živih organizama, kao i njihov značaj u ekonomiji i svakodnevnom životu;
- da razvijaju i kultiviraju navike i vještine za nezavisan teoretski, eksperimentalni i praktični rad i da stiču kulturu o zaštiti sredine;
- da formiraju kritički stav sa kulturom za uzajamnu saradnju (sa nastavnicima, roditeljima i sa školskom i vanškolskom zajednicom) u unapređenju kritičkog i nezavisnog mišljenja.

OPŠTI I SPECIFNI OBJEKTIVI:

U enici treba:

Da znaju:

- ❑ terminologiju, koncepte, pojave, injenice, teorije i osnovne zakone organske hemije;
- ❑ osobine karbona (ugljenika) i njegovih najznačajnijih jedinjenja, sastav i strukturu organskih jedinjenja, metode dobijanja nekoliko organskih jedinjenja i njihovu upotrebu.

Da razumiju:

- ❑ najvažnije procese na osnovu kojih se odvijaju organske reakcije;
- ❑ osobine organskih jedinjenja koje zavise od strukture i funkcionalne grupe koje su sadržane u njihovim molekulima.

Da primjenjuju:

- ❑ pravila Međunarodne unije za istu i primijenjenu hemiju (IUPAC) za naziv organskih jedinjenja;
- ❑ molekularne modele za predstavljanje strukture prostih organskih jedinjenja.

Da analiziraju:

- ❑ sastav i osobine organskih jedinjenja;
- ❑ hemijska pretvaranja i na in razvoj nekoliko prostih organskih reakcija.

Da sintetizuju:

- ❑ prosta organska jedinjenja;

- ❑ organska jedinjenja sa upotrebom u svakodnevnom životu.

Da vrednuju:

- ❑ značaj organskih jedinjenja za životne procese u organizmu i za industrijalne i životne potrebe;
- ❑ povezanost između organskih i neorganskih jedinjenja, kao i razliku, baziraju se na strukturu i njihove osobine;
- ❑ eventualne negativne efekte nekih jedinjenja za sredinu i njeno očuvanje.

PROGRAMSKI SADRŽAJ

Kategorije	Potkategorije	Broj asova	%
I Organska jedinjenja karbona (ugljenika)	1. Osnovni koncepti u organskoj hemiji	12	
	2. Ugljovodonici	16	
	3. Organska jedinjenja sa kiseonikom i azotom	18	
	4. Organska jedinjenja sa životnim značajem	24	

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaj	Ekvivalentni rezultati	Međupredmetna povezanost
I Organska jedinjenja karbona (ugljenika)	I 1. Osnovni pojmovi i koncepti u organskoj hemiji	<p>I 1.1. Organska hemija i njen značaj (historijski razvoj, njen značaj u tehnici, ekonomiji, agronomiji, medicini, svakodnevnom životu).</p> <p>I 1.2. Atom karbona kao sastavni element svih organskih jedinjenja (elektronska konfiguracija i njegova valencija).</p> <p>I 1.3. Osobine organskih jedinjenja i njihova klasifikacija (osobine organskih jedinjenja, klasifikacija na osnovu strukture i funkcionalnih grupa).</p> <p>I 1.4. Sastav organskih jedinjenja (sastavni elementi organskih jedinjenja).</p> <p>I 1.5. Hemijske veze u organskim jedinjenjima (kovalentne veze, struktura Luisa).</p>	<p>Učenici treba:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. da opisuju historijski razvoj organske hemije i njen značaj; 2. da opisuju elektronsku strukturu atoma karbona, valenciju i način povezivanja; 3. da razlikuju organska jedinjenja od neorganskih, na osnovu njihovih fizičkih i hemijskih veza; 4. da klasifikuju organska jedinjenja na osnovu sastavnih elemenata i funkcionalnih grupa; 5. da prikazuju organska jedinjenja sa molekulskim i strukturnim formulama Luisa, Kekuleua, kao i sa onim racionalnim. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fizika (fizičke konstante organskih jedinjenja) ▪ Informatika (upotreba informacija sa interneta o ugljovodonicima) ▪ Industrija (upotreba ugljovodonika u industriji)

<p>I Organska jedinjenja karbona (ugljenika)</p>	<p>I 2. Ugljovodonici</p>	<p>I 2.1. Ugljovodonici i njihova klasifikacija (alifati ni i aromati ni). I 2.2. Alkani (sastav, naziv, homologna serija, strukturalna izomerija, osobine, rasprostranjenost, upotreba). I 2.3. Alkeni (sastav, struktura, naziv, izomerija cis-trans, osobine, dobijanje, upotreba) I 2.4. Alkini (sastav, struktura, naziv, osobine, dobijanje, upotreba). I 2.5. Aromati ni ugljovodonici - benzen (sastav, struktura, osobine, dobijanje, reakcije, upotreba). I 2.6. Goriva (ugalj, nafta, prirodni gas).</p>	<p>U enici treba:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. da klasifikuju ugljovodonike na osnovu njihovih osobina i na osnovu strukture ugljenikovog niza; 2. da nabroje hidrokarburate na osnovu nomenklature "IUPAC"; 3. da razlikuju lan ane i pozicione izomere alkana; 4. da opisuju sastav, osobine, reakcije alkana, alkena i alkina; 5. da predstavljaju alifati ne i aromati ne ugljovodonike sa molekularnim strukturnim formulama; 6. da razlikuju cis i trans izomere kod alkena; 7. da izgra uju molekularne modele za prikazivanje hidrokarburata prostim primjerima; 8. da opisuju porijeklo, sastav, osobine, prostranjenost i upotrebu goriva; 9. da procjenjuju zna aj ugljovodonika kao goriva i industrijske sirovine, i negativne efekte u sredini. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fizika (fizi ke osobine organskih jedinjenja, odre ivanje fizi kih konstanti) ▪ Informatika (upotreba informacija preko interneta o ugljovodonici ma) ▪ Industrija (upotreba ugljovodonika u industriji)
--	---	--	--	---

<p>I Organska jedinjenja karbona</p>	<p>I 3. Organska jedinjenja sa kiseonikom i azotom</p>	<p>I 3.1. Alkoholi i fenoli (definicija, dobijanje, klasifikacija, naziv, osobine, upotreba).</p> <p>I 3.2. Aldehidi i ketoni (definicija, struktura, naziv, dobijanje, osobine, reakcije, upotreba).</p> <p>I 3.3. Karboksilne kiseline (definicija, struktura, naziv, klasifikacija, osobine, dobijanje, reakcije, derivati, upotreba).</p> <p>I 3.4. Esteri (definicija, struktura, osobine, rasprostranjenost, reakcije, upotreba).</p> <p>I 3.5. Amini (definicija, struktura, naziv, klasifikacija, osobine, dobijanje, upotreba).</p>	<p>U enici treba:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. da prikazuju alkohole pomo u strukturnih formula za proste primjere; 2. da opisuju dobijanje, osobine i upotrebu alkohola; 3. da razlikuju alkohole na osnovu strukture ugljenikovog lanca; 4. da klasifikuju alkohole na osnovu hidroksilnih grupa; 5. da nabroje alkohole na osnovu sistema "IUPAC" i klasi nim (starim) sistemom; 6. da razlikuju fenole od alkohola na osnovu njihovih osobina; 7. da opisuju osobine fenola; 8. da opisuju strukturu aldehida i ketona i da prave razliku izme u njih; 9. da nabroje aldehide i ketone po sistemu "IUPAC" , kao i klasi nom; 10. da opisuju strukturu, osobine i upotrebu karboksilnih kiselina i njihovih derivata; 11. da nabroje karboksilne kiseline po klasi nom sistemu i sistemu "IUPAC"; 12. da klasifikuju karboksilne kiseline po broju funkcionalnih grupa; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fizika (fizi ke konstante organskih jedinjenja sa kiseonikom) ▪ Biologija (prostranjenost i funkcionisanje organskih jedinjenja sa kiseonikom u živim organizmima) ▪ Informatika (upotreba informacija sa interneta za organska jedinjenja sa kiseonikom) ▪ Medicina (upotreba alkohola u medicini) ▪ Industrija (proizvodnja i
--	--	---	--	--

			<p>13. da opisuju dobijanje, osobine, naziv i ulogu estera;</p> <p>14. da prikazuju amine strukturnim formulama;</p> <p>15. da klasifikuju amine na osnovu njihove strukture;</p> <p>16. da nabroje amine na osnovu sistema "IUPAC" i klasifikuju;</p> <p>17. da demonstriraju način dobijanja organskih jedinjenja sa kiseonikom i azotom.</p>	<p><i>upotreba organskih jedinjenja sa kiseonikom u industriji)</i></p>
<p>Organska jedinjenja karbona</p>	<p>I 4. Organska jedinjenja sa životnim značajem</p>	<p>I 4.1. Lipidi (masti i ulja) (sastav, dobijanje, osobine, klasifikacija i značaj lipida).</p> <p>I 4.2. Sapuni i deterdženti (dobijanje, osobine, klasifikacija, upotreba).</p> <p>I 4.3. Karbohidrati i njihova klasifikacija (sastav, klasifikacija, osobine, upotreba).</p> <p>I 4.4. Monosaharidi (sastav, klasifikacija, osobine, upotreba).</p>	<p>Učenici treba:</p> <p>1. da opisuju lipide, karbohidrate i proteine, kao glavne sastojke hrane;</p> <p>2. da opisuju sastav običnih glicerida (masti i ulja);</p> <p>3. da opisuju osobine lipida i njihovu rasprostranjenost;</p> <p>4. da vrednuju značaj lipida za žive organizme;</p> <p>5. da razlikuju sapune od deterdženata;</p> <p>6. da prikazuju karbohidrate sa molekularnim formulama, strukturalnim i sa molekularnim modelima;</p> <p>7. da klasifikuju ugljovodonike na osnovu ugljenikovog lanca i broja</p>	<p>▪ Fizika (fizičke osobine organskih jedinjenja sa azotom)</p> <p>▪ Informatika (korišćenje informacija preko interneta za organska jedinjenja od biološkog značaja)</p> <p>▪ Biologija (funkcionisanje organskih</p>

		<p>I 4.5. Disaharidi (sastav, osobine, upotreba).</p> <p>I 4.6. Polisaharidi (amidon, celuloza, glikogen, struktura, osobine, prostranjenost, upotreba).</p> <p>I 4.7. Alkaloidi i vitamini (opšte osobine, fiziološko djelovanje u organizmu).</p> <p>I 4.8. Aminoacidi i proteini (sastav, naziv, klasifikacija, osobine, fiziološko djelovanje u organizmu).</p> <p>I 4.9. Polimeri (sastav, dobijanje, osobine, klasifikacija, značaj).</p>	<p>sastavnih jedinica;</p> <p>8. da opisuju osobine ugljovodonika i njihov značaj;</p> <p>9. da prikazuju disaharide i polisaharide sa hemijskim formulama molekularnih modela;</p> <p>10. da klasifikuju alkaloidne na osnovu djelovanja;</p> <p>11. da opisuju fiziološko djelovanje alkaloida i vitamina u organizmu;</p> <p>12. da vrednuju značaj alkaloida i vitamina za normalno funkcionisanje organizma i njegovu zaštitu;</p> <p>13. da opisuju strukturu aminokiselina i proteina;</p> <p>14. da klasifikuju aminokiseline na osnovu položaja funkcionalne grupe;</p> <p>15. da opisuju strukturu proteina;</p> <p>16. da vrednuju značaj proteina za razvoj životnih procesa;</p> <p>17. da opisuju način formiranja polimera;</p> <p>18. da klasifikuju polimere na osnovu njihovog porijekla;</p> <p>19. da vrednuju značaj polimera za život i u industriju, i njihov utjecaj na zagađenje sredine.</p>	<p><i>jedinjenja na životinjskoj</i></p> <p>▪ Industrija (<i>proizvodnja i upotreba polimera</i>)</p>
--	--	--	--	--

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Za uspješnu realizaciju Nastavnog plana i programa hemije neophodno je primjenjivati metode, tehnike i raznovrsne forme rada i jedan itav kompleks procedura (nove informacije, ponavljanje, utvrđivanje, vježbe, zadatke, rad sa projektima, praktičan rad, materijalna tehnika sredstava (crteži, dijagrami, modeli, grafikoni, laboratorijske posude, instrumenti i druga savremena tehnika sredstva, kompjuter i dr.).

Odabir metoda je kompetencija predmetnog nastavnika. Ona se usklađuje sa potrebama i zahtjevima učenika, sa prirodom sadržaja nastavne teme, sa didaktičkom osnovom, sa nivoom uzrasta učenika i dr.

Metode i tehnike rada sa učenicima treba da budu kombinovane i raznovrsne, obzirom da podstiču dinamiku učenja, suzbijaju monotoniju i motiviraju učenike za nastavu.

Metode, tehnike i forme rada sa učenicima su takođe raznovrsne, kao i vrste nastave i učenja. One treba da budu u funkciji lakšeg usavršavanja gradiva i brže i preciznije primjene znanja, navika, vještina, stavova i vrijednosti hemije, a posebno onih koja su potrebna u rješavanju svakodnevnih problema.

Ciljajući ispunjavanju zahtjeva za kvalitetnim učenjem sugerišu se nekoliko metoda, formi rada i različitih tehnika:

- direktna nastava (prepričavanje, objašnjenje, praktične vježbe i primjeri);
- nedirektna nastava (razmatranje, otkrivanje, rješavanje problema);
- konstruktivizam ili nastava preko pitanja (tehnika pitanja upućena učenicima);
- diskusija i učenje u saradnji (preko malih grupa, većih grupa i sa svim učenicima);
- nastava preko mišljenja (kritičko mišljenje, stvaralačko, rješavanje problema kompjuterom);
- učenje preko projekata i istraživačkih radova na terenu;
- nastava preko demonstriranja i eksperimenata;
- učenje preko multimedijalnih sredstava, a posebno preko kompjutera;
- samoistraživanje;

- u enje u prirodi i u industrijalnim objektima.

U svim slu ajevima, primjena metoda ili nastavnih tehnika treba da se udruži sa upotrebom materijala i adekvatnim didakti kim sredstvima, bez kojih se ne mogu posti i o ekivani rezultati.

VREDNOVANJE

Vrednovanje je djelatnost i instrument koji se koristi da bismo procjenili rad i postignu a u enika. Ono ima ulogu mjernog aparata koji razjašnjava situaciju u kojoj se nalazi u enik. Vrednovanje, kao jedan širi sistem, polazi od procesa u enja u enika i obuhvata sljede e kategorije vrednovanja:

- formativano,
- dijagnosti ko,
- koncizno,
- motiviraju e.

Stalno vrednovanje, poslije svake nastavne teme, daje bolje rezultate. Ono ne mjeri samo ste ena znanja, ali vrednuje stepen dostignu a, kao jedan edukativni postupak koji ostavlja tragove na li nost u enika. Završno vrednovanje obuhvata opštu aktivnost u enja u enika (usmeni odgovori, projekti, seminarski radovi, ponašanja u grupi, sposobnosti koje sti u tokom eksperimentalnog rada, doma i zadaci, rezultati testiranja i ispita i dr.).

Vrednovanje u enika obuhvata tri glavna polja:

- saznajne sposobnosti (kognitivne);
- emocionalne sposobnosti (afektivne) i
- psihomotori ke sposobnosti.

Nastavnik odabira i upotrebljava sredstva i raznovrsne tehnike vrednovanja i, poslije obrade sadržaja programa, u enici se vrednuju ocjenama (za jednu temu, za jednu cjelinu, za jedan semester ili polugo e, i na kraju školske godine). Vrednovanje treba da bude

transparentno prema učenicima, roditeljima, službenicima obrazovanja i zajednici.

Zaključci i vrednovanje učenika služe nastavnicima za postizanje raznih ciljeva:

- da osiguraju informacije oko napredovanja učenika;
- da osiguraju nastavnu informaciju učenicima;
- da motivišu učenike;
- da zabilježe napredak učenika;
- da obezbijede realizaciju aktuelnih objekata;
- da vrednuju spremnost učenika za sticanje znanja u budućnosti;
- da reflektiraju popravak nastave, zasnovan na vrednovanju drugih i na samovrednovanju.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Da bi se uspješno realizovala nastava i učenje programa hemije, nastavnici i učenici treba da koriste različita sredstva informisanja, kao što su:

- laboratorija hemije ili mobilna laboratorija;
- udžbenik hemije, priručnik za nastavnike, praktikum, radna sveska i druge slične knjige na bosanskom jeziku i na stranim jezicima;
- *Periodični sistem elemenata*, fotografije, modeli, skice, dijagrami, makete, kolekcije različitih materijala;
- stručni i naučni časopisi, rječnik, enciklopedija;
- multimedijalne opreme (kompjuterski programi, internet, CD).
- *TV-aparat* sa videorekorderom, grafoskop, fotoslajdovi, videokasete koje sadrže razne naučne materijale sa interesom za učenike.
- Druga potrebna literatura koja postoji u bibliotekama ili druga sredstva koja postoje na tržištu.

Kompetencija je nastavnika da, u zavisnosti od uslova u kojima radi škola, izabere izvor informacija i pomoćna nastavna sredstva, posveti pažnju i pažnju ravnoteži eksperimentalnih podataka, usmeno, vizuelno, sa posebnim naglaskom na ono što je bitno za učenje. Ovaj izbor treba uvijek uvažavati, uvajati i podižu i nivo kvaliteta nastave i učenja.

Ova sloboda odabira nastavnih sredstava treba da pripadne i učeniku.

GEOGRAFIJA – KOSOVO I ZEMLJE U OKRUŽENJU

(1 čas nedjeljno, 35 časova godišnje)

UVOD

Geografija za IX razred ima za objekat proučavanje prostora Balkanskog poluostrva, Kosova, Albanije i susjednih država, upoznavaju i opšte i posebne karakteristike njihovog prostora, kao i ulogu prirodnih i društveno-ekonomskih uslova u razvoju ovih mjesta.

CILJEVI

Program predmeta Geografija za IX razred ima sljedeće ciljeve:

- **razvijanje sposobnosti učenika za upoznavanje i shvatanje geografskog položaja Kosova, njegovih prirodnih odlika** (geološka građina, reljef, klima, voda, vrste zemljišta i biljni i životinjski svijet), **humanih svojstava Kosova** (stanovništvo, naseljena mjesta i ekonomske djelatnosti), kao i okolnih mjesta, **shvataju i vežu** ih u prirodnim i društvenim uslovima i **njihov utjecaj** na ljudske aktivnosti, **izazove i perspektive**;
- **razvijanje sposobnosti učenika za poštovanje kulturnog i prirodnog naslijeđa** Kosova i njegove okoline;
- **razvijanje sposobnosti učenika u sticanju vještina i navika** pri upotrebi verbalnih podataka, količinskih i simboličnih iz teksta, fotografija, tabelara, dijagrama i karti;
- **razvijanje sposobnosti učenika za pravilnu upotrebu, i sa odgovornošću, znanja**, stečenih vještina i navika u nastavi geografije Kosova i njegove okoline;

- razvijanje sposobnosti u enika **za poštovanje ljudskih prava** na Kosovu i šire, nacionalnu jednakost, vjersku, jezičnu, kulturnu, jednakost među polovima i angažovanje u iznalaženju rješenja lokalnih problema, nacionalnih, regionalnih i dr.

OPŠTI OBJEKTIVI

U enik treba:

➤ Da poznaje:

- činjenice o prirodnim i humanim svojstvima Kosova i njegovih okolnih mjesta;
- koncepte o prirodnim i humanim karakteristikama Kosova i njegovih okolnih mjesta.

➤ Da shvati:

- geografske specifičnosti Kosova i okolnih mjesta (njihove prirodne specifičnosti, društvene, ekonomske, kulturne i političke).

➤ Da primjenjuje:

- upotrebu grafikona, dijagrama, tematskih karti i sl. iz statističkih podataka o Kosovu i okolnim mjestima;
- izradu karti, grafikona, dijagrama i sl. iz statističkih podataka o Kosovu i okolnim mjestima.

➤ Da analizira:

- utjecaj prirodnih uslova, društvenih, kao i političkih faktora na Kosovo i mjesta oko njega;
- ulogu prirodnih uslova i društvenih faktora u društvenom i ekonomskom razvoju Kosova i mjesta oko njega.

➤ Da vrednuje:

- ulogu prirodnih uslova i društvenih faktora u ekonomskom razvoju Kosova i mjesta oko njega;
- utjecaj ljudskih djelatnosti na životnu sredinu.

➤ Da razvija stavove i vrijednosti:

- za raznolikost prirodnih, humanih i kulturnih svojstava Kosova i mjesta oko njega, kao i prirodnih i ljudskih resursa.

U shvatanju personalnog vladanja da je kooperativan, otvoren, tolerantan, pošten, voljan, kritičan, sposoban za rad u grupi, u paru, u upotrebi literature, leksikona, enciklopedija, interneta, obrazovnih televizijskih programa, da je sposoban za rad i saradnju sa drugim zajednicama i dr.

Planiranje programskih sadržaja na osnovu nacionalne pripadnosti

Kategorije	Potkategorije	Nastavne cjeline	Albanci		Srbi i Crnogorci		Bošnjaci		Turci		Hrvati	
			Br. asova	%	Br. asova	%	Br. asova	%	Br. asova	%	Br. asova	%
		- Balkansko poluostrvo	1+0	2.7	1+0	2.7	1+0	2.7	1+0	2.7	1+0	2.7
Region	Kosovo i zemlje oko njega	- Kosovo	15+8	62.2	15+8	62.2	15+8	62.2	15+8	62.2	15+8	62.2
		- Albanija	5+2	18.9	2+1	8.1	2+1	8.1	2+1	8.1	2+1	8.1
		- Makedonija	1+0	2.7	1+0	2.7	1+0	2.7	1+0	2.7	1+0	2.7
		- Srbija i Crna Gora	1+1	5.4	4+2	16.2	1+1	5.4	1+1	5.4	1+1	5.4
		- BiH i Hrvatska	1+0	2.7	1+0	2.7	4+1	13.5	1+0	2.7	4+1	13.5
		- Turska	1+1	5.4	1+1	5.4	1+1	5.4	4+2	16.2	1+1	5.4
		Ukupno:	25+12	100	25+12	100	25+12	100	25+12	100	25+12	100

Planiranje programskih sadržaja na osnovu nacionalne pripadnosti

Kategorije	Potkategorije	Nastavne cjeline	Br. asova	Ukupan br. asova	% asova
Region	Kosovo i zemlje oko njega	Balkansko poluostrvo	1+0	1+0	2.7
		Kosovo Geografski položaj, veli ina, granice Priroda Kosova Stanovništvo i naseljena mjesta Ekonomija Regioni Kosova	1+1 4+2 4+2 4+2 2+1	15+8	62.2
		Albanija (za Albance) Geografski položaj, fizi ke i humane odlike Zapadni region Sjeverni region Centralni region Južni region	1+0 1+1 1+0 1+1 1+0	5+2	18.9
		Albanija (za minoritete) Položaj i prirodne odlike Stanovništvo, naselja, ekonomija	1+0 1+1	2+1	8.1
		Makedonija Položaj, prirodne odlike, stanovništvo, ekonomija	1+0	1+0	2.7
		Srbija i Crna Gora Položaj, prirodne odlike, stanovništvo, ekonomija	1+1	1+1	5.4

		Srbija i Crna Gora (za Srbe i Crnogorce)			
		Geografski položaj i prirodne odlike	1+0		
		Stanovništvo i naseljena mjesta	1+1	4+2	16.2
		Ekonomski razvoj i njegova struktura	1+0		
		Regioni i unioni	1+1		
		Bosna i Hercegovina i Hrvatska			
		Položaj, prirodne odlike, stanovništvo i ekonomija	1+0	1+0	2.7
		Bosna i Hercegovina i Hrvatska (za Bošnjake i Hrvate)			
		Geografski položaj i prirodne odlike	1+0		
		Stanovništvo i naseljena mjesta	1+1	4+1	13.5
		Ekonomski razvoj i njegova struktura	1+0		
		Regioni	1+0		
		Turska			
		Položaj, prirodne odlike, stanovništvo i ekonomija	1+1	1+1	5.4
		Turska (za Turke)			
		Geografski položaj i prirodne odlike	1+0		
		Stanovništvo i naseljena mjesta	1+1	4+2	16.2
		Ekonomski razvoj i struktura ekonomije	1+1		
		Regioni	1+0		
		Ukupno:	25+12	25 + 12	100.0

Programski sadržaji predmeta – Kosovo i mjesta oko njega

Kate- gorije	Potkate- gorije	Programski sadržaji	O ekivani rezultati	Me upredmetna povezanost
Region	Kosovo i zemlje oko njega	Balkansko poluostrvo	<i>U enik treba:</i> - da objasni geografski položaj i prirodne odlike Balkanskog poluostrva; - da evidentira osnovne karakteristike stanovništva i ekonomske djelatnosti;	<i>Geologija Klimatologija Hidrografija Biogeografija</i>
		Kosovo (geografska pozicija, veli ina i granice).	- da analizira ulogu položaja poluostrva na njegov ekonomski razvoj; - da uporedi veli inu Kosova sa državama u regionu; - da kaže kojim je dolinama, klisurama i planinskim grebenima Kosovo povezano sa okolnim mjestima i sa kojim se državama prirodno i etni ki grani i;	<i>Historija Ekonomija Historija kulture</i>
		Priroda Kosova (geološki sastav reljef, vrste zemljišta, klima, hidrografija, biljni i životinjski svijet).	- da objasni glavne osobine geološkog sastava; - da razlikuje glavne vrste stijena; - da razlikuje glavne oblike reljefa i njihove osobine; - da argumentuje ulogu oblika reljefa u ljudskim djelatnostima; - da objasni klimatske faktore i elemente; - da opiše glavne osobine klimatskih tipova; - da vrednuje ulogu klime u ekonomiji i društvu; - da objasni osnovne karakteristike hidrografije; - da razlikuje rje ne dubine i njihove osobine na Kosovu; - da razlikuje tipove jezera i njihove osobine; - da vrednuje ulogu voda u ekonomskom razvoju;	<i>Geologija Fizi ka geografija Humana geografija Biogeografija</i>

			<ul style="list-style-type: none"> - da razlikuje glavne tipove zemljišta i njihove osobine; - da argumentuje uzroke degradacije, erozije, zagaenja i zloupotrebe zemljišta; - da objasni glavne osobine živog svijeta na Kosovu; 	
		<p>Stanovništvo i mjesta stanovanja (naseljavanje, broj, gustina, prirodna i mehani ka kretanja, struktura stanovništva, tipovi naseljenih mjesta, sela, njihove osobine, gradovi, broj i porast stanovništva u gradovima).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da kaže uzroke ranih naseljavanja Kosova; - da argumentuje drevnost albanskog stanovništva i drugih naroda na Kosovu; - da opravda uzroke promjena brojnosti albanskog stanovništva i drugih naroda tokom historijskih perioda; - da komentariše razlike u gustini stanovništva; - da objasni faktore visokog nataliteta i prirodnog porasta, kao i niskg mortaliteta, obrazlažu i uzroke; - da opiše glavne osobine stanovništva Kosova; - da objasni glavne razloge zašto Kosovo ima visok stepen mlade populacije, razlike među polovima, nepovoljnu strukturu, analfabetizam i dr.; - da kaže glavne grupe stanovništva prema nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti; - da objasni faktore koji su uticali i uti u na migraciju stanovništva i njihove glavne faze; - da analizira veze dijaspore sa rodnim mjestom ranije i sada; - da razlikuje glavna naseljena mjesta na Kosovu; - da objasni kriterije podjele naseljenih mjesta i njihove funkcije; - da objasni veze između industrijalizacije, urbanizma i deagrarizacije; 	<p><i>Historija</i> <i>Demografija</i> <i>Ekonomija</i> <i>Historija kulture</i> <i>Politikologija</i></p>

		<p>Ekonomija i faktori ekonomskog razvoja (poljoprivreda i njene grane, rudarstvo i njene grane, rudarstvo i industrija, transport, trgovina, zanatstvo i turizam).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da razlikuje prirodne i društvene faktore koji utiču na ekonomski razvoj Kosova; - da vrednuje ulogu historijskih, političkih i društvenih uslova u ekonomskom razvoju Kosova; - da objasni koje mjesto zauzima poljoprivredna ekonomija Kosova; - da komentariše uticaj historijskih (političkih i društvenih) uslova u razvoju poljoprivrede Kosova; - da kaže glavne grane poljoprivrede i njihov nivo razvoja; - da argumentira prilagodjenost geografske sredine razvoju poljoprivredne ekonomije; - da kaže koje podzemno bogatstvo ima Kosovo za razvoj industrije; - da objasni kako su uticali politički i društveni uslovi na razvoj industrije Kosova; - da kaže glavne grane industrije Kosova, opisišu i njihove glavne osobine; - da na karti odredi najznačajnije industrijske centre i regione Kosova; - da komentira od čega zavisi budući razvoj industrije Kosova; - da razlikuje glavne faktore koji utiču na razvoj transporta; - da opiše pozitivne i negativne strane automobilskog transporta, željeznikog, kao i njihov razvoj; - da objasni glavne prirodne, kulturne i društvene uslove koji utiču na razvoj turizma Kosova; - da komentariše ulogu turizma, trgovine, transporta i usluga u ekonomskom razvoju Kosova; 	<p><i>Ekonomija Politička ekonomija</i></p>
--	--	--	--	---

		Regioni Kosova (Isto ni i zapadni region).	<ul style="list-style-type: none"> - da razlikuje glavne regione Kosova, koriste i njihove karakteristi ne prirodne odlike, društvene i ekonomske; - da objasni koji su regioni pod rizikom od zaga enosti vode, vazduha, i zemljišta; - da komentariše rizik koji se javlja od zaga enosti geografske sredine na mnogim stranama Kosova; 	<p><i>Fizi ka geografija</i></p> <p><i>Humana geografija</i></p> <p><i>Biologija</i></p>
		Albanija (geografski položaj, prirodne, društvene i ekonomske odlike).	<ul style="list-style-type: none"> - da objasni geografska svojstva Albanije; - da objasni glavna prirodna svojstva Albanije; - da evidentira glavne karakteristike stanovništva i ekonomije Albanije; - da na karti razlikuje glavne regione Albanije; - da objasni glavne karakteristike položaja, geološki sastav, reljef, klimu, hidrografiju, zemljište, stanovništvo, naseljena mjesta i ekonomiju zapadnog, sjevernog, centralnog i južnog regiona Albanije; 	
		Albanija (za minoritete) (položaj, prirodne, društvene i ekonomske odlike, regioni).	<ul style="list-style-type: none"> - da objasni svojstva geografskog položaja, kao i one prirodne u Albaniji; - da evidentira glavne karakteristike stanovništva, naseljena mjesta i ekonomiju Albanije; - da razlikuje geografske regione i njihove glavne karakteristike; 	<p><i>Prirodne nauke</i></p> <p><i>Demografija</i></p> <p><i>Ekonomija</i></p> <p><i>Regionalna geografija</i></p>
		Makedonija (geografski položaj, prirodne odlike, stanovništvo, ekonomija i regioni).	<ul style="list-style-type: none"> - da analizira ulogu geografskog položaja Makedonije; - da evidentira glavne karakteristike stanovništva, naseljena mjesta i ekonomiju Makedonije; - da razlikuje geografske regione i njihove glavne karakteristike; 	<p><i>Prirodne nauke</i></p> <p><i>Humane nauke</i></p> <p><i>Regionalna geografija</i></p>

		<p>Srbija i Crna Gora (geografski položaj, prirodne odlike, stanovništvo i ekonomija, regionalna podjela).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da objasni odlike geografskog položaja i prirodne uslove; - da razlikuje glavne karakteristike stanovništva i ekonomije; - da objasni organizovanje i politiku i regionalnu podjelu Srbije i Crne Gore; 	<p><i>Fizička geografija</i> <i>Humana geografija</i></p>
		<p>Srbija i Crna Gora (za Srbe i Crnogorce) (geografski položaj, prirodne odlike, stanovništvo, ekonomija, regionalna podjela).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da analizira ulogu geografskog položaja Srbije i Crne Gore; - da objasni glavne odlike prirode Srbije i Crne Gore; - da razlikuje osnovne osobine stanovništva i ekonomije; - da objasni uticaj historijskih, političkih i društvenih uslova u ekonomskom razvoju i njihovih glavnih grana; - da razlikuje grane i glavne industrijske reone; 	
		<p>Bosna i Hercegovina i Hrvatska (za Bošnjake i Hrvate) (geografski položaj, prirodne odlike, ekonomija i regioni).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da objasni odlike prirode i prirodnih uslova; - da evidentira osnovne karakteristike stanovništva ovih mjesta; - da razlikuje prirodne uslove i društvene faktore u ekonomskom razvoju BiH i Hrvatske; - da kaže glavne grane ekonomije i njihove osobine; - da razlikuje vrste, rezerve i proizvodnju glavnih ruda u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj; 	<p><i>Veza prirode sa društvom i ekonomskim i političkim problemima (na navedenim prostorima)</i></p>

		<p>Turska (<i>za druge</i>) (položaj, priroda, stanovništvo, ekonomija i glavni regioni).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da objasni interesantan položaj, odlike prirode, stanovništvo i ekonomiju; - da razlikuje glavne regione i njihove specifične odlike; 	
		<p>Turska (<i>za Turke</i>) (geografski položaj, priroda, stanovništvo, ekonomija i tipični regioni).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da objasni položaja i prirodne odlike Turske; - da evidentira osnovne karakteristike stanovništva i ekonomski razvoj Turske; - da razlikuje prirodne uslove i društvene faktore koji utiču na ekonomski razvoj; - da kaže glavne grane ekonomije i nivo njihovog razvoja; - da razlikuje glavne geografske regione i da zabilježi njihove glavne osobine. 	

METODOLOGIJA U ENJA

Primjena metoda, tehnika, strategija i raznih oblika organizovanja procesa nastave je profesionalno pravo predavača. Preporučuje se da za mnoge aspekte metodološkog polja, kako one teorijske i one aplikativne, ukaže posebna pažnja. Metodologija treba da se unaprijed odabere u skladu sa sadržajem teme koja će se obrađivati, ali u zavisnosti od didaktičke osnove i nivoa geografskog obrazovanja učenika.

Dobro je da je metodologija, u cjelini, na usluzi usvajanja i brže i ta nije upotrebe znanja, navika i vještina, kao i geografskih vrijednosti, u prvom redu onih koje su potrebne u rješavanju problema iz svakodnevnog života.

Poželjno je da se didaktičke metode prepliću jedna s drugom tokom nastavnog časa u skladu sa karakterom znanja, predmetnim objektivima i u funkciji novih tehnologija koje se mogu koristiti i od strane nastavnika i od strane učenika.

Iz grupe verbalnih metoda za korišćenje se predlažu: metoda izlaganja, razgovora, demonstriranja, ilustriranja, pripovijedanja, slobodne diskusije i dr.

Nastava *sa učenikom u centru* je vrlo poželjna za primjenu u razredu, u cilju aktivnog usvajanja i dužeg pamćenja. Diskusije se mogu organizovati sa cijelim razredom, u paru, u grupi i sl., dok učenje u saradnji može da se odvija putem raznih tehnika, kao što su: *brainstorming* (navala misli), plod mišljenja (*klaster*), tehnika izrade i upućivanja pitanja, insert, tabelar inserata, diskusija koja rješava problem, nastava otkrića, tabele, tabela koncepata, umijem da uim, mreža diskusije, prethodni termini, dvodjelni dnevnik, zadnju riječ uvaj za mene, grupe eksperata (*džikso sa preplitanjem*), Venov dijagram, na kub, petostih, esej, lice galerije, televizijski program i dr.

Oblici rada u nastavi geografije

U nastavnom procesu realiziranja programskih sadržaja geografije Kosova i mjesta oko njega mogu se primjenjivati razni oblici rada:

- individualni,
- u paru,
- u grupi,
- rad sa cijelim razredom, i dr.

Metodologija vrednovanja

Verifikovanje i vrednovanje stupnja usvojenosti geografskih znanja u enika je veoma značajan proces za uspješnu primjenu ovog programa. Iz tog razloga, sugerira se da se vrednovanje usredsrijedi na količinske i kvalitativne aspekte nivoa postignuća i određeni opšti i specifični aspekti od strane učenika. Dakle, doprinosnija su svakodnevna vrednovanja, ocjenjivanja i sistematska vrednovanja, po mogućnosti za sve učenike.

VREDNOVANJE

Vrednovanje zahtijeva:

- jasne nastavne objektivne,
- motivisanje učenika,
- poznavanje iskustva i sposobnosti učenika,
- jasne zahtjeve učenika i efikasne metode i nastavne tehnike.

Vrednovanje se bazira na:

- šta kažu, šta pišu i šta rade učenici.

Instrumenti vrednovanja

Predmetni nastavnik i škola treba da odaberu i primjenjuju dovoljan broj instrumenata za mjerenje i vrednovanje, kao što su:

- posmatranje (praćenje);
- upitnik (samovrednovanje);
- pismeni izvještaj jednog praktičnog rada ili jednog istraživanja;
- usmeno izlaganje;
- pismeno izražavanje;
- kontrolni list za manevarske vještine učenika;
- dosije ili portfolio (samovrednovanje);
- test zasnovan na kriterijima i objektivima;

- test postignuća sačinjen po zahtjevima (od pitanja):
 - sa mnogim alternativnim odgovorima,
 - sa otvorenim i kratkim pitanjima,
 - sa otvorenim i odabranim pitanjima, kao i svaki drugi instrument koji nastavnik smatra neophodnim.

Etape vrednovanja:

- kontrola, npr., šta učenik zna (šta je postignuto), i šta ne zna (šta nije postignuto);
- mjerenje, ono što se kontroliše - mjeri se.

Vrednovanje podrazumijeva postavljanje jedne prosude količinske vrijednosti ili kvalitativne, zasnovane na misaonom mjerenju.

Kategorije vrednovanja:

- formativno,
- dijagnostičko,
- uopšteno (testiranje),
- motivaciono.

Sva navedena vrednovanja se vrše od strane nastavnika, tj. unutrašnje vrednovanje.

Stupanj dobiti

Na kraju školske godine svaki učenik treba da dostigne jedan stupanj postignuća:

- odličan (veoma visoko postignuće),
- vrlo dobar (više postignuće),
- dobar (srednje postignuće),
- dovoljan (ograničeno postignuće),
- nedovoljan (nedovoljno postignuće).

Upotreba udžbenika i drugih nastavnih izvora:

- *odgovaraju i školski udžbenik;*
- *priručnik;*
- *atlas;*
- *globus;*
- *razne karte (mape);*
- *brošure;*
- *fotografije, posteri, šeme, dijagrami, tabele, grafikoni;*
- *fotoslajdovi, videokasete;*
- *kompjuterski programi, CD i dr.*

DRUŠTVENE NAUKE

- GRAĐANSKO VASPITANJE
- HISTORIJA

GRA ANSKO VASPITANJE

(1 čas nedjeljno, 35 časova godišnje)

UVOD

Program predmeta Gra ansko vaspitanje za IX razred usklađen je potrebama učenika u sticanju znanja i vještina koje su povezane sa uzrastom na kraju drugog ciklusa školovanja. Učenici ovog uzrasta su mladi adolescenti koji se nalaze na pragu svoje profesionalne orijentacije i obično su zainteresirani za angažovanje u klubove, udruženja i razne društvene organizacije. Stoga, program ovog predmeta za deveti razred nudi znanja o ovim oblicima organizovanja i o njihovim funkcijama i efektima u zajednici i u društvu.

Tokom dosadašnjeg školovanja učenici su stekli iskustvo i različite utiske o nastavnom predmetu. Njihovo stečeno iskustvo služi kao osnova za naredno vrednosno određivanje i za pripremu za više cikluse školovanja. Da bi učenici postali što pripremljeniji za novi ciklus školovanja, program gra anskog vaspitanja za IX razred u učenicima nudi jedan broj tema o raznim pitanjima o kulturi, komunikaciji i sredini.

Od osam tematskih kategorija, koje ukupno imaju udžbenici za gra ansko vaspitanje, samo dvije od njih učene se u devetom razredu. Ove dvije, veoma široke tematske kategorije, s jedne strane, nude učenicima mogućnost za sticanje znanja i stvaranje navika, i, s druge strane, iskustvo u aktivnostima i konkretnim društvenim organizovanjima.

Naravno, učenje o ovim pitanjima ne može biti teorijsko učenje i opterećeno nepotrebnim apstrakcijama, već može biti praktično učenje, zasnovano na stvarnim i konkretnim primjerima iz života društvenih grupa i institucija, kulture i komunikacije, vrijednosti i vjerovanja, kao i iz sredine.

Ove dvije tematske kategorije, za učenike IX razreda, nude mnoge primjere primjene znanja i vještina o gra anskom društvu.

CILJEVI PREDMETA

Program predmeta Građansko vaspitanje za IX razred ima za cilj:

- razvijanje vještina prilagođavanja, integrisanja i djelovanja na aktivan i odgovoran način preko osnovnih socijalnih grupa, kao što su: porodica, škola, klubovi, udruženja i razne institucije;
- razvijanje osjećaja odgovornosti i posvećenosti za aktivno učestvovanje u građanskom životu, poštovanje i demokratske principe rada, bilo u nevladinim ili vladinim organizacijama i institucijama;
- pripremanje učenika kako bi postali aktivni učesnici građanskog društva i kako bi znali da pred državnim organima iskažu zahtjeve za rješavanje pojedinačnih, grupnih ili kolektivnih problema;
- formiranje navika za pravilno komuniciranje, tolerantno ponašanje i razumijevanje u multikulturnom komuniciranju, kao i podsticanje formiranja vještina za upotrebu savremene tehnologije komuniciranja;
- sticanje vještina u poštovanju ljudskog dostojanstva, ljudske kulturne i ekološke raznolikosti, kao i stvaranje navika za očuvanje sredine.

OBJEKTIVI PREDMETA

Na osnovu ciljeva predmeta Građansko vaspitanje, učenik IX razreda treba da postigne sljedeće objektivne:

Da razvija stavove i vrijednosti:

- da bude otvoren i tolerantan prema osobama druge pripadnosti: polne, etničke, vjerske, kulturne, rasne, ili prema osobama kojima se trgovalo;
- da se suprotstavi raznim oblicima predrasuda i diskriminacije na osnovu starosti, pola, vjerske, nacionalne ili rasne pripadnosti, obuhvatajući i žrtve trgovine ljudskim bićima;
- da bude hrabar i voljan da učestvuje u aktivnostima klubova i udruženja koji se bave razvojem kulture i građanske svijesti koji djeluju u zajednici gdje živi i u društvu;

- da bude hrabar i voljan da učestvuje u institucionalnim aktivnostima i organizacijama koje razvijaju projekte za borbu protiv trgovine ljudskim bićima, prostitucije, narkomanije i sl.

Da poznaje:

- pojmove, kao: klub, udruženje, institucija, demokratsko upravljanje, civilno društvo, i druge pojmove koji su povezani sa poljem djelovanja aktivnosti klubova, udruženja i nevladinih i vladinih institucija;
- stanje i razne oblike organizovanja civilnog društva na Kosovu;
- različite društvene institucije;
- na uticaja i učestvovanja građana u rješavanju pojedinačnih ili zajedničkih problema za zajednicu i društvo;
- pojave i karakteristike trgovine ljudskim bićima;
- trendove razvoja savremene tehnologije komunikacije.

Da razumije:

- značaj uloga svjetskih jezika za komunikaciju i razmjenu informacija sa vršnjacima širom svijeta;
- zadatke i odgovornosti rukovodilaca, članova ili učesnika klubova, udruženja ili drugih institucija koji djeluju u zajednici i u društvu;
- ulogu i način za zaustavljanje i borbu protiv trgovine ljudskim bićima u svojoj zajednici i šire;
- ulogu škole i učesnika u zaustavljanju trgovine ljudskim bićima;
- ulogu informativne tehnologije u transkulturnoj i transnacionalnoj komunikaciji;
- značaj uloga sredine i razvoj društvenih aktivnosti, oslanjajući se na principe održivog razvoja.

Da vrednuje:

- aktivnosti klubova i udruženja koji djeluju u zajednici i u društvu;

- značaj borbe protiv predrasuda i stereotipova koji ometaju me ukulturalnu komunikaciju, kao i značaj poštovanja ljudskog dostojanstva, kulturne i ekološke različitosti;
- uticaj klubova i udruženja na svakodnevni život zajednice i društva.

Da primjenjuje:

- li ne zadatke i odgovornosti koji se odnose na porodični život, klubove, udruženja, školu, obuhvataju i plan protiv trgovine ljudskim bićima, u školi, zajednici i u društvu;
- poštovanje ljudskih prava i ljudskog dostojanstva žrtava trgovine ili drugih oblika ljudskog nasilja;
- pravila, procedure i zakone koji se odnose na aktivnosti klubova, udruženja i institucija;
- principe održivog razvoja u aktivnostima klubova, udruženja i institucija.

Da analizira:

- uzroke koji utiču na nepovredivost jedne osobe ili zajednice, kao i socijalno-ekonomske uslove koji omogućavaju trgovinu ljudskim bićima;
- efekte djelovanja klubova, udruženja i institucija na Kosovu;
- faktore koji pomažu, kao i one koji ometaju me ukulturalnu komunikaciju.

Da sintetizuje:

- ulogu civilnog društva u razvoju demokratije i građanskih vrijednosti na Kosovu;
- ulogu društvenih institucija u zaustavljanju trgovine ljudskim bićima, prostitucije, narkomanije i drugih negativnih pojava;
- mogućnosti, potrebe i značaj me ukulturalne komunikacije u savremenom društvu.

STRUKTURA PREDMETA

KATEGORIJE	POTKATEGORIJE	BROJ ASOVA
GRUPE I INSTITUCIJE	Porodica	11
	Škola	
	Klubovi, udruženja i institucije	
KULTURA	Jezik i komunikacija	21
	Kulturne vrijednosti i vjerovanja	
	Me ukulturalna komunikacija	
	Briga o sredini	

PROGRAMSKI SADRŽAJ

Porodica

U enik u i:

Razli iti tipovi porodice i njena uloga u socijalizaciji pojedinca; struktura uloga i odnosa polova, kao i generacija u porodici; promjene u savremenoj porodici; komuniciranje i saradnja *roditelji - djeca*, kao neophodna potreba u vaspitanju i zdravom razvoju djece; trgovina ljudskim bi ima, nasilje nad polovima i nasilje u porodici.

O ekivani rezultati:

U enik treba da:

- razlikuje savremenu porodicu od tradicionalne porodice;
- analizira uloge polova i generacija u porodici;
- analizira ulogu porodice u zaustavljanju trgovine ljudskim bi ima;
- analizira socijalne, ekonomske i tehnološke faktore koji uti u na promjenu uloga i funkcija u porodici;

- analizira socio-ekonomske faktore i njihov uticaj na nepovredivost pojedinca i socijalne grupe;
- shvata potrebu za otvorenijom saradnjom i komunikacijom između roditelja i djece;
- vrednuje značaj brige, razumijevanja i porodične harmonije u formiranju zdrave ličnosti i značaj socijalizacije djece.

Škola

U enik u i:

Škola, kao nezamjenljiv obrazovni i socijalni faktor, struktura i školski sistem na Kosovu i u nekim drugim državama; uloga škole u transmetiranju vrijednosti u enika; različite vrste škola i profesija, stalno školovanje i sl.

Očekivani rezultati:

U enik treba da:

- razlikuje ulogu škole u vaspitanju i u socijalizaciji djece;
- shvata ulogu škole u zaostavljanju trgovine ljudskim bićima;
- analizira školski sistem na Kosovu i upoređuje ga sa drugim zemljama;
- vrednuje značaj školovanja i stručnog osposobljavanja;
- vrednuje potrebu stalnog obrazovanja.

Klubovi, udruženja i institucije

U enik u i:

Vrste klubova, udruženja i vrste aktivnosti koje se odvijaju u njima; uloga klubova i udruženja u savremenom društvu; vrste institucija po aktivnostima ili djelovanju; civilno društvo i njegova uloga u demokratskom društvu; uloga i razvoj civilnog društva na Kosovu.

Očekivani rezultati:

U enik treba da:

- razlikuje različite vrste klubova, udruženja i institucija koji se nalaze u lokalnoj, nacionalnoj ili međunarodnoj zajednici;

- objašnjava ulogu civilnog društva u demokratiji;
- vrednuje ulogu civilnog društva na Kosovu;
- vrednuje ulogu mladih u razvoju civilnog društva na Kosovu;
- vrednuje ulogu mladih u zaustavljanju trgovine ljudskim bićima i reintegraciji žrtava trgovine.

Jezik i komunikacija

U enik u i:

Jezik kao sredstvo komunikacije; na in govora ili komuniciranja putem žargona, dijalekta, književnog jezika, stranog jezika i svjetske književnosti; oblici neverbalne komunikacije (jezik tijela, znakova ili simbola); oblici javnog komuniciranja i savremena tehnologija komuniciranja.

O ekivani rezultati:

U enik treba da:

- shvata zna aj jezi ke kulture i kulture komuniciranja;
- objašnjava razli ite oblike i nivoe jezi kog komuniciranja;
- analizira neverbalne oblike izražavanja i njihov zna aj u komunikaciji;
- vrednuje ulogu savremene tehnologije (elektronski mediji, mobilni telefoni, internet, satelitska komunikacija) u globalnoj komunikaciji.

Kulturne vrijednosti i vjerovanja

U enik u i:

Kultura i njeni sastavni elementi; vrijednosni sistemi, kao glavni elementi kulturnih sistema; demokratske vrijednosti gra ana (tolerancija, ravnopravnost, pravda, mir, solidarnost itd.); kulturne promjene na Kosovu i u svijetu; kulturni identitet u epohi globalizacije; vjerovanja i njihove vrste (religije, sekte, mitovi, kultovi, itd.).

O ekivani rezultati:

U enik treba da:

- razlikuje glavne komponente kulture;
- identifikuje različite sisteme vrijednosti i osnovu nad kojom se uzdižu vrijednosni i subkulturni sistemi;
- objašnjava značaj poštovanja ljudskih vrijednosti, demokratskog građanina, obuhvatajući i ljudsko dostojanstvo žrtava nasilja ili trgovine;
- analizira savremeni razvoj kulture na Kosovu;
- razlikuje građanstvo i osobine glavnih svjetskih religija,
- shvata šta su sekte, vjerski kultovi i ostale religijske organizacije.

Me ukulturna komunikacija

U enik u i:

Me ukulturna komunikacija – potrebe i načini me ukulturnog komuniciranja, multikulturalizam, kulturne integracije, kulturni uticaj; kulturna različitost na Kosovu.

O ekivani rezultati:

U enik treba da:

- identifikuje potrebe i načine me ukulturnog komuniciranja;
- objašnjava šta je multikulturalizam ili kulturna različitost;
- vrednuje me ukulturnu komunikaciju na Kosovu;
- analizira uticaje i aktuelni kulturni razvoj na Kosovu.

Briga za sredinu

U enik u i:

Ekološka kultura i ekološke osobine; ekološka kriza i oblici njenog ispoljavanja – narušavanje ekološke ravnoteže i posljedice, zakonske mjere za zaštitu sredine i potrebe očuvanja ekosistema; stanje sredine na Kosovu.

O ekivani rezultati:

U enik treba da:

- objašnjava elemente svijesti i ekološke kulture;
- objašnjava uzroke i posljedice ekološke krize;
- shvata urgentnost zakonskih mjera za zaštitu sredine;
- vrednuje stanje sredine na Kosovu.

ME UPREDMETNI I ME UPROGRAMSKI PRISTUPI

Program prerdmeta Gra ansko vaspitanje u devetom razredu povezuje se sa predmetima: *maternji jezik, strani jezici, historija, geografija, tjelesni odgoj i sport, likovna i muzi ka kultura.*

Sa **maternjim jezikom** gra ansko vaspitanje povezuju teme koje oboga uju iskustva jezi kog i me ukulturnog komuniciranja. Ove teme se odnose na: klubove, udruženja, me ukulturnu komunikaciju, kulturne vrijednosti itd. Iste teme povezuju gra ansko vaspitanje i sa temama **stranog jezika.**

Povezanost sa **historijom** omogu ava programske sadržaje koji se odnose na razvoj institucija, kulture i kulturnog identiteta, vjere i gra anstva. Nastavni sadržaji ovih tema povezuje se i sa historijskim aspektima njihovog razvoja.

Gra ansko vaspitanje je u tijesnoj vezi i sa **geografijom**, zato što tretira probleme koji se odnose na narode, razli ite zemlje i regione. Teme koje povezuju gra ansko vaspitanje sa geografijom su teme o multikulturalizmu, brizi o sredini, vjeronanju itd.

Sa **likovnom i muzi kom umjetnoš u gra ansko vaspitanje se** povezuje temama o klubovima, udruženjima, kulturi i sl.

Gra ansko vaspitanje IX razreda povezuje se sa **TIK-om** preko sadržaja koji proizilaze iz sljede ih tema: me ukulturalna komunikacija, internet, mediji i komunikacija, sredina i njena zaštita, itd. Povezanost sa TIK-om omogu ava upotrebu tehni kih sredstava (kompjuteri, kasetofoni, kamera, diktafon, fotoaparati itd.) u u enju gra anskog vaspitanja.

METODOLOGIJA NASTAVE I U ENJA

Pošto je gra ansko vaspitanje multidisciplinarni predmet, realizacija njegovog plana i programa treba da bude fleksibilna i transparentna. Ovo

zna i da interaktivna metoda, kombinovana sa raznim vrstama tehnika, poveća kreativitet i praktične aktivnosti realizovanja ovog plana. Metodološko majstorstvo nastave ovog predmeta upravo poiva na izboru i upotrebi niza metoda i tehnika, u zavisnosti od sadržaja i zadataka koje treba realizovati objašnjenjima i diskusijama u odjeljenju, čitanjem literature, radom u grupama, pojedinačnim radom, praktičnim aktivnostima, korišćenjem interneta, sceničkim organizovanjem, korišćenjem multimedija, posjetama terenima, skupljanjem i obradom podataka, kao i njihovim predstavljanjem i prezentiranjem.

Metodologija nastave i u njejoj obeju strana, učenika i nastavnika, zna i da je nastava dug proces. Dinamika ovog procesa obuhvata tri etape:

1. planiranje i priprema;
2. upravljanje i razvoj nastave, discipline i klime unutar nastavnog tima, vrednovanje, praćenje napredovanja učenika itd.;
3. samovrednovanje i reflektovanje poslije nastave.

Čitav ovaj dug proces nastave i u njejoj svjedoči o povezanosti pozicije nastavnika - učenika.

Ta nije, realizacija Plana i programa predmeta Građansko vaspitanje za IX razred prolazi kroz tri faze:

1. aktivnosti prije nastave;
2. aktivnosti tokom nastave;
3. aktivnosti poslije nastave.

Ove faze, kako se vidi, sadržane su u dinamici realizacije tri gore pomenute etape. Organizovanje, nadgledanje i korišćenje vremena, motivacija, određivanje objekta, vrednovanje, prikupljanje informacija itd., nalaze mjesto u prvoj etapi, ta nije u aktivnostima prije nastave. Međutim, struktura nastavnog tima E.R.R., kao i raznovrsnost upotrebe tehnika tokom nastavnog tima, pripada drugoj etapi, odnosno aktivnostima tokom nastave.

U trećoj etapi, odnosno u aktivnostima poslije nastave, izlaze na površinu interesi i učenika i nastavnika. Ovdje se radi o proširenju tema, gdje se rad realizuje, uglavnom, proširenim djelatnostima, što potvrđuje fleksibilnost, transparentnost, kao i kreativnost ovog nastavnog predmeta.

VREDNOVANJE

Napredovanje u enika u gra anskom vaspitanju ne može se mjeriti samo u momentu ispitivanja, ve tokom itavog procesa angažovanja i aktivnog u estvovanja u odjeljenju, školi i zajednici. Vrednovanje se vrši sa ciljem obezbje ivanja informacija o napredovanju u enika, njihovog motivisanja da realizuju planirane objektivne i sa ciljem vrednovanja njihove spremnosti za nastavu u budu e. Vrednovanje treba da bude sistematsko, stalno i raznovrsno.

Realizacija vrednovanja, dakle, vrši se na rali ite na ine: *usmeno, pismeno, prakti no, putem dosijea, testova i zadataka*. Ove vrste vrednovanja vrše se sa ciljem da u enici steknu radne navike, sposobnosti pisanja, itanja, studijske sposobnosti, organizacione, li ne i društvene sposobnosti, kao i motivaciju za rad u grupama. Ova vrsta razli itosti vrednovanja pomaže u kompleksu formiranja u enikove li nosti.

Vrednovanje je višestran i uzajaman proces. Kod u enika treba stalno njegovati radne navike, vrednovanja i kriti ko mišljenje, navike koje kao rezultat donose korigovanje, eventualno napredovanje samog sebe, društva i sredine u kojoj živi.

Prilikom vrednovanja u enika iz predmeta Gra ansko vaspitanje za IX razred ne treba se oslanjati samo na poznate informacije, ve i na vještine dokazane u razli itim prakti nim aktivnostima, kao: ponašanje u sredini, pra enje doga aja, prikupljanje važnih podataka i injenica za objašnjavanje tema predvi enih Nastavnim planom i programom za IX razred.

Vrednovanje ne treba da bude jednostrano (samo nastavnik – u enik), ve ono treba da bude višestran proces. Kod u enika treba njegovati navike kriti kog vrednovanja za sadržaje i metodologiju nastave vrednovanja.

Nastavnikovo vrednovanje u enika treba da se zasniva na:

- posmatranju u enika,
- **zadacima i testovima i**
- projektima.

Posmatranje u enika od strane nastavnika treba da se fokusira na sposobnosti u enika za rad u grupi ili samostalno, na neformalne odnose me u djecom, ali i me u starijom djecom, na kvalitet prezentacije rada, na izražavanje interesovanja za posebne aktivnosti, kao i na njihovu fizi ku, emocionalnu i intelektualnu zrelost.

Zadaci bi se odnosili na stvaranje situacija kada u enik treba da donese neku odre enu odluku, ili treba da brani i argumentira odre ena shvatanja ili stavove itd.

Testovi su instrumenti kojima se u odre enim intervalima mjeri znanje, odnosno progres znanja u enika ste enih tokom nastave u odjeljenju i izvan odjeljenja.

Projekti su grupni rad, ali i pojedina ni rad u enika koji se odnose na prikupljanje odre enih podataka, preradu i njihovu publikaciju.

Za dobrobit škole, zajednice, a posebno samih u enika, škola treba da stvori uslove ne samo za vrednovanje u enika, ve i da se oni sami vrednuju.

LITERATURA

1. David C. Saffell, *CIVICS Responsibilities and Citizenship*, Grade 9, Westerville, Ohio, 2000;
2. James E. Davis & Phyllis Maxey Fernlund, *CIVICS Participating in Government*, New Jersey, 2001;
3. Center for Civic Education, of *the People...*, Level II, 1993;
4. Richard Jenkins, *Social Identity*, London & New York, 1996;
5. Richard T. Schaefer & Robert P. Lamm, *Sociology*, The McGraw - Hill Companies, Inc. 1998;
6. Thomas J. Sullivan, *Sociology*, Northern Michigan University, 1995;
7. Gordon Marshall, *Dictionary of Sociology*, Oxford University, Press 1998.
8. Muhamet Mazreku, *Gra ansko vaspitanje za IX razred*, *Libri Shkollor*, Priština, 2005. god.;
9. Osman Buleshkaj – Robert C. Mizzi, *Poruka iz odjeljenja*, KEDP, Priština, 2003;
10. Kosovska fondacija za otvoreno društvo (KCSF), *Lista NVO Kosova*, Priština, 2001;
11. w ww .unicef.org

HISTORIJA

2 sata nedjeljno, 70 sati godišnje

UVOD

Historija kao društvena nauka i nastavni predmet u IX razredu, uz određenu korelaciju sa srodnim predmetima, ima za cilj da upozna učenika sa tokovima opšteg razvoja ljudskog društva i država, historijskim događajima iz opšte i nacionalne historije koji su se dešavali u periodu od kraja Prvog svjetskog rata 1918. godine pa sve do današnjih dana.

Izučavanje predmeta **Historija za IX razred** u velikoj mjeri doprinosi svestranom razvoju učenika u upoznavanju sa događajima, pojavama i procesima u hronološkom i historijskom razvoju, koji su imali direktne posljedice na humanitarni, ekonomski, tehnološko-tehnički i politički razvoj u određenom vremenu i prostoru.

Predviđeni teme i sadržaj ovog nastavnog plana i programa kod učenika IX razreda razvijaju se: kritičko mišljenje, historijska svijest, svestrana analiza, istraživanje, razvoj znanja i upotreba historijskih izvora, kao i upoznavanje uzročno-posljedične veze i uzroka nastalih događaja.

Svi historijski događaji i promjene koje su se dešavale u BiH, na Balkanskom poluostrvu, evropskim i vanevropskim državama, prikazani su u oblicima ljudskog rada i djelovanja.

CILJEVI

Nastavni plan i program predmeta Historija za IX razred kod učenika ima za cilj:

- razvijanje vještina i sposobnosti za upoznavanje i preuzimanje osnovnih zakonitosti društvenog razvoja i procesa organizovanja,

organizovanje i funkcionisanje razvoja ljudskog društva u vremenskom periodu od kraja Prvog svjetskog rata pa sve do današnjih dana;

- razvijanje sposobnosti za upoznavanje i razumijevanje na ina života, mišljenja historijskih li nosti, historijskih mjesta, državnih i društvenih institucija, vjeroispovjesti, ekonomskih, nau nih, tehni kih i kulturnih dostignu a;
- razvijanje vještina i potrebnih navika za boljim upoznavanjem, razumijevanjem i obra ivanjem raznih historijskih podataka u odre enim situacijama;
- upoznavanje sa suštinom, oblicima, bitnim procesima i klju nim doga ajima južnoslovenskih naroda i njihovih susjeda za nacionalno oslobo enje i, na sadržajima iz opšte i nacionalne historije, njegovanje i razvijanje pozitivnih vrijednosti, kao što su: *demokrati nost, tolerancija, poštovanje kulture svoga i kulture drugih naroda, poštovanje vjerskih, polnih, rasnih i drugih razlika*;
- upoznavanje sa onim sadržajima i procesima koji su imali neposredne posljedice na društveno-politi ki i tehni ko-tehnološki razvoj društva;
- upoznavanje sa klju nim svjetsko-historijskim doga ajima koji su bili prekretnica u razvoju ljudskog društva od kraja Prvog svjetskog rata do današnjih dana.

OPŠTI I SPECIFI NI OBJEKTIVI

U enici treba da:

Znaju:

- opšti razvitak ljudskog društva, kao i razvitak balkanskih naroda od kraja Prvog svjetskog rata pa sve do današnjih dana.

Razumiju:

- osnovnu historijsku terminologiju ovog historijskog perioda;

- koncepte i pravce opšteg razvitka ljudskog društva u XX i po etkom XXI vijeka.

Identifikuju:

- historijske li nosti iz oblasti politike, kulture, nauke i obrazovanja ovog perioda iz nacionalne historije, historije susjednih naroda, evropske i svjetske historije.

Analiziraju:

- društveno-ekonomske, sociološke i kulturne forme organizacije društva i država;
- faktore koji su dovodili do razvitka društvenih procesa.

Ocjenjuju:

- ulogu država i institucija u procesima historijskog razvitka ljudskog društva;
- historijske pojave i procese koji su imali negativne posljedice na društveni razvitak.

Razvijaju navike za vrednovanje:

- napretka i razvitka humanih vrijednosti ljudskog društva u XX i po etkom XXI vijeka;
- pozitivnih navika, kao što su: saradnja, zajedništvo i kultivisanje demokratskog mišljenja;
- osje aja za poštivanje rasnih, nacionalnih, vjerskih, polnih i drugih razlika u ljudskom društvu;
- osje aja za o uvanje i zaštitu arheoloških nalazišta monumentalnih historijskih spomenika, muzeja, arhiva i biblioteka, kao važnih institucija kulturne baštine pojedinih naroda.

VJEŠTINE I NAVIKE

U enje historije u IX razredu ima za cilj da u enici savladaju sljede e veštine i navike:

- da razvijaju sposobnost svestrane li nosti;
- da razvijaju sposobnost historijskog kriti kog mišljenja i rasu-ivanja;
- da upoznaju uzro no-posljedi ne veze i faktore koji su uticali na razvoj društva i država, prije, u toku i poslije Drugog svjetskog rata;
- da se osposobe za samostalno koriš enje udžbenika historije, historijskih itanki, historijskih atlasa i tekstova historijske sadržine;
- da se osposobe za samostalno koriš enje historijskih karata, tablica, grafikona i dr.;
- da se osposobe za izradu i upotrebu hronoloških i sinhronih tablica radi produbljiivanja i konktretizovanja historijskog znanja;
- da se osposobe za koriš enje podataka iz enciklopedije i leksikona;
- da cijene i poštuju kulturu svoga i kulturu drugih naroda, bez obzira na pol, vjeru, rasu i nacionalnu pripadnost;
- da se osposobe za samostalno posmatranje muzejskih eksponata i spomenika historijskog karaktera;
- da se osposobe za stalan i sistematski rad i pravovremeno izvršavanje svih zadataka i obaveza vezanih za nastavu historije u IX razredu.

*Usvajanjem ovog minimuma znanja u razvoju vještina iz predmeta **Historija za IX razred** smatra se da su u enici postogli operativne ciljeve.*

PROGRAMSKI SADRŽAJ

HISTORIJA za IX razred, 70 asova godišnje (52 asa obrade, 14 asova ponavljanje i 4 asa u dispoziciji)

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaj	O ekivani rezultati	Me upredmetna korelacija
SAVREMENO DOBA	Svijet izme u dva rata (10 asova)	Svijet izme u 1918-1939. god. 1. Prilike u svijetu poslije Prvog svjetskog rata: mirovni ugovori i Društvo naroda. 2. Me unarodni radni ki pokret i Tre a internacionala. 3. Pojava ekonomskih kriza: kriza 1921-1923, kriza 1929-1933. 4. Pojava fašisti kih režima i antifašisti ki pokreti: fašizam u Italiji i nacizam u Njema koj. 5. Islamski svijet i Turska: nacionalni pokret, proglašenje Republike Turske i Kemal-paša Ataturk. 6. Konolijalne sile i oslobodila ki	U enici treba: - da ocijene prilike u svijetu poslije Prvog svjetskog rata, ciljeve i zadatke mirovnih ugovora i formiranje Društva naroda; - da opišu stanje u me unarodnom radni kom pokretu i osnivanje Tre e internacionale; - da ocijene nastanak i pojavu ekonomskih kriza; - da daju pregled razvoja Italije i Njema ke sa posebnim osvrtom na fašisti ke pokrete; - da opišu stanje i prilike u islamskom svijetu, a posebno u Turskoj; - da opišu osvajanja	<i>Geografija Književnost Me unarodno pravo Muzi ka umjetnost</i>

		<p>pokreti posebno u Indiji.</p> <p>7. SAD u svjetskoj politici i privredi i zbivanja u Latinskoj Americi.</p> <p>8. Japanski militarizam i Kineska revolucija.</p> <p>9. Građanska diktatura u evropskim zemljama i građanski rat u Španiji, kriza demokratije.</p> <p>10. Stanje u SSSR-u i Staljinova diktatura.</p> <p>11. Obrazovanje, nauka, kultura, tehnika, tehnologija.</p> <p>12. Kraljevina SHS od 1918-1929. god.</p> <p>13. Kraljevina Jugoslavija od 1929-1941. god.</p> <p>14. Društveno-ekonomske i političke prilike i razvoj Rumunije, Mađarske, Bugarske, Grčke i Albanije.</p>	<p>kolonijalnih sila i cilj oslobodilačkih pokreta;</p> <ul style="list-style-type: none"> - da opišu ulogu i značaj SAD u svjetskoj politici; - da opišu japanski militarizam i Kinesku revoluciju; <p>- da opišu stanje u evropskim zemljama za vrijeme građanskih diktatura;</p> <ul style="list-style-type: none"> - da opišu stanje u SSSR-u; - da identifikuju najvažnija kulturna i tehnička dostignuća; - da opišu stanje i uzroke koji su doveli do stvaranja kraljevine SHS; - da obrazlože političke, ekonomske i društvene okolnosti koji su doveli do stvaranja Kraljevine Jugoslavije; - da daju ukupan pregled razvitka balkanskih zemalja između dva rata; 	
--	--	---	---	--

<p>SAVREMENO DOBA</p>	<p>BiH i Kosovo izme u dva svjetska rata (6 asova)</p>	<p>15. Položaj Kosova u Kraljevini SHS i Kosovo nakon Prvog svjetskog rata do 1925. god.</p> <p>16. Položaj naroda Kosova za vrijeme šestojanuarske diktature i Kosovo i Albanci u periodu 1925-1941.</p> <p>17. Državno-pravni položaj BiH u Kraljevini SHS: progoni i nasilja nad Bošnjacima BiH i Sandžaka.</p> <p>18. Položaj BiH prema Vidovdanskom i Oktroisanom ustavu Kraljevine Jugoslavije.</p> <p>19. BiH u ustavnim nacrtima i osnivanje političkih stranaka u BiH.</p> <p>20. Vjeroispovijesti u Kraljevini Jugoslaviji: razlozi, podjela i sukobi na vjerskoj osnovi, ukidanje autonomije i Islamske vjerske zajednice.</p>	<p>- da analiziraju položaj Kosova u Kraljevini SHS;</p> <p>- da opišu položaj naroda Kosova u Kraljevini Jugoslaviji;</p> <p>- da analiziraju državno-pravni položaj BiH u Kraljevini SHS;</p> <p>- da objasne položaj BiH prema ustavima iz 1921. i 1931. god.;</p> <p>- da nabroje najvažnije političke partije u BiH;</p> <p>- da obrazlože razloge i sukobe na vjerskoj osnovi i uzroke ukidanja autonomije IVZ;</p>	<p><i>Ekonomija</i> <i>Pravo</i> <i>Geografija</i> <i>Likovna umjetnost</i> <i>Muzička umjetnost</i></p>
------------------------------	---	---	---	--

SAVREMENO DOBA	Razvitak kulture i privrede u BiH i na Kosovu izme u dva svjetska rata (2 asa)	21. Obrazovne i kulturne prilike u BiH i na Kosovu izme u dva sjetska rata. 22. Opšte privredne prilike u BiH i na Kosovu izme u dva svjetska rata.	- da opišu obrazovne i kulturne prilike u BiH i na Kosovu; - da obrazlože privredne prilike u BiH i na Kosovu; - da identifikuju najvažnija kulturna dostignu a u BiH i na Kosovu;	<i>Likovna umjetnost Muzi ka umjetnost Geografija Književnost</i>
SAVREMENO DOBA	Svijet uo i i za vrijeme Drugog svjetskog rata (9 asova)	23. Svijet uo i Drugog svjetskog rata: agresija Japana na Kinu, italijanska okupacija Etiopije, njema ka okupacija Austrije i italijanska okupacija Albanije. <u>Drugi Svjetski rat</u> 24. Uzroci i po etak Drugog svjetskog rata i formiranje sila osovine Rim-Berlin-Tokio. 25. Pristupanje Jugoslavije Trojnom paktu, martovski doga aji 1941, kapitulacija i podjela Jugoslavije na okupacione zone.	- da opišu stanje i prilike u svijetu uo i Drugog svjetskog rata i fašisti ku agresiju; - da znaju uzroke koji su doveli do izbijanja rata i formiranju sila Osovine; - da znaju uzroke pristupanja Jugoslavije Trojnom paktu, o kapitulaciji Jugoslavije i podjeli na okupacione zone;	<i>Me unarodno pravo Geografija Likovna umjetnost Muzi ka umjetnost Književnost</i>

		<p>26. Fašisti ka osvajanja od 1939-1941; napad Njema ke na Poljsku i SSSR.</p> <p>27. Stvaranje antifašisti ke koalicije, otvaranje isto nog fronta, ulazak SAD u rat, ratne prekretnice i otvaranje drugog zapadnog fronta.</p>	<p>- da na karti znaju da pokažu osvajanje evropskih zemalja;</p> <p>- da objasne zna aj stvaranja antifašisti ke koalicije i navedu glavne ta ke Atlantske povelje;</p>	
	<p>BiH i Kosovo u Drugom svjetskom ratu (10 asova)</p>	<p>28. Ratne operacije u Drugom svjetskom ratu od 1941-1943. god.</p> <p>29. Drugi svjetski rat od 1943-1945. god.</p> <p>30. Završne ratne operacije i slom sila Osovine.</p> <p>31. Društveno-ekonomske posljedice i karakter Drugog svjetskog rata.</p> <p>32. Kosovo tokom Drugog svjetskog rata: položaj albanskog naroda u fašisti kim okupatorskim zonama.</p> <p>33. Pojava i širenje NOP-a na Kosovu.</p>	<p>- da znaju da opišu ratne operacije od 1941-1945;</p> <p>- da opišu faktor rata i raspored snaga u ratnim operacijama od 1943-1945;</p> <p>- da opišu razloge sloma sila Osovine;</p> <p>- da znaju katakter Drugog svjetskog rata;</p> <p>- da znaju položaj naroda Kosova u toku Drugog svjetskog rata;</p> <p>- da analiziraju pojavu i tok NOP-a na Kosovu;</p>	<p><i>Književnost</i> <i>Geografija</i> <i>Muzi ka umjetnost</i> <i>Likovna umjetnost</i></p>

	<p>34. Druga prizrenska liga; Bujanska konferencija.</p> <p>35. Teror i nasilje nad albanskim civilnim stanovništvom krajem 1944. i početkom 1945. god.</p> <p>36. BiH pod okupacijom, podjela na interesne sfere i uključivanje BiH u državne okvire NDH.</p> <p>37. Uključivanje BiH u državne okvire NDH, progoni i nasilje nad Bošnjacima u BiH i u Sandžaku.</p> <p>38. Pojava i razvitak NOP-a, osnivanje NOO (Foćanski i Krajiški).</p> <p>39. Prvo i Drugo zasjedanje AVNOJ-a.</p> <p>40. BiH kao centar NOB-a.</p> <p>41. Zasjedanja ZAVNOBiH-a; izgradnja bosansko-hercegovačke državnosti i formiranje prve vlade BiH.</p>	<p>- da znaju značaj i osnivanje Druge prizrenske lige;</p> <p>- da znaju da analiziraju stanje i položaj albanskog i ostalog stanovništva na Kosovu;</p> <p>- da analiziraju posljedice okupacije BiH i izvode zaključke takvog stanja;</p> <p>- da znaju o razvoju NOP-a u BiH;</p> <p>- da znaju značaj i odluke zasjedanja AVNOJ-a i organa vlasti;</p> <p>- da znaju da na karti pokažu mjesta odigravanja najvećih bitaka na prostoru BiH i razloge održavanja zasjedanja ZAVNOBiH-a;</p> <p>- da znaju o razaranju materijalnih dobara, ljudskim žrtvama i dr.;</p>	
--	---	--	--

SAVREMENO DOBA	Svijet poslije Drugog svjetskog rata (4 asa)	<p>42. Meunarodni odnosi između velikih sila; blokovska politika i politika hladnog rata.</p> <p>43. Rušenje kolonijalnog sistema i politika nesvrstanih.</p> <p>44. OUN u borbi za mir u svijetu.</p> <p>45. Kriza i raspad socijalizma i ideja evropske integracije.</p>	<p>- da analiziraju historijsku kartu poslijeratne Evrope;</p> <p>- da znaju razloge rušenja kolonijalnog sistema i značaj Pokreta nesvrstanih;</p> <p>- da znaju značaj osnivanja OUN-a i doprinos za mir u svijetu;</p> <p>- da znaju o krizama i uzrocima koji su doveli do raspada socijalizma i ideje evropske integracije;</p>	<i>Meunarodno pravo Geografija Književnost</i>
SAVREMENO DOBA	<p>Razvitak kulture, nauke i tehnike u drugoj polovini XX vijeka (1 as)</p> <p>Balkanske zemlje poslije Drugog svjetskog</p>	<p>46. Kultura, nauka, tehnika, tehnologija, industrijsko, elektronsko i kosmičko doba u drugoj polovini XX stoljeća u svijetu.</p> <p>47. Jugoslavija od 1945-1990. god.</p> <p>48. Ustavno-pravni položaj BiH i Kosova u sastavu Jugoslavije.</p>	<p>- da znaju da opisu pravce razvoja nauke, kulture, tehnike i tehnologije, i da objasne termine: <i>elektronsko, industrijsko i kosmičko doba;</i></p> <p>- da znaju o prilikama u Jugoslaviji za određeni period i daju pregled poslijeratnog razvoja Jugoslavije;</p>	<p><i>Fizika Hemija Mašinstvo TIK</i></p> <p><i>Geografija Sociologija Književnost Likovna umjetnost</i></p>

	rata	49. Ekonomska i politička kriza i raspad Jugoslavije. 50. BiH kao samostalna i savremena država.	- da znaju o uzrocima koji su doveli do raspada bivše Jugoslavije; - da znaju o BiH kao samostalnoj državi;	<i>Muzička umjetnost</i>
SAVREMENO DOBA	Razvitak kulture, nauke i tehnike u drugoj polovini XX vijeka (2 asova)	51. Razvitak obrazovanja nauke i kulture u BiH i na Kosovu u poslijeratnom periodu. 52. Opšte privredne prilike u balkanskim zemljama i proces približavanja zemalja Jugoistočne Evrope evroatlanskim integracijama.	- da znaju da opišu i analiziraju opšte obrazovne, kulturne i privredne prilike balkanskih zemalja, a posebno na Kosovu i u BiH; - da opišu posljedice ratova u BiH i Jugoslaviji, stradanja, ratovanja, ljudske gubitke; - da znaju da objasne aktuelne probleme zemalja Jugoistočne Evrope, tranzicije, približavanje EU, NATO-u i dr.	<i>Sociologija Geografija Književnost Likovna umjetnost Muzička umjetnost</i>

NAPOMENA

Od ukupnog broja asova (70), 52 asova obrade i 14 asova ponavljanja, nastavniku se ostavlja mogućnost da 4 asova planira u zavisnosti od interesovanja i potreba učenika, za sadržaje iz lokalne historije ili za posjete muzejima, arhivima ili kulturno-historijskim spomenicima.

METODOLOGIJA NASTAVE

Nastavni predmet historije se uspješnije može interpretirati samo pomoću primjene raznovrsnih metoda i tehnika. Primjenom nove metodologije predavanja i učenja kod učenika se stvara daleko veća mogućnost pravilnog razumijevanja historijskih događaja nastalih u određenom vremenskom periodu i na određenom prostoru poštivanja i njihovu hronologiju dešavanja.

Kako je **Nastavnim planom i programom za IX razred** jasno određeno koje su nastavne teme i nastavne jedinice predviđene za realizaciju, kao i kojim znanjima, vještinama i navikama učenici treba da ovladaju, pri tome imaju i u vidu vaspitno-obrazovne ciljeve, nastavnik je u obavezi da bira nastavne metode i tehniku rada vodeći pri tome računa o različitim intelektualnim i psihofizičkim mogućnostima i zahtjevima učenika.

Nastavnik naročito treba da vodi računa o stepenu mogućeg postizanja tih objekata u toku nastavnog procesa. Da bi učenički nastavni sadržaj historije bilo uspješnije, nastavnik, pri izboru i primjeni metoda, uvijek treba da ima u vidu da učenici imaju različite nivoe saznanja i sposobnosti. Samom primjenom različitih metoda i tehnika rada postiže se veća dinamika nastave, učenici se u znatno većoj mjeri motivišu za rad, što će sve imati za cilj da čas bude zanimljiv, interesantan, a učenici će lakše i bolje savladati sadržaje koji su predviđeni za taj čas.

Potpuna i daleko uspješnija realizacija nastavnog plana i programa u mnogome zavisi od pravilnog izbora odgovarajućih metoda i tehnika, uvijek imajući u vidu da se nastavnik mora pridržavati neophodnih metoda i tehnika u cilju uspješnije realizacije programskih sadržaja za učeničke.

Metode i tehnike nastavnog rada su *put, pristup i način* pomoću kojih se realizuju zadaci u procesu nastave historije, a da pri tome treba imati u vidu da kvalitet nastave prvenstveno zavisi od pravilnog izbora metoda i tehnika u slučajevima organizovanja nastavnog procesa.

U zavisnosti od prirode predmeta, ciljeva i zadataka historije, nastavne metode se dijele na:

- verbalne metode (metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, dijaloga i diskusija);
- tekstualna metoda;
- demonstrativno-ilustrativna metoda (demonstracija, ilustracija predmeta, objekta i dr.).

Pored ovih metoda, predlaže se, u cilju pospješivanja nastave:

- a) direktno historijsko posmatranje;
- b) demonstriranje u kabinetu historije ili u razredu;
- c) socio-historijsko praćenje događaja;
- d) demonstriranje u životnoj sredini.

U nastavi historije, usmeno izlaganje nastavnika (monološka metoda) i razgovor sa učenicima (dijaloška metoda) imaju veoma važno mjesto. Radi uspješnijeg realizovanja zadataka poželjno je da nastavnik koristi i ostale metode i tehnike u cilju postizanja boljeg uspjeha.

Nastavnik stalno treba da ima u vidu da je osnovni zadatak nastave historije stvaralačko (produktivno) sticanje znanja, vještina i prilika koje koristi u naobrazovanju i obrazovanju učenika, kao važnih pripadnika našeg društva.

OBLICI RADA I TEHNIKA

U nastavi historije, pored pravilnog izbora nastavnih metoda, za dobro predavanje i uspješno učenje nužno je da se na časovima koristimo različitim oblicima rada i tehnikom, jer se time postiže veća efikasnost nastave. *U nastavnom procesu nastavnik vrši izbor sljedećih oblika rada, i to:*

- rad sa cjelim razredom;
- rad po grupama;
- rad u parovima;
- individualni rad;
- brzo savladavanje ideja (brainstorming);
- istraživački rad, komparativan rad, praktičan rad;
- skup ili drvo razmišljanja;
- petostih ili narodna predanja;
- klaster tehnika kritičkog razumijevanja i dr.

Kao posebne oblike u nastavi historije treba zastupiti programiranu nastavu, dopunsku nastavu, dodatnu nastavu i produženu nastavu, slobodne aktivnosti i ekipnu nastavu.

Predvidjeti:

- historijske nastavne ekskurzije;
- posjete muzejima, bioskopima, izložbama, kulturno-historijskim spomenicima u mjestu, zavičaju i okolini.

U nastavi historije grupni i individualni oblik rada mora više doći do izražaja.

Za grupni i individualni oblik rada naročito su pogodni oni historijski sadržaji koji imaju izuzetno vaspitno-obrazovnu vrijednost: (revolucionarni pokreti, historija nastanka razvoja kulture svoga naroda i kulture susjeda i drugih naroda, sakupljanje izvornog i nastavnog materijala, njegova klasifikacija i analiza).

Radove sa individualnim i grupnim oblikom rada treba pažljivo planirati i racionalno izvoditi, pri tome imajući u vidu da je njihov osnovni zadatak aktivizacija učenika, njihovo osposobljavanje za samostalni i stvaralački rad (produktivno usvajanje znanja, vještina i navika).

Takođe, nastavnik mora da ima u vidu ograničenost svake metode, svakog oblika i svakog sredstva tehnike, jer se pravi efekti postižu njihovom maksimalnom korelacijom povezanom sa ciljevima predmeta i vaspitno-obrazovnim sadržajem.

U nastavi historije se moraju koristiti svi poznati tipovi radova, a posebno:

- radovi za obradu novog gradiva,
- radovi ponavljanja i utvrđivanja, kao i
- radovi sistematizacije nastavnog gradiva.

Nastavnik ovim tipovima radova treba da pokloni posebnu pažnju vodeći računa o odnosu pojedinih dijelova radova prema radu kao cjelini, o izboru najpogodnijih metoda, sredstva i tehnika rada.

Za postizanje boljih rezultata nastavnicima se preporučuju svi tipovi radova:

- obrada, utvrđivanje, ponavljanje, sistematizacija;
- korišćenje izvornih, historijskih tekstova;
- korišćenje historijskih karti i atlasa;
- korišćenje o iglednih sredstava (dijafilmovi, grafofolija, slike, dijapozitiv, ilustracije i dr.);

- korišćenje savremenih tehničkih sredstava (dijaprojektor, kinoprojektor, epidijaskop, episkop, grafoskop, magnetofon, gramofon, radio i TV);
- korišćenje historijskih izdanaka, radnih svezaka, kao i ostale literature historijske sadržine;
- posjete muzejima, arhivima i kulturno-historijskim spomenicima u mjestu i okolini.

a) U nastavi historije poseban značaj ima korišćenje posebnih historijskih tekstova. U radu sa tekstom treba imati u vidu zahtjeve metodike nastave historije. *Značaj historijskih tekstova je u sljedećem:*

- čitanjem historijskih tekstova učenici lakše razumiju specifičnost historijskih problema, gdje se historijski fenomen tekstom može najbolje ilustrovati;
- analizom izvornog historijskog teksta njeguje se stvaralačko rezonovanje, a ono je bitno za formiranje historijskog i svestranog kritičkog mišljenja učenika;
- korišćenjem ovih tekstova učenici upoznaju elementarne probleme nauke i istraživanja i nauke i kritike.

b) Na svakom tipu nastavnika historije treba da koristi historijsku kartu, kao osnovno i nezamjenljivo nastavno sredstvo. *Za nastavu historije bitno je da se izvrši klasifikacija historijskih karti prema historijskom sadržaju:*

- opšte ili osnovne,
- tematske ili posebne,
- pojedinačne ili događajne,
- šematske,
- piktorijalne (slikovne),
- nijeme ili konturne historijske karte.

c) *U nastavi historije radne sveske mogu biti vrlo efikasne:*

- za savladavanje novih znanja i poznavanje historijskih pojava i događaja pretežno na reproduktivnom nivou;

- za savladavanje vještina u korišćenju enciklopedija i drugih priručnika sa podacima iz historije;
- za njegovanje samostalnosti učenika u sticanju standardnih znanja.

ME UPREDMETNA KORELACIJA

Nastavom historije učenici se osposobljavaju da hronološki prate razvoj ovjere anstava u cjelini, a nastavnik prilikom rada planira za svaku temu vaspitnoobrazovni cilj, metode, nastavna sredstva, tekstove i literaturu u cilju uspješnijeg ostvarivanja zadataka. Nastavnik historije treba da obezbijedi korelaciju sa drugim, a prije svega srodnim predmetima, kao što su:

- *geografija,*
- *priroda i društvo,*
- *književnost,*
- *arheologija,*
- *likovna umjetnost i*
- *građansko vaspitanje.*

Posebnu mogućnost za međupredmetnu korelaciju pružaju dodatni rad i izborna nastava. Ove teme mogu da obuhvate sadržaje iz srodnih predmeta obrađene uz stručnu pomoć nastavnika srodnih predmeta. Kada je u pitanju realizacija slobodnih aktivnosti, historijske ekskurzije i posjete kulturno-historijskim spomenicima korelacija omogućuje postizanje boljeg uspjeha.

Samom korelacijom sa srodnim predmetima obezbjeđuje se cjelishodnost cjelokupnog vaspitno-obrazovnog procesa. Nastavnik uvijek ukazuje učenicima na uzročno-posljedične veze kako bi se kod učenika što bolje razvila sposobnost za kritičko razmišljanje i razumijevanje pojava, procesa i događaja u vremenu i prostoru.

Korišćenje audio-vizuelnih sredstava, izvornih tekstova historijske sadržine, te posjete muzejima i arhivima podstiče učenicima da samostalno razmišljaju o događajima koji su se dešavali u određenom vremenu i prostoru. Posebnu pažnju treba posvetiti onim događajima koji su imali uticaj na društveno-ekonomski i kulturni napredak ovjere anstava.

VREDNOVANJE

Ocjenjivanje i vrednovanje je stalan proces koji ima podsticajni karakter, jer na taj način motiviše učenike za stalan i sistematski rad. Ujedno, ono predstavlja proces trajnog praćenja rada učenika koji ima za cilj da izmjeri sve vrste sposobnosti učenika. Nastavniku se pruža mogućnost da prati angažovanje učenika, a prije svega: usmene odgovore, pisane referate, testove, pisane radove, kao i ostale aktivnosti koje učenik preduzima u cilju usvajanja znanja, što mu pomaže u uspješnijem formiranju stvaralačkog duha.

Osnovni ciljevi ocjenjivanja i vrednovanja učenika u nastavi historije su:

- motivacija učenika za rad;
- obezbjeđivanje informacije o stepenu postignutih objekata;
- poboljšanje učenja učenika i predavanja nastavnika;
- prepoznavanje darovitijih učenika i pružanje dovoljno podataka;
- osiguravanje informacija o saznanju učenika za njihovo opredjeljenje u budućnosti.

Ocjenjivanje i vrednovanje obuhvata više komponenata, ali su najvažnije:

- ocjenjivanje obima znanja (**kvantitet**) i ocjenjivanje nivoa znanja (**kvalitet**);
- vrednovanje obima kvantiteta i nivoa kvaliteta znanja se utvrđuje stepenom usvojenosti programa u sljedećim nivoima: razumijevanje naučenog (shvatanje pojmova i činjenica), odvajanje bitnog od nebitnog, povezivanje činjenica i objašnjavanje definicija;
- prepoznavanje i reprodukcija gradiva;
- kritički odnos prema naučenom;
- stvaralački odnos prema naučenom koji se ogleda u samostalnom pronalaganju činjenica i primjera.

Ovim ciljevima nastavnik osigurava nove informacije o uspjehu učenika, upoznaje učenika sa planiranom nastavom, sa ciljem da ga što

više približi nastavnom planu i programu. Nastavnik stiče uvid koliko je osposobljen da pokaže svoja dostignuća, da ocijeni rad u grupi, kao i da vidi koliko je učenik ili grupa osposobljena za samostalno i grupno historijsko mišljenje i koliko je osposobljena za budućnost. Učenike i nastavnika podijeliti u grupe tek kada rezimira sve učenike rezultate. Vidjeti koja grupa ili koji učenik ima poteškoća u radu i koje teme nisu savladane, a cilj je da se gradivo usvoji i nauči.

Prilikom ocjenjivanja nastavnik uzima u obzir sljedeće elemente:

- povezivanje historijskih činjenica kao bitnih odrednica historijskih događaja, procesa i pojava u njihovoj logici i historijskoj povezanosti;
- povezivanje hronologije bitne za vremensko određivanje događaja ili procesa u cilju shvatanja uloge, prostora i historijskog vremena u društvenom razvitku;
- razumijevanje uzročno-posljedičnih veza;
- sposobnosti opisivanja i objašnjenja događaja i procesa te njihovim književnim jezikom;
- poznavanje historijsko-geografskih elemenata bitnih za lokalizovanje događaja, pojava i procesa, sa ciljem shvatanja uloge prostora u historijskom razvitku;
- poznavanje historijskih i socioloških pojmova i kategorija, njihovu odgovarajuću upotrebu i povezivanje u sistem koji omogućava razvitak historijskog mišljenja u učenika.

Sve navedene elemente znanja, interesovanja i navika treba sistematski vrednovati, ali uvijek imati u vidu individualnu psihofizičku mogućnost i sposobnost učenika.

OBLICI VREDNOVANJA

U toku školske godine treba primijeniti više oblika kontrole, i to:

- *usmeno provjeravanje,*
- *pismeno provjeravanje,*
- *provjeravanje putem tekstualnih zadataka,*

- provjeravanje putem rješavanja praktičnih zadataka,
- provjeravanje domaćih zadataka.

TIPOVI VREDNOVANJA

Najpoznatiji tipovi ocjenjivanja su:

- **suštinsko ocjenjivanje** ima za cilj da uputi nastavnika u planiranje i da kod učenika prepozna teškoće u radu i učenju kako bi im se pomoglo u ispunjavanju njihovih potreba za boljim i uspješnijim učenjem;
- **sveobuhvatno ocjenjivanje** ima za cilj da pronađe stepen postizanja objektivna poslije jednog određenog perioda predavanja, na primjer: poslije jednog poglavlja (teme), na polugodištu i na kraju školske godine;
- **ocjenjivanje na osnovu kriterijuma** podrazumijeva ocjenjivanje svakog učenika koji ispunjava određene kriterije na osnovu određenih standarda (ovo ocjenjivanje pruža informaciju nastavniku da primijeti poteškoće učenika i da učenicu pomogne u njihovom savladavanju i poboljšavanju);
- **dijagnostificirano ocjenjivanje** određuje kod učenika slabosti, poteškoće, probleme i pruža mogućnost za identifikaciju učenika sa potrebama u nedovoljnom savladavanju historijskih činjenica, pojmova, gradiva i drugo;
- **suštinsko i dijagnostificirano ocjenjivanje** ne ocjenjuje učenika ocjenama, već na osnovu njihovih planiranih radova;
- **unutrašnje ocjenjivanje** obuhvata nastavni plan, a ocjenjuje kako se rad formira i razvija od strane nastavnika;
- **spoljnje ocjenjivanje**, ocjenjuje kako djelatnost se obavlja van škole (specifičnost visokog nivoa);
- **svakodnevno ocjenjivanje** zasniva se na kontroli rada učenika u učionici;
- **prethodno ocjenjivanje** je ocjenjivanje prije ocjenjivanja tokom testiranja;

- **ocjenjivanje u procesu** zasniva se na ocjenjivanju direktnog pamćenja u toku jednog rada ili zadatka;
- **završno ocjenjivanje** se obavlja na kraju školske godine i zasniva se na ocjenjivanju iz jednog određenog predmeta.

OSNOVNE DJELATNOSTI VREDNOVANJA U RAZREDU

Najpoznatije djelatnosti vrednovanja u razredu su:

- *svakodnevna kontrola u razredu,*
 - *doma i zadaci,*
 - *testovi.*
- a) Nastavnik za vrijeme časa redovno kontroliše učenike i daje im informacije u cilju olakšavanja učenja, stalno prati njihovo napredovanje i uočava njihove poteškoće.
- b) Važnost domaćih zadataka je vrlo primarna. Njima se osiguravaju informacije za nastavnika i proširuje znanje učenika za nezavisan rad, a ujedno se, tokom izrade domaćih zadataka, usvajaju nastavne jedinice. Ukoliko se javi određene poteškoće, prilikom izrade domaćih zadataka, pomoć roditelja je veoma važna, s jedne strane, a s druge strane, pomoć roditelja može biti neproduktivna jer se učenik time navikava da dobija gotova rješenja.

FORME TESTOVA

Postoje različite forme testova od kojih su, ipak, najvažnije sljedeće:

- *usmeno testiranje,*
- *pismeno testiranje,*
- *grafiko prikazivanje ili predstavljanje.*

S obzirom na prirodu predmeta i sadržaja koji se objašnjava, nastavniku se predlaže da koristi sljedeću podjelu testova:

- *testovi za samokontrolu,*
- *testovi za ocjenjivanje,*

- *testovi za unapređenje i*
- *finalni test.*

U nastavi historije testiranje znanja u enika je veoma važno jer omogućava dobijanje informacija o napredovanju u enika. Ali, testiranje znanja može da ima i negativne osobine - ako je u enik nedovoljno pripremljen za testiranje javlja se neraspoloženje koje se ispoljava bijesom, strahom i stresom.

Za vrednovanje znanja u enika koristimo i ostale djelatnosti, na primjer:

- *ocjenjivanje pomoću eseja,*
- *ocjenjivanje pomoću dosijea,*
- *samoocjenjivanje ili samovrednovanje i drugo.*

O EKIVANI REZULTATI NA KRAJU IX RAZREDA

Polazeći od opštih posebnih i operativnih zadataka nastave historije od u enika se na kraju IX razreda očekuju sljedeći rezultati, i to:

- da se upoznaju i da steknu bolja saznanja i dovoljno informacija o razvoju ljudskog društva država i naroda prije, u toku i poslije Drugog svjetskog rata;
- da se bolje upoznaju sa specifičnostima i najvažnijim događajima Bošnjaka, Albanaca i drugih naroda, prije, u toku i poslije Drugog svjetskog rata;
- da upoznaju kulturnu baštinu svog naroda i svojih susjeda;
- da se bolje upoznaju sa životom, običajima i kulturom Bošnjaka, Albanaca i drugih susjednih naroda u periodu prije, u toku i poslije Drugog svjetskog rata;
- da se bolje upoznaju sa otporom Bošnjaka, Albanaca i drugih naroda fašističkoj agresiji, prije i u toku Drugog svjetskog rata;
- da se bolje upoznaju sa specifičnim položajem BiH i Kosova, prije, u toku i poslije Drugog svjetskog rata;
- da bolje razumiju društvene, državne, ekonomske, kulturne i vjerske tokove određenog perioda;

- da bolje upoznaju suštinu, bitne procese i ključne historijske događaje iz Bosne, Bošnjaka, Albanaca i drugih jugoslovenskih naroda i susjeda za oslobođenje;
- da se bolje upoznaju sa pravdom i uzrocima izbijanja Drugog svjetskog rata, razaranjima materijalnih dobara, gubicima, ljudskim žrtvama i sl;
- da se osposobe za kritičko sagledavanje i analizu nastalih događaja i posljedica izazvanih Drugim svjetskim ratom;
- da se upoznaju sa međunarodnim prilikama poslije Drugog svjetskog rata, osnivanjem OUN-a, Pokretom nesvrstanih i njihovoj ulozi u otkrivanju mira među narodima i državama;
- da se upoznaju sa raspadom Jugoslavije, uzrocima i posljedicama raspada;
- da se upoznaju sa Bosnom kao samostalnoj državi;
- da se upoznaju sa ratnim dešavanjima u Bosni i na Kosovu, ulaskom snaga UN-a i NATO-a;
- da se upoznaju sa aktuelnim problemima na Kosovu, BiH, na prostorima bivše Jugoslavije i zemljama Jugoistočne Evrope (tranzicija, približavanje EU, NATO-u) i opštim prilikama (političke, privredne, kulturne idr.).

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

U realizaciji nastavnih sadržaja iz Historije za IX razred predlaže se sljedeća literatura:

- *Profesor dr. Mustafa Imamović, Historija Bošnjaka;*
- *Ibrahim Tepić i Fahrudin Isaković, Historija za VII razred osnovne škole-IP, "Svjetlost" d.d., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 2001 god.;*
- *Mr. Muhamed Ganibegić, Mr. Enes Durmišević, Mr. Muhedin Pelešić, Historija za VIII razred osnovne škole-IP, "Svjetlost" d.d., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 2001 god.;*
- *Dr. Ali Hadri, Historija albanskog naroda, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Priština.*

Za uspješnu realizaciju programskih sadržina u nastavi historije za IX razred nastavnici, pored dobrog izbora odgovarajućih naslovnih metoda i tehnika, koristiti veoma važna nastavna sredstva i to:

- *historijske zidne karte;*
- *historijski atlas;*
- *ilustrativni materijal historijske sadržine;*
- *dijapozitive;*
- *projekcioni komplet slika i alata za skice, šeme, grafikone, hronološke tablice, makete, tematske karte;*
- *muzejske eksponate;*
- *posjetivati kulturno-historijske spomenike u mjestu, gradu i široj okolini.*

UMJETNOSTI

- MUZIČKO VASPITANJE
- LIKOVNA UMJETNOST

MUZIKO VASPITANJE

(1 čas nedjeljno, 35 časova godišnje)

UVOD

Muzika je dio kulturnog formiranja ličnosti i njena stalna potreba. Ona direktno utiče na kreiranje ličnosti. Muzika je nesumnjivo ličnina potreba za stvaralaštvom, komunikacijom i kreativnošću. Ona produbljuje vizije u životu koje teže njenim vrijednostima. Muzikološko obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi omogućava:

- selektivno i aktivno slušanje muzike u okviru medijskih programa i muzičkih priredbi;
- sudjelovanje u orkestralnim formacijama i drugim muzičkim djelatnostima;
- buduće šire obrazovanje koje podrazumijeva pripremu za neku profesiju, gdje je muzika sastavni dio toga.

CILJEVI PREDMETA

Ciljevi predmeta su:

- da podstigne radost i pozitivna osjećanja prema muzici;
- da podstigne interesovanje za različite oblike stvaranja u muzici;
- da formira pozitivan odnos prema bosanskoj i svjetskoj muzičkoj kulturi;

- da vaspitava za odabiranje selektivnog muzičkog programa i zdrave zvučne sredine;
- da razvija kriterijume za vrednovanje i kritičko mišljenje.

OPŠTI I SPECIFIKNI OBJEKTIVI

Učenici treba da:

1. Poznaju djela svjetskih i nacionalnih kompozitora različitih stilova i epoha:

- zapažaju i razlikuju izražajni karakter, poznaju sredstva i interpretatorske formacije u muzičkim slušanim djelima;
- razlikuju i poznaju instrumente preko slušanja;
- razlikuju vrste (*rodove*) i različite muzičke žanrove slušanjem i interpretacijama;
- razlikuju i poznaju određene muzičke oblike.

2. Muziciraju na individualan i zajednički način svjesno i odgovorno pod rukovodstvom nastavnika:

- interpretiraju narodne i umjetničke pjesme iz BiH i drugih naroda po sluhu i na kombinovan način, sa i bez instrumentalne pratnje;
- izvode pjesme i posebne instrumentalne sadržaje po sluhu, notnom tekstu i na kombinovan način;
- razvijaju sposobnost za lijepo i pravilno pjevanje na visokom nivou (stav tijela, disanje, artikulacija, gravitacija u tempu i dinamici);
- razvijaju na najvišem nivou ritmičke osjećaje, melodije i harmonije interpretacijama i slušanjem;
- poznaju različite ritmičko-melodijske pojave i koriste notni muzički tekst putem interpretacije.

3. Razvijaju kreativne sposobnosti:

- izvode na stvarala ki na in muzi ka djela;
- dopunjuju, razlikuju i stvaraju nove cjeline u ritmu i melodiji;
- izražavaju se na kreativan na in preko pokreta, literarnog i likovnog izražaja, na osnovu doživljaja slušanih djela.

4. Razvijaju kriti ko mišljenje i bogate znanja o muzi koj umjetnosti:

- vrednuju muzi ke doživljaje u svom okruženju;
- poznaju muzi ke profesije i institucije;
- poznaju upotrebu savremene tehnologije u muzi koj umjetnosti.

NASTAVNI PROGRAM

Informativni ciljevi	Formativni ciljevi	Socijalizacijski ciljevi	Specifi ni oblici nastave			Korelacija
			Slušanje	Izvo enje	Stvaranje	
<p>1. Predloženi sadržaji za izvo enje: Narodne pjesme: - Duni vjetre - Gdje si, da si, moj golube - Emina - Moj dilbere - Da nije ljubavi - U Stambolu</p> <p>Umjetni ke pjesme: <i>F. Biro:</i> - Tri palme <i>L. Kuntari :</i> - Sretan put <i>M. Asi :</i> - Sanjarenje <i>Aleksander Verinski:</i> - Do vi enja <i>Zvonimir Šebeti :</i> - Pjesma zelenih polja</p> <p><i>A. Dvoržak:</i></p>	<p>1. Vokalna muzika: - pjevanje i pjesme; - pjesma i sazvu ja melodija; - pjesma uz pratnju instrumenata.</p>	<p>1. Razvijanje osje aja za timski rad.</p>	<p>- doživljajno i analiti ko slušanje kompozicija naše i svjetske muzi ke historije od druge polovine romantizma do današnjeg vremena; - vrednovanje razli itih muzi kih vrsta, žanrova i interpretacija; - upoznavanje mogu nosti slušanja muzike na koncertima i preko medija; - shvatanje zna- aja naše muzi ke kulture XIX i XX vijeka;</p>	<p>- pjevanje narodnih i umjetni kih pjesama; vokalno izvo enje odgovaraju ih muzi kih primjera XIX i XX vijeka; - sviranje i pratnje uz pjesme i instrumentalne kompozicije; - plesanje uz muziku za ples; - razlikovanje narodne, društvene i umjetni ke igre.</p>	<p>- interpretiranje muzi kih sadržaja iz prou avanih perioda (doživljajno i sredstvima estetskog oblikovanja); - tekstualno, likovno ili plesno izražavanje muzi kih doživljaja; - oblikovanje pratnje.</p>	<p>1. Bosanski jezik i strani jezici (pjevanje sa izvo a kom tehnikom formira zdrav glas i doprinosi kvalitetu govora)</p>

<p>- Koncert za violonelo, op.104 - Iz Novog svijeta, II stav <i>B. Smetana:</i> - Prodana nevjesta <i>A. Bordin:</i> - Knez Igor <i>M. P. Musorgski:</i> - Boris Godunov - Slike sa izložbe <i>P. I. ajkovski</i> - Simfonija br. 4, IV stav - Koncert za klavir i orkestar b-mol, I stav <i>E. Grig:</i> - Solvejgina pjesma <i>M. de Falja:</i> - No i u španskim vrtovima <i>D. de Sarno:</i> - Balkanska carica <i>K. Debisi:</i> - Preludijumi (izbor) <i>M. Ravel:</i> - Bolero <i>A. Šenberg</i> (izbor) <i>B. Bartok:</i> - Iz svite, op.14</p>	<p>2. Muzi ki romanti-zam (druga polovina XIX vijeka)</p> <p>3. Muzika XX vijeka: - impresio-nizam; - ekspresio-nizam i neostilovi.</p>	<p>2. Razvijanje motivisanosti za izu avanje muzi ke historije drugih naroda.</p> <p>3. Motivisanost za izu avanje nacionalne muzike i stvarao ca u razli itim umjetni kim epohama.</p>	<p>- upoznavanje stvarao ca i interpretatora pojedinih stilova iz naše i svjetske muzi ke literature.</p>			<p>2. Historija i geografija (razvoj muzi ke umjetnosti povezan je sa historijom i geografskim podnebljima)</p> <p>3. Likovna kultura (likovne tehnike koje su vladale u impresio-nizmu i koje su koristile muzi ke motive, povezati sa muzikom impresio-nizma)</p>
--	---	---	---	--	--	---

<p>- Mikrokosmos (Maarska pjesma) <i>K. Orf:</i> - Karmina Burana <i>I. Stravinski:</i> - Posvećenje proljeća - Petruška <i>Peter Grajms:</i> - Vodi kroz orkestar <i>Jakov Gotovac:</i> - Simfonijsko kolo <i>Milan Prebenda</i> (izbor) <i>Lovro Županovi :</i> - Askanja za flautu, gudače i timpane <i>Avdo Smailovi :</i> - Svita za gudače - Dječje radosti <i>Asim Horzi :</i> - San o Bosni <i>Ivan Brkanovi :</i> - Solo pjesma - Uspavanka <i>Mladen Pozaji :</i> - Mali koncert na tuđe tema - Za flautu i gudački orkestar</p>	<p>4. Nova muzika i nove muzičke dimenzije: - novi tonski redoslijedi, konkretni zvuci, elektronski zvuci, novi način sviranja, nove zvučne boje; - generacije naših kompozitora XX vijeka; - džez; - popularna i zabavna muzika XX vijeka: pop, rok, tehno, rep, zabavna i narodna muzika; - filmska muzika.</p> <p>5. Muzička sadašnjost: - sadašnjost, muzika različitih</p>	<p>4. Razvijanje kreativnosti, samopouzdanja i inicijativnosti.</p>				<p>4. Fizika (muzička sredstva doprinose razumijevanju fizičko- akustičkih pojava)</p> <p>5. Tjelesni odgoj (igra i ples razvijaju</p>
--	---	---	--	--	--	--

<p><i>L. Armstrong:</i> - Kakav divan svijet</p> <p><i>Dž. Geršvin:</i> - Amerikanac u Parizu - Porgi i Bes (uspavanka)</p> <p><i>E. Prislj/Matson:</i> - Love me tender (Voli me nježno)</p> <p><i>Simon:</i> - Sound of silence</p> <p><i>The Rolling Stones:</i> - Thank you for the music</p> <p><i>Freedman/Knight:</i> - Rock around the clock</p> <p><i>The Beatles:</i> - Yesterday</p> <p><i>Edin Dervišhalidovi :</i> - Smijehom strah pokrijem - Sve je laž</p> <p><i>Hari Mata Hari:</i> - Prsten i zlatni lanac</p> <p><i>Magazin:</i> - Rapsodija</p> <p><i>Muzika iz filma:</i> - Titanik - Svjedok - Doktor Živago - Kod dajidže Idriza</p>	<p>vremena, sredina, vrsta i žanrova; - muzika nema granice: zna aj i kriti ko koriš enje savremenih medija.</p> <p>6. Mogu nosti za dodire sa muzikom: ja sam slušalac - posje ujem muzi ke priredbe; - sre ujem svoju zvu nu zbirku; - posjeta kompozitora ili stvaraoca.</p>					<p>spretnost i koordinaciju pokreta)</p> <p>6. Bosanski jezik (muzika je povezana sa pozorišnom i filmskom umjetnoš u)</p>
---	--	--	--	--	--	---

DIDAKTI KO–METODSKA UPUTSTVA

U posljednjem trogodištu fond asova ograni en je na jedan sat nedjeljno u svakom razredu, što uz bogatu muzi ku riznicu zahtijeva od nastavnika još ekonomi nije planiranje i realizaciju predmeta. Jedinice su kompozicije muzi kih aktivnosti u kojima se prepli u slušanje, izvo enje i kreativnost uz uvažavanje u enikovog muzi kog razvoja. Aktivnosti oživljavaju sljede e sadržaje i njihovu interakciju:

- u muzi kom vaspitanju preciznu muzi ku literaturu;
- iz muzi ke literature izvedene osnovne informacije o njenim karakteristikama, zakonitostima i ulozi u muzi koj kulturi;
- iz muzi ke literature i njenih karakteristika prezentiran razvoj svjetske i bosanske muzi ke umjetnosti.

Pristup zahtijeva muzi ku komunikaciju koja spre ava stereotipe u verbalnom objašnjavanju muzi kih zakonitosti i historije.

Nastavnici moraju koristiti aktivne forme i metode rada. Samo tako e umjesto faktografskih znanja razvijati muzi ke sposobnosti u enika. U enike podsti emo na samostalan kreativni rad i uz pomo dostupne literature.

Važno je upotrebljavati kvalitetan instrumentarijum, savremeno vi-zuelno gradivo (dijapozitive, video snimke) i kompjutersku tehnologiju.

SLUŠANJE

Glavni cilj muzi ke nastave je da stvara aktivne slušaoce muzi kih priredbi, a traži aktivno doživljajno analiti ko slušanje. Ne može se prepustiti samostalnosti, jer svaki muzi ki rad, naro ito u školi, zahtijeva promišljeni postupak u kome se ra aju motivacija, tok slušanja, kao i povratna informacija o doživljaju i upoznatim karakteristikama.

IZVO ENJE

Izvo enje sadrži pjevanje i sviranje. Iako se muzi ke sposobnosti i vještine produbljuju, kod djece ovog uzrasta pjeva ku aktivnost ometa mutacija. Nastavnik nadgleda njihovo pjeva ko u estvovanje i u kriznim periodima u ve oj mjeri angažuje ih sviranjem.

Pozitivan odnos prema pjevačkom izvođenju produbljujemo različitima inima izvođenja, višeglasjem i raznovrsnom interpretacijom koja aktivira doživljaje. Obuhvata program pjesama iz svake godine i pjevački izvođene odlomke koji predstavljaju motivaciju za aktivno slušanje kompozicije.

Važno je da izaberemo dovoljno zanimljiv i na odgovarajućim i na in zahtjevan program i da ga korektno ostvarimo. Sviranje, kao i pjevanje, mora aktivirati doživljaje. Pored instrumentalnih sadržaja obuhvata se i pratnja za pjevanje, a efikasna je i motivacija za slušanje instrumentalnih kompozicija koje su u enicima dostupne sa posebno pripremljenim partiturama.

STVARANJE

U trećem trogodištu ispoljava se sposobnost stvaralaštva tekstualnog izražavanja muzičkih utisaka, zatim likovnih, a ritmičko-plesne su uglavnom karakteristične za pojedince. Nastava ne smije biti stereotipna, već je nastavnik pažljivo planira i tom prilikom uzima u obzir individualna interesovanja.

Stvaranje u trećem trogodištu povezano je saznanjima o zvučnim sredstvima (glasova, školskog instrumentarija savremenih elektronskih instrumenata), muzičkim formama ili žanrovima. Dostignuća u enicima su stvaralačka koja su zvukovni mozaici, formalni dijelovi (motivi, teme, melodije, ritmovi, pjesme).

STANDARDI ZNANJA

SPOSOBNOSTI

U enicima treba da:

- razvijaju muzički sluh;
- saznaju osnovne muzičke karakteristike obrađenih epoha;
- povećavaju sposobnost estetskog opažanja, prosuđivanja, oblikovanja i vrednovanja.

VJEŠTINE

Prema individualnim mogućnostima učenici ovladavaju vještinama plesa, pjevanja i sviranja.

INFORMATIVNA SAZNANJA

Učenici saznaju:

- osnovne karakteristike razvoja muzičke umjetnosti druge polovine XIX i XX vijeka;
- upoznaju muzička djela kompozitora i interpretatore XIX i XX vijeka;
- značaj muzičkih vrijednosti za našu i opštu kulturu ovjeka;
- neposredna muzička iskustva;
- sistematizovane i prezentirane podatke koji služe kao osnovna orijentacija u muzičkom djelovanju;
- historijski značaj muzičkih razvojnih dostignuća koji predstavljaju odjek stvaralaštva i duhovnog razvoja ovjeka;
- stvaranje muzičkih vrijednosti važnih za naš narod.

O EKIVANI REZULTATI

Učenici znaju:

- da izvedu deset narodnih i umjetničkih pjesama koje su estetski i izražajno oblikovane;
- da izvedu pet instrumentalnih kompozicija (kraćih, različitih formi i po potrebi peramenih) iz proučavanih stilskih perioda;
- da imenuju stilske periode (od nastanka pa do danas), osnovne karakteristike muzičkog razvoja, kao i muzičku sadašnjost u svjetskom i našem prostoru;
- da poznaju najznačajnije forme određenih epoha (za vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne sastave);

- da prepoznaju deset do petnaest kompozicija stranih i domaćih kompozitora, kao i savremene interpretatore;
- da razlikuju različite vrste i žanrove (narodna muzika, umjetnička, pozorišna, filmska, plesna, džez, popularna);
- da održe postignuti nivo intonacije na novim muzičkim primjerima;
- da utvrde postojeća znanja muzičkog pisma;
- da znaju osnovnu podjelu instrumenata, te da ih prepoznaju po zvuku;
- da nabroje vrste orkestara i prepoznaju ih po zvuku.

VREDNOVANJE

Nastavnik vrednuje dostignuća muzičkog stvaranja po profesionalnim psihološko-didaktičkim zahtjevima.

Vrednovanje se obavlja grupno, ocjenjujući pojedinačni muzički razvoj učenika u aktivnom slušanju, vokalno-instrumentalnoj interpretaciji i kreativnom stvaralaštvu.

Nastavnik prati, bilježi i vrednuje muzičku sposobnost, nivo interpretacije, informativno znanje, osjećajnost i interesovanje učenika. Vrednuje se saznanje i izražaj muzičkog doživljaja prilikom slušanja djela.

Vokalno-instrumentalna interpretacija se vrednuje pomoću savladavanja određenog broja pjesama i instrumentalnog sadržaja, melodijsko-ritamske preciznosti i doživljene interpretacije.

Vrednovanje treba da bude uravnoteženo između pjevanja po sluhu, notnog teksta i kombinovano vodećeg i raunavne o psiho-fizičkim mogućnostima učenika.

Nastavnik treba da prati i podstiče kreativni izražaj učenika, a posebno vrednovati:

- *upoznavanje sa slušanim djelima,*
- *pjevanje i sviranje,*
- *melodijsko-ritamske diktate,*
- *usmene i pismene odgovore,*
- *predstavljanje.*

Ostali vidovi vrednovanja su:

- *testovi,*
- *samoocjenjivanje.*

Prilikom vrednovanja, nastavnik treba da ima u vidu standarde po nivoima i oekuje rezultate u zavisnosti od planiranih ciljeva.

HOR I ORKESTAR

U školama je neophodan rad horova mlaih i starijih razreda. U svakoj školi, u kojoj postoje uslovi, treba da se osnuje i školski orkestar. asovi hora i orkestra se izvode kontinuirano od početka do kraja školske godine. Preporučuje se da se asovi hora mlaih i starijih razreda izvode po dva asa nedjeljno, a orkestra tri.

asovi hora su obavezni i tretiraju se kao redovni asovi u nastavi. asovi hora i orkestra unose se u raspored škole i dio su radne obaveze uenika koje odabere nastavnik.

Školskim orkestrom smatra se instrumentalni ansambl sa najmanje deset instrumentalista. Orkestri mogu biti sastavljeni od instrumenata koji pripadaju istoj porodici (blok-flaute, mandoline, tambure, harmonike, Orffov-instrumentarijum i slično) ili mješovitog sastava prema raspoloživim instrumentima.

LIKOVNA UMJETNOST

(1 čas nedjeljno, 35 časova godišnje)

UVOD

Savremeni svjetski trendovi nas suoavaju sa novim izazovima radi uključenja i vanja kosovskog društva u tekuće evropske i svjetske standarde. Likovno obrazovanje ima univerzalne vrijednosti i upravo zbog toga ne poznaje granice.

Ovim nastavnim sadržajima (Plan i program predmeta **Likovna umjetnost za IX razred**) učeniku se pomaže da ide u korak sa ranijim sadržajima, kako bi usvojio nova znanja, kreativnije razmišljao i djelovao.

CILJ

Jezikom umjetnosti osposobiti učenike za vizuelnu komunikaciju i teoretsko-praktični rad, stvoriti moderno demokratsko društvo koje će znati da cijeni univerzalne, psihološke, estetske, socijalne i historijske zakonitosti.

Moralno i duhovno osposobiti učenike za nalaženje mjesta u društvu u kome žive i djeluju i da shvate značaj koordinacije sa **ostalim nastavnim predmetima**. Tu leži njihov nacionalni identitet kojim će se uklopiti u savremene evropske i svjetske tokove.

OBJEKTIVI

Od programskog sadržaja za IX razred, s obzirom da je prelomni razred, treba očekivati da učenik bude u stanju da postigne osnovne i specifične objekte, razvije kreativnost, samopouzdanje, intuitivnost, sklonost za iluminacije, implementacije i realizaciju.

OPŠTI OBJEKTIVI

U enici treba da:

posmatraju, doživljavaju i razlikuju sadržaje umjetnosti, da stvaraju i vrednuju.

SPECIFIKNI OBJEKTIVI

Likovni koncepti, područja i njihova uloga pri vizuelnoj komunikaciji, historijski razvoj i umjetnička interpretacija prirodno-društvenih fenomena.

Moralno-duhovni razvoj, radna atmosfera i zajednički raporti, spoznaja likovnih tehnika i likovnih materijala, kao i upoznavanje sa likovnim jezikom radi opšte komunikacije.

Analiza i istraživanje svih prednosti kada je u pitanju estetika kod individualnog i moralno-intelektualnog rada, prezentacija.

PROGRAMSKI SADRŽAJ

(1. as nedjeljno, 35. asova godišnje)

Nastavni program ovog predmeta ima za cilj, pored razvoja opšteg znanja iz historije umjetnosti svijeta, da kod učenika probudi opažaj i percepciju, kao i dublje poznavanje likovnih područja, likovnog jezika, likovni koncept, likovne tehnike i materijale.

PLANIRANI SADRŽAJI - STRUKTURA SADRŽAJA

Kategorije – potkategorije

I KATEGORIJA

Savladavanje znanja iz:

LIKOVNE UMJETNOSTI:

muzika, balet, književnost, teatar, film...

- **Kratak pregled svjetske historije umjetnosti kroz likovna djela.**
- **Arhitektura – stilovi kroz historiju.**

POTKATEGORIJE:

LIKOVNI JEZIK:

likovni elementi, likovni principi...

LIKOVNI ELEMENTI I LIKOVNI PRINCIPI:

linija, smjer, ton, forma, prostor, kompozicija, ravnoteža, boja, veli ina, kontrast, ritam, gradacija, harmonija, jedinstvo, proporcija.

LIKOVNI ELEMENTI:

- *linija*
- *boja*
- *ton*
- *tekstura*
- *veli ina*
- *forma – volumen*
- *prostor*
- *smjer*

LIKOVNI KONCEPTI:

- *kontrast*
- *ritam ili ponavljanje*
- *harmonija*
- *ravnoteža*
- *gradacija*
- *proporcija*
- *jedinstvo*
- *kompozicija*

LIKOVNA PODRUČJA:

crtež, keramika, grafika, plakat, dizajn, mozaik, tapiserija.

- *crtanje*
- *slikanje*
- *skulptura*
- *grafika*
- *dizajn i vizuelna komunikacija*

LIKOVNE TEHNIKE:

- *olovka*
- *ugljen*
- *tuš*
- *gvaš*
- *kolaž*
- *akvarel*
- *tempera*
- *žica*
- *hartija*
- *glina*
- *kombinirana tehnika*
- *sito-štampa*
- *litografija*

LIKOVNI MATERIJALI:

boja, boja za staklo, tkaninu, drvo; plastika, keramika, glina, gips, bronza, aluminijum, kamen, žica, bakar i bakarne folije, kao i ostale vrste materijala.

II KATEGORIJA

Kultivacija sposobnosti vrednovanja i analize likovnog predstavljanja.

POTKATEGORIJE:

MOTIVI:

portret, autoportret, figura, karikatura, akt, žanr, pejzaž, enterijer, mrtva priroda.

ESTETSKA PROCJENA:

estetska procjena kosovske grafike od narodne umjetnosti Bošnjaka do savremenog likovnog stvaralaštva; albanska umjetnost i njihova likovna tradicija; tursko likovno stvaralaštvo i stvaralaštvo ostalih nacionalnih zajednica; savremena umjetnost i estetska procjena savremenih umjetni kih djela.

III KATEGORIJA

ANALIZA I VREDNOVANJE

POTKATEGORIJE:

GALERIJA :

likovna djela doma ih i stranih autora.

Organizovanje samostalnih, kolektivnih i tematskih izložbi. Posjeta izložbama, muzejima i galerijama, kulturnim centrima i eskurzije.

TEST:

radi dobijanja realne ocjene i objektivnog verifikovanja u enikovog znanja potrebni su oblici testiranja:

- *posmatranje rada u enika;*
- *bilješke o njegovom radu.*

MOTIVI I POTICAJI

Motivi i poticaji mogu biti unutrašnji i spoljašni, motivi iz mjesta u kome su autori živjeli i stvarali svoja djela: književna djela, historijski događaji, narodni običaji i sl.

METODOLOGIJA I OČEKIVANI REZULTATI

Metodologija treba:

- **da poveća efikasnost** i unese racionalne i ekonomske promjene u organizaciji obrazovnog sistema rada, a to je učiniti putem rješavanja problema;
- **da inicira u enike** da samostalno istražuju i otkrivaju, kao i da zastupaju sve oblike misaone aktivnosti;
- **da na stvaralački način razvija kreativne sposobnosti u enika**, ubrza njihov lični i psihički razvoj, operacije i funkcije (*opažanje*,

percepcija i istraživanje kroz analizu i sintezu, apstraktno mišljenje, originalnost, fleksibilnost, maštovitost, generalizacija, samostalnost, ustrajnost, upornost i samopouzdanje), u cilju ve e aktivnosti i motivacije.

Prva i najvažnija metoda je metoda isklju ivanja konfrontacije - radi izbjegavanja negativnih misli i zauzimanja negativnih stavova od strane u enika prema školi i nastavnim kadrovima.

Najbolja metoda je metoda recepcije - jedino ona omogu ava u enje bez posrednika, a to je upravo ono što traži budu nost.

U enici treba:

- **da razvijaju strategiju rada** (kao što je ta no utvr ivanje), da znaju šta treba poznavati po pitanju *moderne likovne umjetnosti* na kraju realizacije bilo kog umjetni kog projekta;
- **da budu u stanju da provjere** da li je, to što je utvr eno, ono što se treba realizirati kada je u pitanju *moderna likovna umjetnost*;
- **da razmišljaju** kako da se utvr eni zadaci iz *moderne likovne umjetnosti* realizuju u predvi eno vrijeme;
- **da izvrše izbor** materijala, znanja, navika i osobina, kao i da analiziraju samog sebe da li su odabrali pravu metodu za rad koji žele realizovati, kada je u pitanju *moderno umjetni ko djelo*;
- **da utvrde** svoje materijalne mogu nosti i uslove za nastavni rad, i da li su u stanju da, s tim što posjeduju, postignu o ekivane rezultate;
- **da odrede strategiju rada** i da na odgovaraju i na in pristupe realizaciji kada je u pitanju *moderno umjetni ko djelo*;
- **da izvrše izbor odgovaraju ih nastavnih sredstava** i sami odrede logi ku kombinaciju, oblike, metodu i postupke rada, kao i svoju poziciju u odnosu na sam sadržaj i na in na koji e pristupiti radu;
- **da samoobrazovanjem regulišu** slobodnu kreativnost i imaginaciju, kao individualnu i originalnu sposobnost koja e ih usmjeriti prema cilju;
- **da timskim radom integrišu** svoja stru na znanja, iskustva i talenat uz neprestani rad radi maksimalnog isklju enja slujajnosti i svih vrsta problema (bilo da su prakti ni ili misaoni);

- **da sti u osjećaj sigurnosti** i samopouzdanja prilikom rada kako ne bi skrenuli sa puta koji ih vodi ka pravilnom rješenju;
- **da se upoznaju sa metodama kompjuterske nastave** kao novim vidom stvaralaštva, poput istraživačkih učenja putem rješavanja problema.

ODABIR METODA

Svi učenici nisu talentovani i ne posjeduju interesovanje za likovnu umjetnost, niti im odgovaraju iste metode rada. Zato i postoji rizik da se pojedini učenici diskriminiraju. Sve metode nisu svim učenicima podjednako zanimljive i ni jedna metoda nije bolja od druge, a sve metode nisu praktične niti omogućavaju postizanje nastavne svrhe.

Nastavnik je provoditelj, on vrši pripreme za likovno djelo koje se konačno treba ostvariti i prilagoditi učenicima. Treba da obrati pažnju na:

- *metode prenošenja sadržaja i*
- *metode organiziranja sadržaja.*

STANDARDI DOSTIGNUĆA

Učenik treba:

- **da zna** da otkriva misli modernista i njihov način realizovanja radi stvaranja baze za svoju budućnost;
- **da u potpunosti shvati** potrebu o savezništvu sa nasljeđenom *moderne umjetnosti* i da nastavi njen razvoj;
- **da shvati metodu** recepcije, strategiju rada, provjeru, razmišljanje, izbor materijala, utvrđivanje, određivanje, izbor, samoobrazovanje, timski rad, upoznavanje.

Potkategorija:

Linija – da sve svoje zamisli realizuje putem linije i osmišljava svoju budućnost.

Potkategorija:

Kontrast – da posjeduje potpuno shvatanje, prijateljstva i svijest o savezništvu.

Potkategorija:

Harmonija – da je potpuno svjestan kombinacija i usklađenosti dijelova.

Potkategorija:

Ritam – da posjeduje svijest o ravnomernom i pravilnom izmjenjivanju likovnih elemenata.

Potkategorija:

Balans ili ravnoteža – da je svjestan odnosa svih strana koje ga okružuju.

Potkategorija:

Proporcija – da ne pridaje veću pažnju jednom u odnosu na drugi dio.

Potkategorija:

Dominacija – da je svestan nadmoćnosti jednog u odnosu na drugi dio.

Potkategorija:

Jedinstvo – da zauzme jedinstveni stav o ravnopravnosti svih elemenata koji sačinjavaju cjelinu.

Potkategorija:

Komponiranje – da posjeduje razvijenu svijest o međusobnosti povezivanja svih likovnih elemenata u jedinstvenu cjelinu.

Potkategorija:

Forma – da posjeduje svijest o oblicima koji nas okružuju i njihovim racionalnostima; da u potpunosti shvati prizore oko sebe i određuje njihove zapremine, konture, visinu, širinu, kao i položaje u prostoru.

Potkategorija:

Tekstura – da je potpuno svjestan svih oblika površina i njihovih osobina i karakteristika.

Potkategorija:

Boja – da savlada i primijeni tri primarne boje i postane svjestan njenog privida i refleksija.

Potkategorija:

Površni – da je osjeća i doživljava kao dvodimenzionalnu stvarnost i sva njena svojstva.

Potkategorija:

Multimedijske discipline – da bez straha prilazi novim disciplinama, jer je zahvaljujući i prethodnim uspio da ih shvati i primjenjuje; da bude ulan, svjestan i priseban svakog momenta, kako bi ujedno postao učesnik u digitalnoj revoluciji.

VREDNOVANJE

Elementi vrednovanja:

Sagledavanje procesa i efekata stvaralčkih aktivnosti. Zapažanje propusta i njihovo otklanjanje. Motivacija svih odgovornih subjekata za rezultate rada. Upoznavanje mjerodavnih društvenih faktora i lokalne zajednice sa postignutim rezultatima. Pojedinačna i opšta društvena promocija djelatnika, kao i same škole.

Kod evaluacije treba utvrditi bitne i obrazovno-odgojne elemente koji se moraju vrednovati, kao i izvršiti izbor odgovarajućih tehnika procjenjivanja i vrednovanja u cilju efikasnijeg i uspješnijeg nastavnog rada. Otkriva se povećanje kvaliteta znanja na osnovu samostalnih istraživačkih aktivnosti učenika, kao i učenje bez posrednika.

Kod učenika je potrebno:

- **probuditi jedan, novi, moderniji pristup** radu, kao i interesovanje za nastavno gradivo kako bi se pojačao intenzitet za lepim i kako bi učenici stekli povoljniju sliku o sebi (*otkriva se i povećana motivisanost za nastavnim predmetom i učenjem*);
- **formirati pravilan pristup** učenika prema likovnoj umjetnosti Kosova, kako bi kreativne sposobnosti doveli do izražaja i primijenili ih u društvu, sa razvijenim osjećajima za humanu ekologiju, jednakost i toleranciju među narodima, nacijama i religijama, a samim tim stekli samovrednovanje;

- **vrednovati percepciju i izražavanje likovnih vrijednosti** koji su sadržani u okvirnom ili ve izvedenom programu, razvoj sposobnosti uo avanja i izražavanja odnosa kroz komponiranje i stvaranje kompozicijskih na ela, kao i kreativnost i orginalnost, osjetljivost za likovne probleme, kao što su: fleksibilnost, fluentnost, elaboriranje i redefinisanje;
- **zapažati** u enikove propuste i otklanjati ih.

O ekivani rezultati:

- da u enici mogu samostalno birati materijal i tehnike, kao i da ih stvarala ki primijene u društvu u kome žive i da ih prezentuju ostaloj javnosti;
- da su sposobni uo iti i prepoznati likovni i tematski sadržaj, likovne tehnike, estetske vrijednosti, likovne poruke, kao i da posjeduju interes za likovnim djelima kosovske baštine;
- da steknu profesionalan odnos prema radu, interes, samoinicijativnost, upornost, dosljednost i samostalnost.

I na kraju, o ekuju se povoljne reakcije u enika i nastavnika u pogledu djelovanja ovih metoda.

Na kraju nastavnog procesa (školske godine), dostignu a svakog u enika treba da budu vrednovana utvr enim stepenom usvojenosti nastavnih sadržaja: odli an (90%), vrlo dobar (80%), dobar (60%), dovoljan (40%), nedovoljan (stepen nedovoljne usvojenosti, kao pokazatelj nezainteresovanosti za nastavni predmet).

INSTRUMENTI VREDNOVANJA

- Vrednovanje stepena shvatanja nastavnih sadržaja od strane u enika.
- Stepem posjedovanja radnih vještina tokom edukativnog procesa.
- Stepem socijalne i eti ke kulture u enika.
- Stepem razvijenosti u enikove sposobnosti.
- Interesovanje u enika za sticanje znanja iz ove oblasti i njegovo proširivanje.

- Interesovanje učenika za samostalan, timski ili bilo koji vid rada.
- Radna kultura na času i kod kuće.
- Stepen usvojenosti nastavnih sadržaja.

LITERATURA

Harvard Aranson: Historija moderne umjetnosti;

Herbert Rid: Historija modernog slikarstva;

Colin J. Marsh: Kurikulum;

Mišel Sejfor: Apstraktna umjetnost;

Elie Faure: Povjest umjetnosti - duh oblika;

Gordon Druden i dr. Jeannette Vos: Revolucija u umjetnosti.

TEHNOLOGIJA

- TEHNOLOGIJA SA INFORMATIKOM

TEHNOLOGIJA SA TIK

(2 asa nedjeljno, 70 asova godišnje)

UVOD

Tehnologija uopšte i tehnologija informisanja i komunikacije, a posebno TIK, predstavljaju jednu od glavnih oblasti u savremenom životu ovjeka i nerazdvojni dio svakodnevne djelatnosti i sinonim spremnosti za bavljenje problemima sadašnjosti i budućnosti.

Predmet **Tehnologija sa TIK za IX razred** je nastavak i proširenje prethodno stečeno znanja iz ove oblasti i odnosi se na sticanje znanja i vještina iz oblasti elektrotehnike, elektronike, tehnologije transporta i potrebne vještine za uspješnu i samostalnu upotrebu opreme za tehnologiju informisanja i komunikacije. Takođe, posebna pažnja je posvećena i elektrotehničkom i elektroinstalacionom materijalu, kao osnova za gradnju i funkcionisanje elektrotermičkih aparata za domaćinstvo. Jedna posebna kategorija je posvećena drumskom, vodenom i vazdušnom transportu i njihovim komandnim i upravljačkim sistemima.

CILJEVI

- Razvoj vještina za prikupljanje relevantnih podataka iz oblasti tehnologije i primjena stečenih vještina u raznim situacijama u svakodnevnom životu;
- Učenici treba da budu u stanju da upoznaju glavne osobine elektrotehničkih i elektronskih komponenata i njihovu upotrebu u svakodnevnom životu obuhvatajući i tehnologiju informisanja i komunikaciju;
- Učenici treba da budu u stanju da upoznaju i upotrijebe opremu tehnologije informisanja i komunikacija, da postavljaju i riješe probleme iz svakodnevnog života.

OPŠTI OBJEKTIVI

- Razvoj sposobnosti u enika da upoznaju koncepte i načela elektrotehnike;
- Upoznavanje u enika sa komponentama elektronike i njihovom primjenom u elektronskim kolima i elektronskoj opremi;
- U enici treba da budu u stanju da prepoznaju opremu i aktuelne mogućnosti za upotrebu sistemskog *softvera*;
- U enici treba da budu u stanju da upotrijebe programe za obradu tekstualnih dokumenata za opštu upotrebu.

POSEBNI OBJEKTIVI

- Upoznavanje u enika sa elektrotehničkim materijalima, proizvodnjom i prijenosom električne energije, elektroinstalacionim materijalom, primjenom elektromagneta u tehnici, primjenom elektromagnetne indukcije i upotrebom elektrotermičke opreme;
- Razvoj vještina za izradu modela sa elektroinstalacionim materijalom;
- Upoznavanje u enika sa pasivnim i aktivnim komponentama elektronike;
- Upoznavanje u enika sa glavnim elektronskim kolima - analogna i digitalna;
- Upoznavanje u enika sa gradnjom i upotrebom integriranih kola;
- U enici treba da budu u stanju da vrše osnovne operacije sa podacima;
- Upoznavanje u enika sa glavnim komponentama kompjuterskog sistema (Hardver i Softver);
- U enici treba da prepoznaju i da budu u stanju da identifikuju i upotrijebe mogućnosti operativnog sistema Windows;
- U enici treba da prepoznaju i da budu u stanju da identifikuju i upotrijebe mogućnosti MS Word programa;
- Upoznavanje sa tehnologijom transporta i sistemom transportnih sredstava.

ORGANIZOVANJE PROGRAMSKOG SADRŽAJA

Kategorije	Potkategorije	Br. asova	Procenat
1. Tehnologija materijala Osnovi elektrotehnike	1.1. Organizovanje radnog mjesta i zaštita. 1.2. Upoznavanje elektrotehni kog materijala. 1.3. Proizvodnja i prijenos elektri ne energije. 1.4. Elektroinstalacioni materijali.	10	14,29%
2. Primjena elektrotehnike i elektrotermi ki aparati za doma instvo	2.1. Primjena elektromagneta u tehnici. 2.2. Primjena elektromagnetne indukcije u tehnici. 2.3. Konstrukcija elektrotermi kih aparata za doma instvo.	9	12,85%
3. Elektronika	3.1. Elementi elektri nih i elektronskih kola. 3.2. Integrisana kola.	10	14,29%
4. Tehnologija transporta	4.1. Drumski, vodeni i vazdušni saobra aj. 4.2. Sistemi za komandovanje transportnih sredstava. 4.3. Upravlja ki sistemi i sistemi za oslanjanje u transportu.	6	8,57%
5. Tehnologija informisanja i komunikacije (TIK)	5.1. Broj ani sistemi. 5.2. Jedinica za koli inu informacije i koda. 5.3. Kompjuterski sistem. 5.4. Hardwer. 5.5. Softwer. 5.6. Operativni sistem. 5.7. Aplikativni programi.	35	50,00%

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaj	Rezultate koje treba postići	Me upredmetna povezanost
1. Tehnologija materijala Osnovi elektrotehnike	1.1. Organizovanje radnog mjesta i zaštita	1.1.1. Organizovanje radnog mjesta u kabinetu tehnologije. 1.1.2. Opasnosti koje se mogu prouzrokovati električnom energijom i zaštitne mjere od električnog udara.	Učenik treba: - da upozna opasnosti uzrokovane električnom energijom i zaštitne mjere od električnog udara;	<i>Maternji jezik</i> <i>Engleski jezik</i> <i>Fizika</i> <i>Hemija</i>
	1.2. Upoznavanje elektrotehničkih materijala	1.2.1. Provodni materijali. 1.2.2. Izolacioni materijali. 1.2.3. Poluprovodni materijali. 1.2.4. Tehnologija elektrotehničkog materijala - provodnici, otpornici i izolatori.	- da upozna provodne, poluprovodne i izolacione materijale; - da upozna tehnologiju izrade provodnika, otpornika i izolatora;	
	1.3. Proizvodnja i prijenos električne energije	1.3.1. Proizvodnja električne energije. 1.3.2. Hidrocentrale, termocentrale, nuklearne centrale itd. 1.3.3. Prijenos i raspodjela električne energije.	- da upozna na in proizvodnje električne energije i vrste električnih centrala; - da upozna mogućnosti prijenosa i raspodjele električne energije;	
	1.4. Elektroinstalacioni materijal	1.4.1. Simboli elektrotehničke šeme. 1.4.2. Elektroinstalacioni materijali - provodnici, cijevi i instalacioni kanali, razvodne kutije, osigurači, prekidači, štekeri, utikači, fasonke	- da upozna osnovne električne simbole i šeme; - da upozna razne elektroinstalacione materijale i rad sa ovim materijalima preko	

		<p>itd.</p> <p>1.4.3. Rad sa elektroinstalacionim materijalom.</p> <p>1.4.4. Rad sa mjernim instrumentima.</p>	<p>konstruisanja elektri nog kola:</p> <p>1. (baterije, jednoolni prekida i sijalica),</p> <p>2. (baterije, serijski prekida i dvije sijalice);</p> <p>- da upozna rad sa univerzalnim mjernim instrumentom;</p>	
<p>2. Primjena elektrotehnike i elektro-termi kog materijala u doma instvu</p>	<p>2.1. Primjena elektromagneta u tehnicu</p>	<p>2.1.1. Elektromagnet i njegova primjena u tehnicu.</p> <p>2.1.2. Elektri no zvono.</p> <p>2.1.3. Elektromagnetni rele.</p> <p>2.1.4. Konstruisanje modela elektromagnetnog relea.</p>	<p>- da upozna elektromagnet i njegovu primjenu u tehnicu;</p> <p>- da upozna i shvati elektri no zvono i elektromagnetni rele;</p> <p>- da upozna rad sa univerzalnim mjernim instrumentom;</p>	<p><i>Maternji jezik</i></p> <p><i>Engleski jezik</i></p> <p><i>Fizika</i></p> <p><i>Hemija</i></p>
	<p>2.2. Primjena elektromagnetne indukcije u tehnicu</p>	<p>2.2.1. Primjena elektromagnetne indukcije u tehnicu.</p> <p>2.2.2. Transformatori.</p> <p>2.2.3. Elektromotori.</p> <p>2.2.4. Alternatori – generatori alternativne elektri ne energije.</p>	<p>- da upozna i shvati primjenu elektromagnetne indukcije u tehnicu;</p> <p>- da upozna i shvati rad transformatora;</p> <p>- da upozna i shvati rad elektromotora;</p> <p>- da upozna i shvati rad alternatora;</p>	

	2.3. Konstrukcija elektrotermi kih aparata za doma instvo	<p>2.3.1. Upoznavanje sa konstruktivnim dijelovima elektrotermi kih aparata za doma instvo.</p> <p>2.3.2. Upotreba elektrotermi kih aparata.</p> <p>2.3.3. Racionalno koriš enje elektri ne energije.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da upozna konstruktivne dijelove elektrotermi kih aparata; - da upozna na in upotrebe elektrotermi kih aparata; da upozna mogu nosti racionalnog koriš enja elektri ne energije i da to sprovodi u svakodnevnom životu; 	
3. Elektronika	3.1. Elementi elektri nih elektronskih kola	<p>3.1.1. Otpornici</p> <p>3.1.2. Kondenzatori.</p> <p>3.1.3. Induktori.</p> <p>3.1.4. Poluprovodni elementi (diode, tranzistori, tiristori).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da u elektri nim šemama fizi ki razlikuje pasivne i aktivne elektronske komponente (razne vrste otpornika, kondenzatora i bobina, diode i tranzistore, optoelektronske komponente); - da upozna glavne karakteristike elektronskih komponenata; 	<p><i>Matematika</i></p> <p><i>Fizika</i></p> <p><i>Hemija</i></p> <p><i>Maternji jezik</i></p>
	3.2. Integrisana kola	<p>3.2.1. Gradnja integrisanih kola.</p> <p>3.2.2. Vrste i primjena integrisanih kola.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da u elektri nim šemama fizi ki upozna integrisana kola; - da upozna proces gradnje integrisanih kola; - da upozna vrste 	

			integrisanih kola i njihovu primjenu u konkretnoj elektronskoj opremi;	
4. Tehnologija transporta	4.1. Drumski, vodeni i vazdušni transport	4.1.1. Vrste drumskog transporta. 4.1.2. Vodeni transport. 4.1.3. Vazdušni i vasijski transport.	- da upozna vrste drumskog, vodenog i vazdušnog transporta; - da upozna prednosti tri vrste transporta;	<i>Maternji jezik Engleski jezik</i>
	4.2. Sistemi komandovanja transportnih sredstava	4.2.1. Sistem transmisije. 4.2.2. Sistem ko enja. 4.2.3. Sistem upravljanja.	- da upozna funkcionisanje sistema transmisije, ko enje i upravljanje transportnih sredstava;	
	4.3. Upravlja ki sistemi i sistem za oslanjanje u transportu	4.3.1. Upravlja ki sistem. 4.3.2. Sistem oslanjanja.	- da upozna zadatke koje vrši upravlja ki sistem u transportu; - da upozna vrste sistema za oslanjanje u transportu;	
5. Tehnologija informisanja i komunikacije	5.1. Broj ani sistemi	5.1.1. Dekadni sistem. 5.1.2. Binarni sistem, konvertiranje dekadni-binarni i binarni-dekadni. 5.1.3. Aritmeti ke operacije sa binarnim brojevima (sabiranje i oduzimanje).	- da stekne znanje o binarnom sistemu; - da ovlada aritmeti kim operacijama sa binarnim brojevima;	<i>Matematika Maternji jezik Engleski jezik</i>
	5.2. Jedinica koli ine informacija i kodovi	5.2.1. Bit, Byte, višestrukost bita i byte-a. 5.2.2. Kod ASCII.	- da upozna jedinice o koli ini informacije, operacije sa višestrukoš u bit-a i byte-a;	

	5.3. Kompjuterski sistem	5.3.1. Kompjuterski sistem, hardver, softwer. 5.3.2. Korisnici (ovjek, ostali, kompjuteri - procesna tehnološka oprema).	- da identifikuje djela hardverskog i softverskog kompjuterskog sistema;	
	5.4. Hardwer	5.4.1. Centralna jedinica, funkcije, modeli procesora, kvaliteti: dužina procesorske riječi, radna brzina, radna frekvencija. 5.4.2. Ulazno-izlazne jedinice, funkcije, vrste: monitor, tastatura, miš (mause), skener, digitalna kamera, modem, mrežna kartica, kartica zvuka sa zvučnicima, jedinice CD, disketa, DVD-zip. 5.4.3. Memorija, funkcija, medijum memorije: poluprovodnici (RAM, ROM, EPROM), optik (CD, DVD), magnetik (diskovi, diskete, trake), kapacitet, brzina, vrste: centralna memorija, keš-memorija, spoljna memorija (periferna).	- da identifikuje razne komponente kompjuterskog sistema; - da upozna kvalitete komponentata kompjuterskog sistema;	
	5.5. Softwer	5.5.1. Sistemski softweri (operativni sistem), primjeri: operativni sistem DOS, UNIX, Windows. 5.5.2. Aplikativni softwer, primjer:	- da razlikuje funkcije operativnog sistema od softverskih aplikacija; - da upozna softverske	

		<p>paketi za razvoj aplikacija (Visual Basic, Access, itd.), kancelarijski programi (MS Office), programi za dizajn, Multimedia.</p> <p>5.5.3. Povezanost softwer-a sa hardwer-om i korisnici.</p>	<p>aplikacije za prakti nu primjenu;</p>	
	5.6. Operativni sistem	<p>5.6.1. Puštanje u rad. Desktop, ikone, prozori, dijalog, itd. Startovanje i zatvaranje programa.</p> <p>5.6.2. Folderi i fajlovi: otvaranje, zatvaranje, stvaranje, brisanje, kopiranje, štampanje.</p> <p>5.6.3. Konfiguracija Windowsa: Control Panel (Display, Time, i sl), odjava, ristartovanje, zaustavljanje Windows-a.</p>	<p>- da upozna osnovne operacije Windows-a;</p> <p>- da izvrši osnovne operacije u Windows-u;</p>	
	5.7. Aplikativni programi	<p>5.7.1. MS Word – startovanje, pisanje teksta, mala i velika slova, font, veli ina slova.</p> <p>5.7.2. uvanje, otvaranje, zatvaranje dokumenta, izlaz iz programa, editiranje (insertiranje teksta, selekcija, brisanje, kopiranje, premještaj, itd.).</p> <p>5.7.3. Insertiranje i crtanje objekata, tabele, štampanje dokumenta.</p>	<p>- da upozna osnovne operacije MS Word-a i integrisane aplikacije Windows-a;</p> <p>- da izvrši osnovne operacije MS Word-a i integrisanih operacija u Windows-u.</p>	

UPUTSTVA ZA UPOTREBU LITERATUREI OSTALIH NASTAVNIH IZVORA

Predložena literatura:

1. Dr. Agni Dika, mr. Seb Rodiqi, "Kompjuterët dhe informatika" (za u enike I razreda srednje škole);
2. Dr. Agni Dika, Seb Rodiqi, "Kompjuteri për të gjithë";
3. Literatura na engleskom jeziku za: Windows 95, Windows 98, Windows 2000, Windows XP, MS Office 97, MS Office 2000, MS Office XP, itd.;
4. Integrisana uputstva u Windows-u i aplikacije MS Office i Internet Explorer;
5. Boris Abersek, Franjo Florjancic, Amand Patopnik: "Tehnika 7", Ljubjana, 2000.

Potrebna oprema i ostali preduslovi:

- Kabinet sa kompjuterom i štampa em;
- Potrebne softwerske aplikacije;
- Povezivanje sa internetom, lokalna mreža u kabinetu;
- Hardwerske komponente za demonstraciju;
- Treniranje nastavnika;
- Održavanje.

NAPOMENA:

Predvi enim fondom asova uklju eno je: predavanje, u vrš ivanje nastavnog gradiva i testiranje u enika.

OPŠTA METODOLOŠKA UPUTSTVA

- Akcenat na demonstraciji individualnog i grupnog rada, npr., predavanje 25%, demonstriranje 25%, individualni i grupni rad 50%.
- Podsticanje individualnog rada i razmjena znanja i vještina, interaktivni rad.
- Obnavljanje sadržaja putem zadataka koji obuhvataju primjenu ste enog znanja.

TJELESNI I SPORTSKI ODGOJ

TJELESNI ODGOJ I SPORT

(2 asa nedjeljno, 70 asova godišnje)

UVOD

U okviru biološkog i društvenog razvoja u enika ovog uzrasta, maksimalno koriste i objektivne uslove koje škola pruža, program ovog predmeta treba da bude stimulativan, razvojni, edukativno-human, zdravstveno preventivan i što više u funkciji pozitivnih navika sportskog majstorstva.

Bliži, programski sadržaji sa pokretnim poteško ama trebaju se prilagoditi razvojnim sposobnostima u enika, bilo onih sa psihosomatskim smetnjama ili nadarenih sa majstorskim pokretima.

CILJEVI

Izrada i primjena programa, poslije profesionalnih diskusija sa objektivnom potvrdom tamo gdje ima mogu nosti numeričkih upore ivanja, treba da omogu i u enicima:

- pravilan razvoj pokretnih funkcionalnih sposobnosti stimuliraju i rast i zaštitu zdravlja;
- otkrivanje i smanjenje pokretnih i psihosomatskih slabosti;
- podizanje nivoa sportskog majstorstva (navika) i stabilnije programsko memorisanje primjenljivo u realnom životu i sportu;
- izbor i specifi ne pripreme razli itih sportskih disciplina, olimpijski sportovi, gdje su u enici prethodno pokazali rezultate i dr.

Realizacija ovih ciljeva treba da ima zna ajnu organizacionu i odgovornu podršku od: aktiva nastavnika sportske edukacije, direktora

škola, opštinskih organa obrazovanja i sporta, roditelja, nevladinih organizacija i dr., određuju i zadatke i odgovornosti u interesu naše djece.

OBJEKTIVI

1. *Osnovni orijentacioni pojmovi mogu se povezati sa:*

- razvojem tjelesnih i mentalnih sposobnosti preko pokretnih programiranih aktivnosti;
- usavršavanjem raznih sportskih majstorstava;
- formiranjem pravog tjelesnog i mentalnog stava u suočavanju sa različitim praktičnim situacijama u učionici, u školi i šire, u društvu i dr.

2. *Vođenje, kontrola i realno popravljavanje programskih objekata od nastavnika treba da se objektivizuje preko:*

- mjerenja na početku školske godine, na polugodištu i na kraju godine sa mjerama, kao: centimetar, sekunda i kilogram, i primjenom znanja i dimenzija;
- biomehanika, tehnička, majstorskim i sportskim pokretima.

PROGRAMSKI SADRŽAJI	Br. časova
1. VREDNOVANJE POKRETNIH SPOSOBNOSTI	4 časa
2. ATLETIKA	12 časova
3. SPORTSKA I RITMIČKA GIMNASTIKA	12 časova
4. KOLEKTIVNI SPORTOVI	24 časa
5. INDIVIDUALNI SPORTOVI - borilački sportovi - sportovi sa reketima	12 časova 6 časova
6. SKIJANJE – PLIVANJE ¹	7-10 dana
7. IZLETI (ŠETNJE) I LOGOROVANJE	2 dana godišnje
8. SPORTSKA TAKMIČENJA, NAJMANJE U DVA SPORTA (NA OSNOVU USLOVA)	

¹ Nastava se izvodi na pogodnom terenu za skijanje i plivanje u saradnji sa direktorom škole, roditeljima i drugim institucijama.

OSNOVNI POKAZATELJI PROGRAMA

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaj	Broj asova (%)
ANTRO-POMETRIJA I MOTORIKA	Vrednovanje antropometrijskih osobina i pokretnih sposobnosti	(A) - Tjelesna težina (TT); - Tjelesna visina (TV) i dr. (M) - Skok iz mjesta udalj, (SMD); - Skok iz mjesta uvis (SMV); - Tr anje 100 metara (T100m); - Tr anje 600mŽ-800mM i dva testa iz majstorskog vježbanja.	4 asa 5.4%
ATLETIKA	Tr anje Skokovi Bacanja Takmi enja (u 2 discipline)	<i>Savladavanje tehnika tr anja, skokova i bacanja kroz:</i> - brzo tr anje; - tr anje i podizanje izdržljivosti na duže staze (600m za djevojke i 800m za muškarce). <i>Vježbe preskakanja:</i> - skok udalj, tehnikom tijela u svodu (usavršavanje); - skok uvis, "fosberi"; - bacanje kugle od 4 kg; - takmi enja unutar i izvan razboja najmanje u dvije discipline (u enike treba svrstati u tri grupe na osnovu rezultata).	12-14 asova 6.2-18.9 %
SPORTSKA I RITMI KA GIMNASTIKA	Vježbe na podu Na vratilu	- Vertikala (svije a) na le ima. - Od naslona ispruženog naprijed, prijelaz na naslon ispružen nazad. - Frontalna ravnoteža. - Bo na ravnoteža. - Lete i prodor. - Od kružnog bješnja snagom nazad, na naslonu ispred. - Okretanje nazad na naslon naprijed.	10-12 asova 13.5-16.2%

	Razboj	<p>- Izlaz u krug.</p> <p><i>Razboj (M):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ljuljanje sa naslonom; - ljuljanje sa naslonom na ruke; - podizanje iz ljuljanja naprijed u sjed raznožno; - podizanje sa odmotavanjem u sjed raznožno. <p><i>Razboj (Ž):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - bješenje na gornjoj pritki; - od ljuljanja hvatanjem gore, naslon nogama na nižoj pritki, okret za 180°; - bješenja na gornjoj pritki, prijelaz nogama bočno (lijevo-desno); - ljuljanje naprijed; - okret nazad na nižoj pritki; - okret nazad od sednog naslona; - izlaz sa povijenim tijelom nazad preko niže pritke. 	
	Krugovi	<ul style="list-style-type: none"> - Ljuljanje na krugovima. - Od prednjeg ljuljanja na savijeno bješenje. - Izlaz iz ljuljanja naprijed i nazad. - Ljuljanje naslonom naprijed-nazad. 	
	Skokovi	<ul style="list-style-type: none"> - Skok preko kozliča u širini, nogama sa strane. - Skok raznožno sa strane. - Skok preko kozliča zgrkom (skupljenih nogu). - Hodanje <i>na gredu</i> vrhovima prstiju naprijed - nazad. 	

	<p>Na gimnasti koj gredi</p> <p>Ritmi ka gimnastika</p> <p>Narodna kola</p> <p>Takmi enje (2)</p>	<p>- Skok objema nogama iz mjesta.</p> <p>- Okret za 180°-360°.</p> <p>- <i>Stoj</i> u ravnoteži ramena bo no-dolje.</p> <p>- Kombinacije sa nau enim elementima.</p> <p>- Vježbe sa rekvizitima.</p> <p>- Obnavljanje narodnih kola nau enih u V, VI, VII, i VIII razredu.</p> <p>- Unutar i izme u odjeljenja najmanje na dvije sprave.</p>	
KOLEKTIVNI SPORTOVI	<p>Nogomet</p> <p>Odbojka</p>	<p>Dodavanje i primanje lopte.</p> <p>Vo enje – <i>dribling</i> lopte.</p> <p>Prevare - driblinzi stopalom (onom).</p> <p>Šut-udarac lopte na gol.</p> <p>Primjena tehni kih pokreta tokom nogometne igre, mali nogomet.</p> <p>Takti ki elementi: individualna i grupna odbrana.</p> <p>Individualni i grupni napad sa primjenom pravila malog nogometa.</p> <p>Ponavljjanje tehni kih pokreta: dodavanje lopte, servis, tenis, udarac, blok, prijem i dr. Usavršavanje odbijanja lopte odozdo, <i>eki em</i>. Prijem servisa.</p> <p>Pozicija (postavka igra a). Takti ki pokreti u igri.</p> <p>Grupna i ekipna odbrana. Postavka igra a tokom odbrane - sistem sa <i>centarhalfom</i> naprijed. Ekipni i grupni napad iz razli itih pozicija. Odbojka, igra 6:6. Školska takmi enja u odbojci.</p>	26 asova

	Rukomet - košarka	<p><i>Preko igre u mogu im uslovima i na broj mogu ih igra a, ponavljanje, popravak i utvrđivanje:</i></p> <p>1. Osnovnih elemenata tehnike, kao:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dodavanja i prijemi; - <i>dribling</i> (vođenje); - prevare; - udarci (šutevi) i dr. <p>2. Takođe, preko igre u se elementi individualne i grupne taktike napada i odbrane koje treba da znaju učenici i oni iz izborne nastave obe zonske odbrane (košarka, rukomet i dr.), jedan na jedan i jedan kombinivan. Takođe, kolektivan napad koji prethodi od vrste kontranapada, izabrani učenici treba da nauče i u vrste najmanje dva sistema kolektivnog napada.</p>	
	Takmičenje	Unutar i između odjeljenja najmanje u dva kolektivna sporta.	
INDIVIDUALNI SPORTOVI	Borilački sportovi (džudo)	Upoznavanje sa osnovnom tehnikom pokreta u džudo-u, kao: razna hvatanja, padovi i dr.	
	Stoni tenis	Usavršavanje osnovne tehnike udarca forhend – bekhend i dr. Učenje savremenih sistema individualnih i grupnih takmičenja.	
	Koturanje Takmičenje (2)	Učenje osnovnih pokreta klizanja sa koturaljkama naprijed, nazad sa zaustavljanjem, polukružno okretanje i sl. sa prilagođenom brzinom. Unutar i između odjeljenja najmanje u dvije prethodne nastavne jedinice.	6-12 osnova

<p>Aktivnosti u vodi (7-10 dana)</p>	<p>Tehnike plivanja</p> <p>Takmičenja</p>	<p>Usavršavanje naučnih tehnika (kraul, žaba i leđni kraul). Usavršavanje starta <i>kraul</i>, <i>žaba</i> i <i>kraul na leđima</i>. Tehnika <i>delfin</i> – osnovni pokreti, pokreti nogama, rukama i disanje.</p> <p>Takmičenja: <i>tehnika kraul</i>, <i>žaba</i> i <i>kraul na leđima</i>.</p>	<p>7-10 dana</p>
<p>Aktivnosti na snijegu (7-10 dana)</p>	<p>Alpske discipline</p> <p>Takmičenja</p>	<p>Usavršavanje osnovnih tehnika klizanja skijama (prethodno naučnih), kao što su: hodanje, okreti, penjanje, spuštanje, prijelazi, spust, slalom i veliki slalom. Povezivanje dva i više okreta na prilagođenim terenima za ovaj uzrast.</p> <p>Na velikom slalomu, na prilagođenoj stazi za ovaj uzrast.</p>	<p>7-10 dana</p>
<p>Školska takmičenja</p>	<p>Kolektivna i individualna sportska takmičenja</p> <p>Proljetni i jesenji kros</p>	<p>Najmanje u dvije sportske grane u okviru škole i između opštinskih škola, zona i onih finalnih i državnih za određeni uzrast oba pola.</p> <p>Proljetni i jesenji kros.</p>	<p>10-12 časova 16.2%</p>
<p>Šetnje</p>	<p>Šetnja u prirodi dva puta godišnje</p>	<p>Hodanje u prirodi (6-12 km). Elementi orijentacije u prirodi i kampovanja (izbor kampa i postavljanje jednog šatora). Razne terenske igre.</p>	

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Na osnovu uslova koje škola ima, programski sadržaji se prilagođavaju na sljedeće i na in:

- obuhvatanjem oko 70% programskog sadržaja (analizirajte tabelu), kao obligativne nastave;
- oko 30% izborne nastave.

Metodologija realizacije

U procesu nastave kretanja u sportskom odgoju, bez obzira na sredstva konkretizacije koje ima škola, obavezno treba primijeniti:

- Praktično demonstriranje pokretnih nastavnih jedinica od nastavnika sportskog odgoja ili njegovog pomoćnika (učenik, sportista). U zavisnosti od sposobnosti učenika i stepena komplikovanosti pokreta, nastavnik, u prvom redu, odabira metodološki postupak vježbi;
- Sintetičku formu (pokretne cjelovitosti), analitičku ili kombinaciju obje. Takođe, organizacija nastavnog procesa zavisi od uslova, objekta, rekvizita i broja učenika. Treba se truditi da se pokretni završni kompleksi (vezani za kategorije i potkategorije koje se primjenjuju) finaliziraju igrom i takmičenjem.

Postignuća

Na pokretnim disciplinama, gdje se rezultati mogu vrednovati mjernim i objektivnim mjerama (centimetar, sekunda, gram), nastavnik sportskog odgoja treba da evidentira po etno stanje, poslije onog prolaznog a onda završnog, svrstavajući ih u učenike u najmanje tri grupe (istaknuti, prosječni i sa posebnim potrebama). Za kretanja gdje nema metričke tačke mjere, treba se truditi da nivo postignuća bude povezan sa stepenom usavršavanja majstorstva pokreta sa aspekta školske tehnike, stila plivanja i imajući u vidu pravu biomehniku stranu pokreta (sa opisom).

Povezanost sa drugim predmetima

Raspored časova i organizacija časova sportskog odgoja, obuhvatajući i poteškoće tokom časova, treba da na motiviraju i na in uti u i na druge predmete za taj školski dan.

Nastavne jedinice kategorija i potkategorija povezuju se poleže i od matematike, informatike do bioloških predmeta i drugih nauka u disciplinskoj i interdisciplinskoj hijerarhiji.

VREDNOVANJE

- Vrednovanje tjelesnog razvoja vrši se pomoću antropometričkih instrumenata dva puta godišnje (*visina i težina tijela*), što je obavezno. Preporučuje se mjerenje i drugih karakteristika, kao masnog tkiva i dr.
- Vrednovanje pokretnih sposobnosti vrši se sistemom **CGS**, dva puta godišnje (skok iz mjesta udalj, skok iz mjesta uvis, trčanje na 100m i trčanje 800m za djevojke i 1000 m za muškarce).
- *Nivo usvojenih informacija vezanih za pokrete ocjenjuje se individualno i tokom trajanja igre i takmičenja.*

LITERATURA

1. Hamid Šošić, Tjelesni i zdravstveni odgoj (od I-VIII), Sarajevo, 1977;
2. Tjelesni i sportski odgoj, Libri shkollor, Priština, 2004;
3. Odbojka, prof. dr. Enver Gjinolli;
4. Atletika, prof. dr. Hysen Rakovica;
5. Nogomet, prof. dr. Enver Gjinolli;
6. Metodika tjelesnog odgoja, Beqir Hasanzheka, predava ;
7. State Practice - in Physical Edukation;
8. Dnevnik tjelesnog odgoja, Institut sportske antropologije, 2003.

Tiraž: 200 komada

Priprema za štampu:
SHTËPIA BOTUESE LIBRI SHKOLLOR
Priština

Štampa:
Štamparija DRITA PRESS – Priština

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214 (075.2) (496.51)

Nastavni plan i program : za deveti razred niže srednje škole / [Glavni urednik Fehmi Ismajli].- Priština : Ministarstvo Obrazovanja, Nauke i Tehnologije, 2006 (Priština : "Drita Press"); 284 f. ; 24 cm.

ISBN -13 : 978-9951-16-008-7

ISBN -10 : 9951-16-008-5